
36
18 D
18

DIVI IOANNIS

CHRYSOSTOMI IN EPISTOLAM DIVI Pauli ad Romanos Homiliæ octo priores GERMANO BRIXIO Antiſſiodorenſi, canonico Pariſienſi Interprete.

Nunc primum & uerſæ & æditæ.

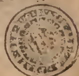
FRO BEN.

BASILEAE EX OFFICINA FROBENIANA ANNO M. D. XXXIII

GERMANVS BRIXIVS LECTORI CANDIDO

VOD de Vlysse dixisse fertur Aristoteles, illum quũ ad inferos descendisset, cum omnibus ferè manibus fuisse collocutum, ipsam Hecebi reginam Proserpinam ne uidere quidem potuisse, idipsum sane de ijs merito dicere possimus, qui liberalibus imbuti disciplinis, in eis acquiescentes cõsenescunt, philosophiæ Christianæ studia nunquam attingunt: Quæ tamẽ una & reliquas liberales artes ueluti sibi pedissequas habet, & homini pręsertim Christiano, in primis expetẽda, ꝓsequẽda, in oculis habenda est, ac cuius gratia cætera illi oĩa & legenda, & discenda sunt. Hunc enim nobis finẽ unũ destinare, hũc nobis unũ in studijs scopũ proponere debemus, qui uere CHRISTO nomen dedimus, huc disciplinas ipsas ediscere, huc in eloquentiæ uel Atticæ, uel Romanæ, uel utriusque studijs uersari, ut Christianæ tandem philosophię sacris plene imbuti, CHRISTVM unum intelligamus, in CHRISTI unius pręcepta, ac mandata iuremus, CHRISTI unius laudem, gloriam, decus agnoscamus, extollamus, celebremus. Proinde neminem ego usquam extitisse adhuc puto, ætate quidem nostra, lector candide, cui Christiana ea, quam dico, philosophia, plus debeat, quàm uni

ERASMO Roterodamo meo, ut cuius perpetuis uigilijs,laboribus,ſudoribus ſic illa nobis in dies magis ac magis inſtauratur, ut mihi ea quidem (enunciabo apud te aperte quod ſentio, οὐδὲν ὑποστειλάμενος) nunc demũ ex umbra,quod aiunt,in ſolem producta,ex ſpinis,ut ſic dixerim,in roſas uerſa,deniq; ſibi ipſi quodammodo reſtituta uideatur.Reddiderãt ſane eam nobis Theologi quidam ſic aſpectu triſtem,ſic aditu difficilem, ſic congreſſu moroſam, inamœnam, inamabilem , ut illius conſuetudinem(de me uno loquor) maiorem in modum reformidarem . Nunc quum ERASMI eiuſdem induſtria , artificio,cultu tam nobis illa ad ſeſe faciles acceſſus præbeat,ne uiuam,niſi me eiuſdẽ congreſſus, ac conſuetudo ſic capiat,delectet,afficiat,ut conſtitutum mihi ſit,uel relictis Muſarum ſtudijs (quæ me iam inde ab ineunte adoleſcentia in primis delectarũt,ac quibus ipſis quid tandẽ amœnius, ſuauiuſq; eſſe poteſt?) in illius unius philoſophiæ cultu noſtram omnem operam poſthac collocare, & ita collocare , ut qui inde fructus à nobis colligi poterunt, ij ad te unum potiſſimum ſint redituri . Atq; ut ad ERASMVM redeam,is quum uideret, nobis non admodum infeliciter ceſſiſſe (abſit iactantia uerbo huic) quæ nos antea Chryſoſtomi ſcripta, hortatu quidem ſuo , è Græco ſermone in latinum uertiſſemus

mus, iudicaretq; unà cum alijs aliquot amicis, sibi de me quiddam merito meo maius persuadẽtibus, me in hac è Græco in latinum uertendi prouincia, si minus eleganter, at certe non indiligenter, uersari so lere, factum est, ut simul atq; è bibliotheca Laden/ burgẽsi Germanica eruere potuit Chrysostomi au/ rea, ac uere diuina in diui Pauli ad Romanos episto lam cõmentaria, opus à nemine (quod mirum est) antea uersum, ea statim commentaria describenda, & ad me mittenda curauerit, ut per me latina facta olim in studiosorũ manibus uersari auderent. Qui/ bus statim cõmentarijs acceptis dum, iuxta Horatij præceptũ, periclitari uolo, quid ferre recusent, quid ualeãt humeri, ipsum certe totũ opus iterũ atq; iterũ à uertice, ut cũ Hieronymo loquar, usq; ad extremũ unguẽ diligentissime excussum expendo. ut quem/ admodum apud Homerum poetarum sapientissi/ mũ sese Achilles sub armis suis probat, considerans
εἰ οἷ ἐφαρμόσσειε καὶ ἐντρέχοι ἀγλαὰ γυῖα,
sic ego accurate lecto, excussoq; Chrysostomico opere mecũ ipse examinarẽ, ecquid ei, quæ mihi ab ERASMO meo rogante deferretur, prouinciæ ido neus essem. Moris est autem & alioqui perpetui no stri sic me intra memet quærere, ut ex aliorũ de me iudicio haud ita multum pendeam. Neq; uero hic lector optime immorabor in explicandis ijs sudori/

bus, laboribusq́, quos immensos miser, noctesq́ ac dies, toto hoc anno exhausi, dum uisum mihi obstinatumq́ est, homiliarum librum ab eodem ERASMO ad me missum prius à mendis, erratisq́ omnibus asserere, quàm me ad illius uersionem componere, Tantum id unum affirmare audebo, ne ipsum quidem Aristarchum illi restituendo parem futurum fuisse, non aliunde suppetias nactum. Sic enim mẽdis prodigiosis scatebat, sic maculis infinitis conspurcatus, inquinatusq́ erat, ut minus laboris in Augiæ, quod aiunt, stabulo expurgãdo hausurum me fuisse crediderim. Quo minus miror, quod nobis ERASMVS idem epistola ea scripsit, qua nos ad commentariorum horum uersionem hortatus est. Fuisse quosdãm ad quos ipse, priusquã ad me, idem opus uertendum misisset, qui sexto demum post mense, codice ad eum remisso, ingenue fassi sint, sese tenebris illis plusquam Cimmerijs assequendis minime pares fuisse. qui enim pares essent? quũ ab ijs ne Delius quidem natator euasurus fuerit? Abs quibus tamẽ ut emergeremus, en nobis tandem Verona manum porrexit suam: abs qua uidelicet nuper ad nos Chrysostomi liber idem perlatus est, inibi Græcis formis, episcopi ueronẽsis sumptu, excusus. Nam tametsi Veronensis liber & ipse quoq; cõpluribus locis sic deprauatus, deploratusq́ est, ut quũ

in eo

in eo non uoces tantum,ſed & ſententiæ identidem
integræ , nõnunquam & ſemipagellæ deſiderentur,
certe per eum unum nunquam tibi, quantumuis li/
cet Græce gnaro,ſeſe Chryſoſtomus integre intelli/
gendum præbeat: tamen dum partim utrunq; in/
ter ſe codicem,hoc eſt & Germanicum,& Veronen
ſem diligentiſſime confero,partim quæ prima lege/
ram cum poſtremis, quæ rurſus poſtrema cum pri/
mis,ad amuſſim expendo, facta prius mihi nõ uul/
gari (falli me non puto) Chryſoſtomicæ phraſeos
familiaritate,factũ eſt, ut libri totius homilias prio/
res octo,ſunt autem omnino duæ & triginta, ſic re/
ſtituerim,ut mihi quidem ex numeris ſuis omnibus
conſtare nunc demum uideãtur. Cuius quidem rei
fidem publice per me factã eſſe uolui . curaui enim
ut eædem homiliæ octo non ſolum à me latine,ſed
& à chalcographis Græce æderentur : ut iudicent,
qui Chryſoſtomicæ lectionis ſtudioſi ſunt, quàm non
fidere debeãt,ne codici quidẽ ei, cuius quidem ædi/
tionem toto hoc triennio nobis Verona ſuſpenſam
tenuit. quæ ipſa ſanè nobis (cur enim quod uerum
eſt diſſimulem?) κατὰ τὴν παροιμίαν ἄνθρακας ἀντὶ
τοῦ θησαυροῦ, μῦν ἀντὶ τοῦ λέοντος ἀπέδειξεν. uerũ
quid facias? quũ qui ad eiuſcemodi functiones ope
ram afferunt ſuam,uel defunctoriã, nec admodum
ſtrenuam afferunt, uel, quod magis crediderim,nec

ſoluendo

ſoluendo ſint, & quæſtui interim tantum uel priua/
to ſuo, uel chalcographi ſeruiant. Nam quiſquis ille
fuit, qui Veronenſi codici emaculando, ædendoq;
præfuit, is certe tantum abeſt, ut magnam nobis in
Græcis uel induſtriam, uel doctrinam probauerit
ſuam, ut ſummam etiam ſupinitatem dicam, an ſtu/
piditatem: prodiderit. Quod ſupereſt lector candi/
de expectare te à me uelim, & reliquas item operis
huius homilias, eadẽ fide, ut ne quid maius dicam,
à me latine redditas, qua ſunt eæ, quas tibi hic profe
ro. neq; enim ſuperſedere eſt animus, donec pẽſum,
quod in manibus eſt, totũ abſoluero. Quod ſi quis
tamen forte exiſtet, qui mecum in hoc ſtadio decur
rere, mihiq; in reliquarũ homiliarũ uerſione ante/
uertere uolet ἰδοὺ καὶ ἡ ῥόδος, ἰδοὺ καὶ τὸ πήδημα.
Neq; enim tã ipſe gloriæ meæ fauerim, ut cuiquam
ſocietatem eius inuideam, ne hac quidem ratione
æditionem noſtrã reliquam præcipitaturus. quum
& alioqui propoſiti, inſtitutiq; noſtri ueteris ſit, quo
ties quid ædendum nobis eſt, βραδέως σπεύδειν.
Vt quibus perſuaſum ſit, haud multo minus refer/
re, quàm bene, q;, quàm cito aliquid ædas. κιχάνει
τοι βραδὺς ὠκὺν, & aquilam nõnunquam teſtudo
uincit: Cum eo quoq; quod nobis certe operis ali/
cuius noſtri æditionem parantibus Zeuxis dictum
illud identidem ſuccurrit. qui Agatharcho pictori ſe
de pingendi

de pingendi celeritate iactitanti, quum ipſe diutius
operi immoraretur ſuo, reſpondit, quæ cito fierent,
ea cito & perire, contra, quæ paulatim exacta cura
abſoluerentur, ætatem ferre. Et Hercule ſine dubio
nobis diu meditanda ea eſſe ſemper duximus, quæ
æternitati, poſteritatiq; meditamur, ac quæ iuxta
Aeſchyli dictum Saturno dicata eſſe cupimus: Cu-
ius equidem gratiā emereri maluerim, ut BUDAEI
familiaris mei uerbis utar, quàm Mercurij præſen-
tis, ac nundinatoris. Sed quid ego plura? Nam lon-
giore præfatione tibi hic uel excuſare, uel commen-
dare mei in uertendis Græcis ſtudij rationem haud
neceſſariū arbitror. Nos modo dignum aliquid ocu-
lis, dignum auribus tuis, dignū etiam chartis medi-
temur: perficiamusq; ut nobis noſtræ huius ruſtica-
tionis, ſolitudinisq; ratio, ac fructus conſtet, & ita
conſtet, ut quem nobis in Bertocuriano hoc, liberio-
ris ſtudij cauſa, ſeceſſum, ab urbano ſtrepitu procul
delegimus, is ſententia tua, (quod optamus quidē)
poſſit quandoq; non deſidiæ, ſed trāquillitatis, non
inertiæ ſed ocij, eiusq; haudquaquam infructuoſi,
nomen mereri. Enimuero (quod penè omiſeram)
rogatum te à me eſſe perquam uelim, ut ne latinam
noſtrā (ſi qua tamen in me eſſe poteſt) eloquentiam
harum dictione homiliarū tantum metiaris. In qui-
bus uidelicet interpretis officio dum fungimur, ne-

ceſſario uoces,ſed non eas ita multas, uſurpare coa/
cti fuimus, quas ipſas probe admodum ſciebamus
ab Romanæ linguæ principib. iјs minime receptas,
in quorum uerba iurare cum mea quidem ſentẽtia,
oportet,qui ex ſe ipſe aliquid meditatur, ac compo/
nit:non etiam eum, qui à Græcis aliquid ad latinos
transfert.aliud eſt enim autoris,aliud interpretis, &
tanquam actoris partes agere. Bene uale.Ex Berto/
curiano noſtro Idibus Nouembris. M. D. XXXII.

GERMANVS BRIXIVS [redacted]

Oſt uarios τοῦ βασιλέως τοῦ ἡμετέρου mæandros, quorum ego bonam par/
tem ſequi, priuatæ cuiuſdam rei cauſa,
coactus ſum,Lutetiam quum reuertiſ/
ſem,commodum mihi præſto fuit Philippus Mon
tanus. quum & alioqui cogitarem de adeundo, aut
certe accerſendo ad me homine: utpote abs quo e/
doceri auerem τὰ κατὰ σε πάντα. A nullo enim
alio nec uerius,nec copioſius, res tuæ omnes renun/
ciari nobis ſolent. Is nobis quum diceret, audiјſſe ſe
Chryſoſtomi homilias eas,quas iã latinas feciſſem,
maiorem in modũ à Frobenio tuo deſiderari, quę/
rerer autem ego apud eum grauiſſime,de eo codice
quem tu ad me corruptiſſimum miſiſſes:mihi ſi nõ
minis

minis mei integritati consulere uellem, haud sanè cõmittendum, ut quod uerteram, publicarem: aliũ porrò codicem à Roma expectare, cuius auxilio lacunas eas complerem, quas quidem ijs in locis reliquerã, quæ sine dubio in tuo codice sic uiciata, mendosaq; erant, ut ad ea restituenda non alio Aristarcho, quàm ipsomet Chrysostomo autore opus esset: sed hoc ipsum dum sic quererer, nunciat ille nobis hic tandem uenire idem illud Chrysostomi opus, Veronæ typis Græcis excusum. cuius mihi copiam fieri quum magnopere me cupere indicassem, ecce tibi Montanus eucstigio ad me, opus ipsum perfert. Ibi ego nihil cunctatus ad loca aliquot ex eorũ numero cõfugio, quæ mutila mihi in tuo codice reperta, alias stellulis notauerã, alias obeliscis confoderã, ac propter quæ (quum innumera ea essent) operis uersionem propemodũ desperare cœperam. Quæ loca quum bona quidem ex parte in Veronensi codice sana atq; integra cõperissem, cœpi ipse statim mei miserescere, hoc est sudorũ, laborumq; eorum, quos ego anxie me torquens, locis illis per me restituendis, toto hoc anno hauseram. porrò autẽ Montano ipsi fidem feci, quàm sit codex nõ solum tuus, sed & ueronensis quoq; corruptus, ut necesse mihi sit fidelius exemplum expectare. Ad id spero, quod ante dixi, Romanam bibliothecam auxilio mihi fore. id

re. id quod nobis per literas pollicitus est Augusti/ nus Triultius Cardinalis,uir,quod tu non nescis,in/ ter præcipua seculi huius ornamenta numerandus. alioqui ne tute quidem si bene te noui (ut maxime etiam Frobenij tui commodis faueas) autor, puto, mihi fueris,æditionis nostræ inter tot codicum men das,atq; errata præcipitãdæ.præsertim in tanta ho/ minum inuidẽtia,ac prauitate, in tanta ingeniorum malignitate,ac peruersitate,in tanta linguarum mor dacitate,ac uirulentia.An nõ uides,obsecro te, ERA S ME optime, quot maleuolorum uoculis, quot ui/ perarum uenenatis sibilis, quot lætalibus aspidum morsibus obnoxios sese præbeant, qui uel eo uno nomine aliquid scribunt, æduntq;,ut studia ipsa li/ terarum pro sua uirili adiuuent,sicubi forte uel tan/ tillum dormitantes de curru, quod aiunt, lapsi fue/ rint? dic mihi,bona fide, quotumquenq; hodie esse putas,qui ad aliena scripta legenda, non magis car/ pendi quid, suggillandiq;, quàm laudandi, appro/ bandiq; animo feratur? Talis est hodie multorum improbitas (ut ne quid grauius dicã) ut quæ etiam proborum doctorumq; calculum mereri possint, ea hipponacteo, quod aiunt, præconio Zoili inse/ ctentur. etenim eo sunt illi ingenio præditi, ut apes imitari quum præstaret (quod uetus uerbum Iano Iascari præceptori in Græcis meo identidem in ore

esse

eſſe ſolet) quarum natura quidem ea eſt, ut legen/
dis hortorum,pratorumq́; floſculis aduolēt, tamen
uenantes ubiq; quod carpāt,muſcas potius ſibi imi
tandas proponant,quæ ipſæ hulceribus exugendis
famelicæ,ac moleſtę præſto adſunt. Eos certe homi
nes, ſi hominum tamen,ac non potius pecudum no
mine digni ſunt,ſolet amicus quidam noſter in pau
cis doctus, militum eorū ſimiles lepide admodum
dictitare,quos Memnon,quo tempore bellum pro
Dario rege aduerſus Alexādrum gereret,dum con/
uicia petulanter in Alexandrum iacientes comperiſ/
ſet, haſta percuſſiſſe fertur,ego,inquiens,uos alo,ut
cum Alexandro cominus depugnetis, non etiam,ut
in eum eminus probra iaciatis.Sūt enim,ſunt ij ipſi,
quos dico, uitilitigatores tales certe, ut maledicere
tantum norint, cum aduerſario pedem cōferre non
auſint. ijdem ut cū Chryſoſtomo hoc meo loquar,
ταῖς κακηγορίαις χαίροντες μᾶλλον, ἢ τοῖς ἐγκω/
μίοις ἑτέρων. ut nihil hic de nouo quodā hominum
noſtratium ſodalitio agam, quos equidem mirari
ſatis nō poſſum.quì quum uoluptates diebus ac no/
ctibus ſic perſequātur, ut in illis ſtudium omne ad/
dicāt ſuum,unde fieri neceſſe eſt,omnium infantiſſi
mi ut ſint,tamen alieni ingenij commendationem ſi
quando audiunt,inuidentiæ morbo uicti,haudqua
quam ferre poſſunt.mirantur etiam, belli homines,

 qui

qui fieri queat,ut qui apud eos à doctrina,uel Græca,uel latina,deniq; ab ingenij laude aliqua,cõmendatur, talis euadere potuerit, qualem illum euasisse audiunt.haudquaquam reputãtes, sic eloquentiam ac doctrinam labore atq; exercitatione,ut infantiã, inscitiamq; somnolentia atq; inertia parari.Itaq; tametsi ipsum homiliarum opus penè totum iam uerti (cuius item rei Montano per me fidem factã esse uolui,ostensis illi schedis meis omnibus) tamen antequam illius æditionem à nobis exire patior,expectabo,num alicunde castigatius exemplum nancisci adhuc possim.Quam enim σπάρταν ἔλαχον,hanc ego modis omnibus, tũ pro illius, tũ pro mea ipsius dignitate exornare uolo. Crede mihi ERASME amicorum optime,tam eximium atq; excellens est, tam doctũ atq; elegans,tam rarum atq; absolutum, tam Christianum atq; adeo tam diuinum Chrysostomi opus hoc,ut pręclare admodũ cum eo actum iri crediderim, cui ueluti diuina uirgula datum hoc fuerit,ut uel toto decennio ipsum opus, quod dico, latio à se donatũ, in uulgus ἀξίως τε καὶ ἀμωμήτως ædere possit. Mihi sane Socratis illud apud Platonem semper arrisit κρεῖττον δὴ σμικρὸν εὖ, ἢ πολὺ μὴ ἱκανῶς περᾶναι. quanquã ad eam ipse æditionem decennium non postulo. maturabimus sic, ut par, congruensq; erit. Interim, donec totam æditionem

profero

profero, ut lectori laboris noſtri ſpecimen, ueluti guſtũ, præbeamus, homilias octo priores, tum Græcas per Chryſoſtomum, tum latinas per me, quartam totius operis partem, te & hortatore & auſpice publicamus. Tuum erit uigilias has noſtras à ſycophantarum, obtrectatorumq; morſibus, ſi qui forte exiſtent, defenſitare. Bene uale & me, ut ſoles, ama. Lutetiæ calendis octobris M. D. XXXII.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI IN EPIſTOLÆ AD ROMANOS INTERPRETATIONEM PROŒMIUM GERMANO BRIXIO ANTIſſIODORENſI INTERPRETE.

BEATI Pauli epiſtolarũ lectionem aſſidue dum auſculto, perq; hebdomadas ſingulas bis, ſæpe & ter, & quater, peragenda ſanctorum martyrum memoriæ celebratione, gaudio exulto, interim tuba illa ſpirituali perfruens, exurgo, quidẽ, & deſiderio incaleſco, uocem mihi amicam agnoſcens: quin & tantũ non præſentem ipſum imaginatus, diſſerentem audire uideor. Idem tamen ego præ dolore diſcrucior hoc ipſo, quod uirũ hunc

non omnes,sic,ut par est, intelligũt,uerum ita illum nonnulli ignorant , ut ne epistolarum quidem eius numerum plane norint.Hoc ipsum autem nõ ignorantia facit : sed quod nolint beati huius uiri scripta assidue in manibus habere. Neq; enim nos quæ scimus(si qua scimus) ab ingenij bonitate atq; acumine scimus: sed quod illi nos uiro impense affecti,ab illius lectione nunquam discedimus: siquidem qui amant,ij ante omnes eorũ facta norunt,quos amãt, ut qui de ijs ipsis sint soliciti. id quod beatus hic ueluti plausum captans,ad Philipenses ait: sicut est mihi iustum ut hoc de uobis omnibus sentiã,eo quod habeam uos in corde & in uinculis meis,& in defensione & confirmatione euangelij. Quapropter si & uos quoq; in animũ induxeritis huius lectioni studiosam ac diligentem operã nauare, nihil sane erit, quod aliud requirendum uobis sit . uerax est enim Christi sermo dicentis. quærite & inuenietis, pulsate & aperietur uobis. Cæterum quãdoquidem com plures ex ijs,qui huc nobiscum conuenere,& liberorum educationem,& uxoris curam , & familiæ prouidentiam suscepere , ob idq; totos sese huic labori dare nõ sustineant, attamen ipsi uos excitãtes comparate,ad ea demum capienda,quæ alij collegerint, studij tantundem ijs,quæ dicta fuerint,auscultãdis, quantum pecunijs colligendis impertientes. tametsi

enim

enim sordidum est à uobis nihilo amplius postulare, tamen uel hoc ipso contenti erimus. tantundem ergo date. Siquidem hinc infinita exorta sunt mala, ab ipsa uidelicet sacrarum scriptionum ignoratione. hinc multa hæreseon lues pullulauit. hinc uitæ in multis neglectus, hinc inutiles ac lucro carentes labores. Nam quemadmodũ qui luminis huius usura sunt priuati, nequaquaquã recta ingredi possint, ita qui ad diuinarum scripturarũ radios, oculos non intendunt, necessario in multa frequentes errata incurrunt, perinde ac si in tenebris molestis ambularent. id quod ut ne eueniat, oculos ad ipsum apostolicorum uerborum fulgorem adaperiamus. Etenim huius lingua supra ipsum etiam solem illuxit, cæteros omnes uerbi præceptione exuperans. Nam quod plusquam cæteri laborauit, magnã etiam spiritus sibi conciliauit gratiam. Id quod non ex illius epistolis tantum, sed ex actis ipsis ita esse contenderim. sicubi enim cõcionandi locus se offerret, ei passim concedebant omnes, quo nomine & Mercurius esse credebatur ab ijs, qui in Christi uerba nondum iurassent, quod uidelicet orationis, eloquẽtiæq; præses esset. proinde quum ad hãc nobis epistolam descendendũ sit, necesse est & tẽpus ipsum, quo scripta ea fuit, commonstrare. Neq; enim ut multorum fert opinio, cęteras omnes tẽpore præcessit. Eas quidem

omnes, quę Roma scriptæ fuere anteijt: cæteras aliás, quamuis non omnes, subsecuta est. Nam quę ad Corinthios scriptæ sunt ambæ, ante hanc scriptæ fuere. argumento sunt uerba ea, quæ ad huius epistolæ finem adscripsit, ita loquens. nunc autem proficiscor Hierosolymam ministrãs sanctis: uisum est enim Macedoniæ & Achaiæ communicationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt Hierosolymis. Corinthijs autem scribens, ait. Quod si fuerit operæpreciũ, ut ipse proficiscar, mecum proficiscentur: de ijs loquens qui eò pecunias deportandas colligebant. Vnde liquet, dum Corinthijs scripsit incertam fuisse talem ipsius peregrinationẽ: dum autem Romanis, cõstitutum iam illi fuisse de profectione. Quo confesso, & illud constat, hanc epistolam post illas scriptã fuisse. Quin & ad Thessalonicenses epistola uidetur mihi præcessisse epistolam ad Corinthios. Nam illis prius quum scripsisset, deq; eleemosyna apud illos sermonem mouisset, his uerbis, Cæterum de fraterna charitate non necesse habetis, ut scribam uobis, ipsi enim uos à deo didicistis, ut diligatis uos inuicẽ, etenim hoc facitis erga cunctos fratres, qui sunt in tota Macedonia: tum demũ ad Corinthios scripsit. id quod illius uerba hæc declarant. Noui enim promptitudinem animi uestri, quam de uobis iacto apud Macedones, quod Achaia parata

est ab

est ab anno superiore,& uestrum exemplum prouocauit cōplures. Quibus ex uerbis declarauit se cum illis prius hac de re collocutum. His igitur epistolis hæc ad Romanos scripta posterior est, eadem prima inter eas,quæ Roma missæ sunt. Nōdum enim Romam aduenerat, quo tempore hanc scripsit epistolam. id quod his uerbis indicat. Desidero enim uidere uos, ut aliquod uobis impertiar donum spirituale.Roma autem ad Philippēses scripsit. ideo ait, Salutant uos omnes sancti, maxime uero qui sunt ex Cæsaris familia. Quo ex loco & ad Hebræos quoq; scripsit.ob quod ait eos omnes salutari ab ijs qui in Italia essent. Iam ad Timotheum epistolam & ipsam de uinculis scriptam Roma misit: quæ ipsa iudicio quidem meo epistolarū omnium est postrema. id quod eius finis arguit. Ego enim ait iam immolor,& tempus resolutionis meæ instat. quod autē inibi è uiuis decesserit, undequaq; liquet. Sed ad Philemonem epistola inter postremas est & ipsa, eaq; sub extremam ipsius senectam scripta. Itaque ait,nempe Paulus senex, nunc autem etiam uinctus Iesu Christi: eadem tamen præcessit epistolam ad Collossenses.Id quod ab epistolæ fine manifestum est.Collossensibus enim scribens ait, De omnibus rebus meis certiores uos faciet Tychicus, quem misi una cum Onesimo fido & dilecto fratre. hic au-

tem Onesimus is erat, pro quo epistolam ad Phi/ lemonem composuit. ac quod non alius esset illi co/ gnominis, patet ab Archippo. quem enim in episto la ad Philemonē socium accepit exhortationis pro Onesimo susceptæ, hunc & ad Collossenses scri/ bens excitat, his uerbis: dicite Archippo, uide mini/ sterium quod accepisti, ut illud impleas. Videtur porrò mihi epistola ad Galatas præcessisse episto/ lam ad Romanos. quod si in biblijs alium obtinent ordinem, mirum esse non debet. Siquidem & duo/ decim prophetæ quū se inter se deinceps non subse/ quātur, si tempora inspicias, sed multum inter se ipsi tempore quum distent, si ipsam tamen bibliorum seriem inspexeris, inter se ordine sunt collocati. Si/ quidem & Aggæus, & Zacharias, & alij aliquot post Ezechielem & Danielem prophetias ædide/ runt. & multi item post Ionam, & Sophoniam, cæ/ terosq; omnes: sed tamen cum illis omnibus con/ iuncti sunt, à quibus tanto temporis interuallo di/ stant. Proinde hunc laborem nemo extra rem, ne/ ue hanc indagationē superuacaneæ curiositatis esse putet. Confert enim nobis non parum ad quæstio/ nes explicandas ipsum epistolarum tempus. Nam quum uideo Romanis, ac Collossensibus Paulum ijsdem de rebus scribentem, non eodem tamen mo/ do ijsdem de rebus, sed illis quidem magna cum ac/

commo/

commodatione, quum ait, Porrò eum qui infirmatur fide adsumite, non ad dijudicationes disceptationum: Alius quidem credit, uescendum esse quibuslibet, alius autem, qui infirmus est, holeribus uescitur: Collossensibus autem non perinde ijsdem de rebus, sed maiore cum libertate, ac fiducia, Itaque si mortui, inquit, estis cum Christo ab elementis mundi, quid tanquam uiuentes in mundo decretis tenemini? ne tetigeris, ne gustaueris, neque contrectaueris, quæ omnia ipso pereunt abusu, non per honorem aliquem ad expletionem carnis: huius differentiæ nullam aliam inuenio causam, quàm ipsum epistolarum tempus. Initio enim cōdescendendum erat, postea autem non item. Atq; hoc identidem inuenias ipsum multis alijs locis factitantem. Hunc morem uidere est & medicum, & magistrum obseruare. neq; enim medicus cum ijs qui in morbi adhuc sint initio, & ijs qui ad ualitudinis finem iam declinarint, neque magister cum discentibus ab initio pueris, & cum ijs qui perfectioris doctrinæ indigeant, eadem ratione agit. Igitur alijs alia quadam causa & argumento adductus scribebat Paulus. Hoc ipsum declarat cum Corinthijs scribēs, de ijs autem quæ ad me scripsistis, tum Galatis statim ex procemio & epistola tota hoc manifestans. Romanis uero quo nomine, & quam ob rem? Etenim testifica-

ri apud ipſos uidetur, quod ſint pleni bonitatis, ple ni omnis ſcientiæ, qui & poſſint inuicem alius alium admonere. Romanis inquam quamobrem epiſto/lam miſit? propter gratiam, inquit, mihi à deo conceſſam, ut ſim in poſterum miniſter Ieſu Chriſti. ob quod & in epiſtolæ exordio dixit: debitor ſum, ita quantum in me eſt paratus ſum uobis quoque qui Romæ eſtis euangelizare. Nam quæ modo di/ximus, uidelicet, quod poſſint & alios commone/facere, & quæ id genus ſunt, laudationis potius fuerint, & exhortationis. Ac neceſſaria etiam & his erat per epiſtolas correctio. Nam quoniam nondum præſens eſſet duplici ratione eos ad honeſtæ uitæ normam informat, & epiſtolarum utilitate, & ad/uentus ſui expectatione. Talis enim erat diuina illa anima, uniuerſum terræ orbem circumplexa erat, & in ſeipſo circunferebat omnes: cognationem eam maximam arbitratus, quæ iuxta deum eſſet, atque adeo omnes amabat ſic, ut ſi genuiſſet: quin potius maiorem præ ſe ferebat charitatem, quàm quiuis pater. Talis eſt enim gratia ſpiritus, uincit carnis partus, & feruentius deſiderium exhibet. Id in primis uidere licet in Pauli anima, qui quidem ueluti uola/tilis præ charitate effectus, omnes aſſidue circui/bat nuſquam manẽs, nuſquam ſtans. Poſteaquam enim audiuit CHRISTVM dicentem, Petre ſi

amas

amas me, pasce oues meas, atque hunc maximum charitatis terminum pronunciantem, dici non potest quàm eximie hunc præ se tulerit. Hunc igitur & nos æmulati, si minus orbem uniuersum, si minus ciuitates totas, ac gentes, at certe suam quisque familiam, uxorem, liberos, amicos, uicinos, ad bonos compositósque mores informemus. neque uero mihi quisquam dicat, Rudis sum, & imperitus. Petro nihil indoctius, Paulo nihil imperitius: & hoc ille profitebatur, nec eum hoc fatentem pudebat. Sin autem imperitus sim sermone, non tamen scientia. Sed tamen hic imperitus & ille indoctus sexcentos philosophos superarunt, sexcentis rhetoribus os obturarunt, suo ipsorum studio, propensaque uoluntate & gratia omnia peragentes. Quamnam ergo usurpabimus defensionem, qui ne uiginti quidem nominibus, capitibusque sufficimus? ac ne ijs quidem, quibus cum habitamus, utiles nos præstamus? Causatio hæc & excusatio. neque enim inscitia & imperitia dicendi munus prohibet, sed segnities, ac somnolentia. Hac igitur somnolentia excussa, cum omni studio membra domestica curanda suscipiamus, enixeque amplectamur, ut cum hac in uita magnam tranquillitatem assequamur, pro nostro erga deum timore necessarios nostros ad morum rectitudinem componentes, tum in futura

tura

tura infinitorum bonorũ participes efficiamur, gratia, & ſumma erga nos benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem, & cum quo, patri gloria, una cum ſancto ſpiritu, nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

DIVI IOANNIS CHRYSOSTOMI IN EPISTOLAM AD ROMANOS homilia prima Germano Brixio Antiſſiodorenſi canonico Pariſienſi interprete.

» PAVLVS ſeruus Ieſu Chriſti uoca
» tus ad munus Apoſtolicũ, ſegrega
» tus in euangelium dei, quod ante
» promiſerat per prophetas ſuos in
» ſcripturis ſanctis Moyſes &c.

Moyſes libris quinqꝫ à ſe ſcriptis nuſquam nomen ſuum addidit, neqꝫ qui illum ſubſecuti, quæ poſt illũ geſta ſunt, ſcripſere, ſed neqꝫ Matthæus, neqꝫ Ioannes, non Marcus, non Lucas. At beatus Paulus ubiqꝫ epiſtolarũ nomen ſuum præponit. Quid ita? quod illi quidem præſentibus ſcribebant, ac ſuperuacanea illis erat præſentiæ ſuæ declaratio. Hic autem è longinquo literas tranſmittebat, & ſub epiſtolari figura, ob quod neceſſaria erat nominis additio. Quod ſi in ea quam ad Hebræos ſcripſit, epiſtola, ſecus facit, id ſuo quodã proprio conſilio facit. Nam quod

quod inimico essent Hebræi erga illum animo, ut ne è procœmijs, audito eius nomine, sermoni aditũ occluderent, illorũ auditionẽ occultãda nominis sui declaratione artificiose captauit. Quod si prophetæ nomia sua apposuere, & Salomon, hoc ipsum uobis inuestigãdũ relinquo, qua de causa alij quidẽ apposuere, alij aũt nõ apposuere. Neq; eñ uos oportet à nobis oĩa discere, sed & ipsos uos elaborare, & exquirere, ut ne segniores efficiamini. Paulus seruus Christi.) Cur eius nomen immutauit deus, & Saulus qui esset, Paulum uocauit? ut ne hac quidem parte reliquis apostolis inferior esset: sed quod selectum, eximiumq; habuit discipulorũ antesignanus, hoc & ipse adipisceret, & maioris necessitudinis argumentum obtineret. Christi porrò seruum seipse non temere dixit. etenim seruitutis modi sunt plures. Alius per creationẽ, atq; opificium: unde ait, seruiunt tibi omnia: & item illud, Seruus meus Nabuchodonosor. ipsum enim opus autori suo seruũ est. alius à fide, de qua ait, Gratia autẽ deo, quod serui peccati eratis, obediuistis aũt ex corde puro in eum doctrinæ typum, in quem traditi estis: liberi autem à peccato, iusticię seruiuistis. alius à uita, ac moribus, iuxta quem dictum est, Moyses seruus meus obijt. quanquam & Iudæi omnes serui erãt, sed præcipue Moyses uita ac moribus elucescens. Paulus itaque

quod seruitutis modis omnibus seruus esset, ideo
" maximæ dignitatis loco ponit uerbum hoc, Ser/
" uus Iesu Christi,) ac dispensationis nomina ob/
tendit,ab inferioribus ad superiora cōscendens.Ete/
nim Iesu nomen Angelus ferens uenit è cœlis tum
quū è uirgine natus est. Christus aūt ꝙ unctus sit,
dicitur: quod & ipsum carnis erat.dices, quo tādem
unctus est unguēto? unguento certe minime est un/
ctus,sed spiritu.cōsueuit autem & hos sacra scriptio
Christos uocare.quod enim in ipsa unctione prin/
cipem locum obtinet,spiritus est, Et unguentum ob
id assumit.ubi nam uero oleo minime unctos Chri
stos appellat? ubi ait, nolite tāgere Christos meos,
& in prophetis meis ne male quid agatis. tum enim
" unctio ex oleo non fiebat. Vocatus ad munus
" apostolicum. Vbique uocatum seipsum appel/
lat suam ostendens modestiam, & quod non ipse
quęrēdo inuenerit,sed uocatus,præsto fuerit,& obe
diuerit.quin & eos qui in Christi fidem sunt recepti
sic appellat, uocatos sanctos. Illi quidem ad fidem
usq; uocati sunt: ipsi autem aliud quiddam concre/
ditum est,nimirum apostoli munus,res bonis infini
tis exundās,gratijs omnibus maius,ac dona omnia
complectens.Quid enim amplius dixerimus,quàm
idipsum? uidelicet Christum quod nobiscum dum
uersaretur fecisset, hoc ipsum illis commisisse, ac sic
demum

demum à nobis abijsse? Id quod Paulus exclamãs, apostolorumq; dignitatem extollens, ait, pro Christo legati sumus. tanquam Christo per nos consolante, hoc est Christi uice. Segregatus in euangelium dei. Quemadmodũ enim in familia aliqua ad diuersa quisq; opera segregatus est, sic & in ecclesia diuersæ sunt administrationum distributiones. mihi porrò uidetur hic nõ sortitionem modo significare, sed quod iam pridem atq; è supernis ad hoc ordinatus esset. Quod & Hieremias ait de se deum dixisse. Antequam ex uulua egredereris sanctificaui te, prophetã inter gentes te collocaui. Nam quod Paulus ad arrogantem ciuitatẽ scriberet, eandemq; undequaq; fastu turgidam, modis omnibus ostendit dei ipsius decretum hoc esse. & enim ipse est, qui uocauit, ipse est qui segregauit. hoc autem facit, ut fide dignam & plausibilem reddat epistolam. In Euangelium dei. Non igitur Matthæus euãgelista solus, neq; Marcus, quemadmodum neq; hic solus apostolus, sed & illi. quanquã per excellentiam, alius quidem hoc, alij aũt illud aliquod esse dicunt. Ipsum autem Euangelium nõ propter bona ea tantum, quæ iam extitissent uocat, sed propter ea, quæ futura essent. Cæterũ quo pacto deum, Paulus ait, per ipsum euangelizari? ait enim segregatus in euangelium dei. quum pater ante ipsa etiam euangelia

cognitus esset. uerum quamuis cognitus esset, Iudæis solis cognitus erat. ac ne his quidem omnibus, ut decebat. neq; enim patrem ipsum esse nouerāt, atq; adeo multa tum de eo imaginabantur cum illius dignitate minime conuenientia. unde & dicebat Christus: Venient ueri adoratores. & rursus, Pater tales quærit, qui ipsum adorent. post autem & ipse unà cum Iesu ac filio uniuerso terrarum orbi apparuit. Quod ipsum denunciās Christus dicebat, Vt te solum uerum esse deum cognoscant, &, quem misisti Iesum Christum. Dei porrò euangelium uocat, ab ipsis exordijs erigēs auditorem. neq; enim uenit triste quiddam renuncians, ueluti prophetæ, accusationes, crimina, increpationes, sed euangelia, & euangelia dei, firmorum & immutabilium bonorum thesauros infinitos. Quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis. Dominus enim, ait scriptura, uerbum dabit euangelizantibus uirtute multa: & rursus, quàm pulchri pedes pacem euangelizantiū. Vides & præscriptè ipsum quoq; euangelij nomen, & modum in ueteri etiam testamento appositum. non enim per uerba tantum ipsum annunciamus, inquit, sed per res. neq; enim euāgelium id humanum erat, sed diuinum, & arcanum, & omnem transcendens naturam. postea uero quàm nouitatem rei incusarēt, ostendit ipsum tum gentilibus

antiquius

antiquius esse, tum in prophetis ante scriptũ. Quod si idipsum non ab initio dedit, in causa sunt, qui id noluerunt admittere. Nam quibus uoluntas affuit, audiuerunt. Abraham pater uester gestiebat, ut uideret diem meum, & uidit, & gauisus est. Quomodo igitur ait, multi prophetæ ac iusti desiderauerunt uidere, quæ uos uidetis, nec uiderunt? ita sanè intelligito uerba hæc, ut uos uidetis & intelligitis, ipsam uidelicet carnem, & ipsa signa, quæ quidem & in hominum conspectu facta esse cõstat. Mihi uero contemplator, quot ante temporibus prædicta hæc fuerint. Etenim quoties deus magna quæpiam moliturus est, ea multo ante tempore denũciat, hominum auditionem exercens, ad ea quum aduenerint, excipienda. In scripturis sanctis. Non enim dixerunt prophetæ tantum, sed & scripserunt quæ dixerunt: non scripserunt autem solum, sed & per res figurarunt. Veluti Abrahã quũ Isaac adducit, & Moses quũ serpentẽ exaltat, quũ manus ad Amalec extendit, quũ agnũ pascalẽ immolat. De filio suo, qui genitus fuit ex semine Dauid secundum carnem. Quid tibi nũc uis ô Paule? Animos nostros posteaquam in sublime raptos subuexisti, iidemq́ magna quædã & arcana intra se ut cõciperẽt, perfecisti, tum aũt euãgeliũ ubi nominasti, & quidẽ dei euangeliũ, ubi item prophetarum chorũ in mediũ adduxisti,

omnesq́; ostendisti futura multis ante annis prædixisse, quorsum rursus nos ad Dauid reuocas? de homine uerba facis. quonam? dicito quæso. ac patrem illi das Iessæ filium? qui, obsecro, possunt hæc digna esse ijs, quæ à te dicta sunt? Nempe de nudo homine, ait, nobis haudquaquã est sermo, propterea hoc ipsum addidi, secundum carnem. subindicans, & secundum spiritũ eiusdem esse generationẽ. & quamobrem hinc orsus est, & non illinc à sublimioribus? quoniam & Matthæus hinc, & Lucas, & Marcus. Eum enim qui ad cœlum deducturus sit, ab inferioribus ad superiora deducat necesse est: hac enim demum ratione ipsum negociũ œconomiam accepit. primum igitur nouerunt ipsum hominem in terra, ac tum cogitauerunt deum. quam igitur institutionem ipse tradiderat, hanc & discipulus eius sectatur, nempe uiam illò ferentem. primum igitur tangit generationem eam, quæ secundum carnem est. non quod prima sit, sed quod ab hac ad illã auditorem deduxit. " Qui declaratus fuit filius dei cum potentia secundũ spiritũ sanctificationis, ex eo quod resurrexit è mortuis Iesus Christus dominus noster. Obscurum est quod diximus ob dictionum inuolucrum. ob quod necessaria est illius distinctio. quid igitur est quod ait? prædicamus, inquit, eum qui ex Dauid natus est. sed hoc quidem apertũ. Unde autem

tem & filius dei est idem hic è carne conflatus? primum à prophetis, ob quod ait, quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis. non paruæ autem probationis hic modus. deinde & ex ipso generationis modo, quod & ipse declarauit, quum dixit, ex semine Dauid secundum carnem, ipsam enim naturæ legem soluit. Tertium à miraculis, quæ ædidit, magnæ potentiæ argumentũ præbens. hoc enim est, Cum potentia. Quartum ab ipso spiritu, quem quidẽ dedit credẽtibus in se, & per quem omnes, sanctos reddidit. unde ait, secundum spiritum sanctificationis. Dei enim solius erat, id genus dona largiri. Quintum à resurrectione domini. primus enim hic & solus seipsum excitauit, quod & ipse ait signum maxime omnium idoneum esse, & quod impudentibus os obstruere posset. Soluite enim, inquit, templum hoc, & post tres dies excitabo ipsum. &, quum exaltaueritis me à terra, tum cognoscetis, quod ego sim. & rursus. signum quærit generatio hæc & signum non dabitur ei, nisi signũ Ionæ. quid igitur est, declaratus? nempe ostensus, demonstratus, iudicatus, confessus, ab omnium sententia, & calculo, à prophetis, à nec opinata natiuitate, natiuitate inquam secundum carnem, à potentia eã, quæ in signis esset, à spiritu per quem sanctificationem dedit, à resurrectione, per quam mortis tyran-

» nidem sustulit. Per quem accepimus gratiam ac
» muneris apostolici functionē, ut obediatur fidei.
Vide famuli modestum, gratumq́ animum. nihil suum ipsius esse uult, sed omnia domino accepta refert. atqui ipsius spiritus, id quod diximus, donum est. unde dixit, multa habeo, quæ uobis dicturus sum, sed ijs ferendis impares nūc estis: quum autem ille uenerit, nēpe spiritus ueritatis, dux uobis erit ad omnem ueritatē. & rursus, Segregate mihi Paulum ac Barnabam. & in epistola ad Corinthios ait: huic quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ. Et illud, omnia ille diuidit, quatenus uult. & Milesijs item dum concionatur, ait: in quo posuit nos spiritus sanctus pastores & episcopos. Vides, quod quæ spiritus sunt, ea filij, & quæ fi
» lij sunt, eadē spiritus esse ait. Gratiā & apostolici
» muneris functionē. Hoc est nō nos hoc uirtute nostra præstitimus, q̄ apostoli simus. neq; ēm nostris multis sudorib. ac laboribus hāc dignitatē sortiti sumus, sed gratiā inuenimus, & superni doni beneficiū
» id fuit. Vt obediat̃ fidei. Non igit̃ apostoli fuere, qui egregia illa facinora præstitere, sed gratia illos præueniens. Illorū enim erat circūuagari, ac præconiū facere: persuadere aūt, dei erat in illis uim exerentis. Vnde & Lucas ait, aperuit cor ipsorū. & rursus,
» quibus datum erat auscultare uerbū dei. Vt obe-

diatur

diatur. Non dixit ut quæratur & argumentetur, » ſed ut obediatur : neq; enim miſſi ſumus, inquit, ut argumenta, ut ſyllogiſmos afferamus, ſed ut reddamus, quod nobis concreditum eſt. quum enim dominus aliquid pronunciauerit, audientes minime oportet curioſe ſcrutari, ſciſcitariúe, ſuper ijs quæ dicta fuerint, ſed excipere tantū. Etenim apoſtoli propterea miſſi ſunt, ut quæ audiuiſſent, ea dicerēt, non ut de ſuo aliquid adderēt. & nos utiq; ut credamus. quid? ut credamus. Super ipſius nomine. Non » quidem, ut eius eſſentiā ac naturā curioſe perſcrutemur, ſed ut in nomē credamus. Ipſum enī hoc erat, quod ſigna ædebat. In nomine enim Ieſu Chriſti, ait, ſurge & ambula. hoc ipſum porrò fidei indiget, neq; fieri ullo modo poteſt, ut harum rerum quicq; animi cogitatione comprehendas. Inter omnes » gentes ſuper ipſius nomine, quorū de numero eſtis » & uos uocati Ieſu Chriſti. Quid igitur? omnibus » ne gentibus Paulus prædicauit? Certe quod ab Hieroſolymis uſq; ad Illyricum percucurrit, atq; illinc rurſus ad ipſas terræ tranſierit extremitates, ex ijs liquet, quæ ſcripſit. quod ſi ad omnes non acceſſit, ne ſic quidem, quod dicit, mēdacium fuerit. neq; enim de ſe ipſe tantum loquitur, ſed & de duodecim apoſtolis; deq; omnibus ijs, qui poſt illos uerbum annunciarunt. alioqui autem ne de ipſo quidem Paulo

si intellexeris, dictum ipsum coarguere possis, si modo illius propẽsum studiũ consideres, & quod post obitum etiam non cessat ubiq; terrarum prædicare. Considera porrò quonam modo ipsum donum attollit, ostenditq; tum magnum esse, tum priori longe excellẽtius. Siquidem quæ prisca fuere, ad unam duntaxat gentem pertinuerunt. hoc autem donum & terram & mare ad se illexit. Mihi autem illud considerato, ut adulatione omni uacet Pauli anima. Cũ Romanis enim uerba faciens, ueluti in uniuersæ terræ fastigio quodam constitutis, nihilo tamen amplius illis tribuit, quàm reliquis gentibus: neq; uero, quoniam tum dominarentur ac regnarent, ne in spiritualibus quidẽ illos amplius reliquis habere ait. Sed quemadmodũ, ait, gentibus omnibus prædicamus, ita & uobis: cum Scythis ac Thracibus eos recensens. quandoquidẽ nisi hoc significare uoluisset, superuacaneum erat, hoc dicere, Quorum de numero estis & uos. Hæc autem facit, illorũ fastum dejciẽs, inanem mentis turgiditatẽ euacuans, eosq; instruẽs æqualitatẽ erga alios seruare. Vnde ipsum hoc adiunxit. Quorũ de numero estis & uos uocati Iesu Christi. Ac si dicat, nobiscũ estis & uos. neq; sane dixit alios uobiscũ, sed uos unà cum alijs uocauit. si enim in Christo Iesu non est neq; seruus, neq; liber, multo magis neq; Rex, neq; priuatus. &

enim

enim & uos uocati estis, nõ per uos ipsi aduenistis.

Omnibus qui Romæ estis dilectis dei uocatis sanctis gratia uobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Vide ut assidue nomen uocati usurpet. uocatus Apostolus inquiens. quorum de numero estis & uos uocati. omnib. qui Romæ estis, uocatis. hoc autem nõ superuacaneo sermone facit, sed quod eos uelit beneficij commonefacere. quandoquidẽ enim uerisimile erat inter eos, qui iam in Christum crederent, aliquos esse & consules, & magnates, & prouinciæ præsides, & pauperes item & priuatos, abijciens, ac repudians dignitatum inæqualitatem, omnes unà appellatione ac salutatione dignatur. quod si in ijs quæ magis necessaria sunt, quæq; ad spiritum pertinent, cõmunia omnia tum seruis, tum liberis proposita sunt, quod genus sunt; caritas in eos qui illuminantur, uocatio à deo, euangelium, adoptio in dei filios, gratia, pax, sanctificatio, cætera omnia, qui postremæ nõ fuerit demẽtiæ quos deus copulauerit, æquales in maioribus effectos hos à terrenis negocijs distinguere? Ea propter ab ipso protinus procemio molestum hunc illorum morbum expellens diuus hic, ad bonorũ omnium matrem modestiã ipsos subuehit. hoc ipsum & seruos meliores efficiebat, dũ edocerentur, quod è seruitute detrimenti nihil acciperent, ut qui libertatem

eam,quæ uera sit,adepti essent. hoc ipsum & domi/
nos ad modestiam componebat,dum instruerētur,
quod nihil emolumenti ab ipsa libertate habituri
essent,nisi quæ ad fidem spectāt,præcessissent. Atq;
ut intelligas Paulum dum hoc factitat, confusione
non uti,neq; omnia miscere,sed optimā diuisionem
» nouisse, nō simpliciter scripsit Omnibus, qui Ro
» mæ estis, Sed cum diffinitione, Dilectis dei.
Hæc em̄ optima discretio,& declarat unde sancti/
ficatio. Vnde igitur sanctificatio? à dilectiōe,quum
em̄ dixisset,dilectis,addidit & illud,uocatis sanctis,
ostendens quod hinc nobis bonorū fons omnium.
» sanctos autem uocat,fideles omnes. Gratia uo/
» bis & pax. O salutationem bonorū infinitatem
adferentem,Hoc ipsum & Christus apostolis in do
mos ingredientibus primū enunciare uerbum man
dauit.propter hoc & Paulus hinc ubiq; exorditur à
gratia,& pace. neq; enim paruum bellum Christus
confecit,sed uarium & omnifarium,& diuturnum,&
hoc non è nostris laboribus,sed per suam ipsius gra
tiam. Quoniā igitur dilectio gratiam, gratia autem
pacem largita est, salutationis loco ipsa hæc ubi po/
suit, adprecatur continua & immota ea ut maneat.
ut ne rursus aliud bellum redintegretur. & hortatur
quidem eum qui dedit solida hæc asseruare, sic in/
» quiens. Gratia uobis & pax à deo patre nostro &

domino

domiño Iesu Christo. Ecce hoc loco præpositio hæc ἀπὸ id est à, cõmunis est tam patri quàm filio, quod ipsum perinde est, ac si dixisset ἐξ οὗ, id est ex quo. nõ enim dixit gratia uobis & pax à deo patre, sed à deo patre nostro & dño Iesu Christo. Pape quàm potens est dei charitas? inimici & infames, sancti & filij repente effecti sunt. quum enim patrem uocauit, filios ostendit, quum autem filios dicit, uniuersum bonorum thesaurum detexit. Morale.
Perseueremus igitur uitam quisq; suam dignam tanto dono præstare, tum autem pacem & sanctificationem seruare. Cæteræ quidem dignitates temporaneæ sunt, atq; unà cum hac uita depereunt, quæ & pecunijs sunt uenales, quasq; haudquaquã quis dignitates dixerit, sed dignitatum nomina dũtaxat, in uestiũ ornatu, & in satellitum adulatione potestatem obtinentia. hoc autem, tanquã à deo datum donum sanctificationis, itemq; & adoptionis ne morte quidem intercidit, sed hac in uita splendescentes ubi effecit, ad futuram usq; nobiscum peregrinatur. Qui enim adoptionem asseruat, tum autem sanctificationem accurate custodit, splendidior multo est, & felicior eo, qui diademate indutus, ac purpura ornatus est, per hanc uitam magna tum tranquillitate tum pace exundans, unà cum spe bona educatus, ac nullum tumultus, turbationisq; argumentũ habẽs,

ſed uoluptate perpetua perfruens. Animi enim tran quillitatem, & lætitiam nõ principatus magnitudo, non pecuniarum copia, non potentiæ tumor, non corporis fortitudo, nõ menſæ ſumptus, nõ ueſtium ornatus, non aliud quicquam rerum humanarum adferre conſueuit, præterquam recte factum ſolum ſpirituale, ac cõſcientia bona: quam certe qui puram habet, ut pannoſus ſit, ut cum fame luctetur, tamen trãquillior beatiorq́ eſt ijs, q inter delitias magnopere degunt. Quemadmodum & qui ſibi male cõſcius eſt, ut omnium bona poſſideat, omniũ eſt miſerrimus. quapropter Paulus in aſſidua fame, ac nuditate uictitãs, tum autem & quotidie flagris cæſus gaudebat, ac deliciabatur ſupra eos omnes, qui tum regnabant: Achaab autem, Rex quum eſſet, ac delicijs ſumptuoſis perfrueretur, commiſſo peccato illo gemebat, animũ deſpondens, eratq́ illius facies collabens, & poſt peccatum & ante peccatum. Igitur ſi uoluptate frui uolumus, ante omnia alia fugiamus uitium, uirtutemq́ ſectemur: aliter enim nobis non licet uoluptatis participibus fieri, ut ad ipſum etiam Regium ſolium conſcenderimus. Quo nomine & Paulus dicebat. ſpiritus autem fructus eſt, dilectio, lætitia, pax. Hunc fructum apud nos enutriamus, ut & lætitia ſeculi huius perfruamur, & futurũ regnum aſſequamur, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti

ſu Chriſti, per quem & cum quo, patri gloria, unà cum ſancto ſpiritu, nunc, & ſemper, in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA II

Rimum quidem gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtum ſuper omnibus uobis, quod fides ueſtra annunciatur in toto mundo.

Conueniens beatæ illi animæ procœmium, ac quod ſatis ſit, ad omnes erudiendos, tum operum, tum ſermonum bonorũ decimas deo eſſe offerendas, neq; ſolum pro proprijs, ſed & pro alienis ſucceſſibus, ac recte factis gratias agẽdas. quod quidem animam ipſam ab inuidentiæ ac malignitatis morbo liberat, ac deum magis allicit ad eos amandos, quos grato erga ſe animo eſſe cognouerit. quapropter & alibi ait, benedictus deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nobis, in omni benedictione ſpirituali. gratias porrò agere conuenit non diuites modo, ſed & paupertate oppreſſos, nõ ſanos, ſed & ægrotãtes, non eos quibus proſpera oĩa, ſed & eos, quibus aduerſa cõtingunt: Eũ enim, qui ſecundo rerum curſu fertur, deo gratias agere nihil mirum fuerit. at uero quum ingenti ſuborta tempeſtate, iacta-

ta undiq; nauis periculũ incurrerit,tum demum magna existit patientiæ, æquanimitatisq; probatio. Quo certè nomine & Iob hinc coronã reportauit, & diaboli impudens os obturauit, planum faciens, se,quum felix esset, nõ ob pecunias, sed ob multam erga deum caritatem,gratias agere.Dispicito autem tum quæ ea sint,ob quæ Paulus gratias agat,nõ ob terrena,ac pereuntia, nempè ob principatum, autoritatem,gloriam,hæc enim nihili æstimãda sunt,sed ob ea,quæ uerè bona sunt,fidem,libertatem,ac fiduciam:tum aũt quanto cum affectu gratias agat. non enĩ dixit deo, sed deo meo,quod ipsum & prophetæ factitant,quod commune est, sibi priuatim uendicantes. & quid mirum si prophetæ? ipsum enim hoc deus ipse in seruis quoq; facere identidem uidetur,deum Abraham & Isaac,& Iacob, de se propriè loquens.
» Quod fides uestra annunciatur in toto
» mundo. Quid? omnis ne terra, Romanorum fidem exaudiuit? omnis ex illo.ac nihil,quod nõ conueniat.neq; enim obscura,& ignobilis urbs erat, uerum tanquam in fastigio quodam sita, undequaq; illustris. Mihi ipse porrò cõsidera præconij uim, ut breui tempore publicanorum ac piscatorum opera in ipsum urbium caput inuaserit, ut homines Syri Romanis præceptores, atq; institutores extiterint. duo igitur merita ipsis testificatur & quod crediderunt

runt, & quod cum fiducia crediderunt, & quidem tanta, ut quæ de illis fama circūferretur, omnem terrarum orbem occuparet. Vestra enim, inquit, fides annunciatur in toto mundo. Fides inquam; non uerborum conflictus, neq; mutuæ disputationes, neq; syllogismi. quanquam multa inibi erant; quæ præceptionis rationem morarētur. Etenim nuper orbis principatum adepti fastu multo turgebāt, in diuitijs ac delicijs uitam agentes. pręconiū autem ipsum piscatores Iudæi ferebant, & quidem ex ea Iudæorum gente, quam omnes oderant, atq; abominabantur. quin & crucifixum adorandum esse hortabātur, eumq; in Iudæa eductum. Iam & unà cum ipso dogmate duram uitam agendam nunciabant magistri hominibus delicijs captandis studiū suum exercentibus, atq; adeo ad res uitæ huius ueluti stupidis. Adde quod qui hæc nunciabāt pauperes erāt & priuati, ignobiles, & ex parētibus ignobilibus orti. sed tamen nihil horum sermonis Euangelici cursum impediuit: tanta erat crucifixi potētia, ut ipsum uerbum quoquo uersum circumageret. Annunciatur enim, inquit, in uniuerso mundo. Nec dixit manifestatur, sed annunciatur. perinde quasi in omnium ore uersaretur. Thessalonicensibus enim hoc quum testificatur, & aliud quiddam adiungit. nam quum dixisset, A uobis pertonuit sermo domi

ni, addidit, ut non sit nobis necesse loqui quicquam. Discipuli enim in magistrorũ gradu constituti erãt, per suam ipsorum cõfidentiam omnes instituentes, ad sese& illicientes. nusquã enim ipsum præconium constiterat, sed igne uehementius in omnem terrarum orbem inuaserat. hoc autem loco hoc ipsum solum ait, quod uidelicet annunciatur. planum faciẽs, quod dictis nihil quicquam, neq; addendum, neq; demendum esset. Angeli enim opus hoc est, quæ dicuntur, ea sola deferre. ob quod & sacerdos angelus uocatur, quod nõ sua ipsius, sed ea tantum nunciat, quę ab eo acceperit, à quo delegatur. quanq; Petrus inibi etiam prędicauit. sed illius facta, sua esse ducit, usq; adeo, quod ante diximus, inuidẽtia omni supra modũ uacabat. Testis est enim mihi deus, quem colo spiritu meo in euangelio filij ipsius. Verba hæc ex apostolicis uisceribus expressa, paternum nobis animum uere repræsentãt. Quid autẽ est quod ait? & quanam de causa deum testem citat? Agebatur de animi affectu, ac quandoquidem nondũ Romanos uiderat Paulus, ob id neminem hominẽ, sed eum potius, cuius est humana corda perscrutari, testatur. Nã quod dixit, Amo uos (cuius rei argumentum hoc ostendit, quod semper in precibus oret ad eos accedere) idipsum quum non innotesceret, confugiendum sibi putauit ad testimoniũ fide dignum.

Num

Num poterit quisquam ex uobis gloriari, dum pro familia sua preces fundit, tum ecclesiæ supplementi se meminisse? non arbitror, quum tamē Paulus non pro ciuitate una, sed pro uniuerso orbe cū deo ageret. Idq́ non semel, non iterum, nō tertium, sed continenter. Vt autem continenter aliquem in memoria circunferamus, fieri nō potest, nisi à magno quodā amore ac charitate: assidue porrò in precibus habere, & indesinenter habere, considera, quantum ea res affectum amoremq́ requirat. quum autem dicit, Quē colo spiritu meo in euāgelio filij ipsius) simul quidem gratiam, simul autem suam nobis modestiam spectatam facit. dei gratiam, quod tam arduum ipsi negocium cōmisit: suam modestiam, quod non suo proprio studio, sed spiritus auxilio rem totam acceptam refert. euāgelij porrò additio, speciem indicat administrationis. Multi enim ac diuersi sunt administrationis modi, & latriæ itidem. Quemadmodū enim apud ipsos reges, omnes quidem unius regnantis imperiū agnoscunt, subseruiūt autem non omnes ijsdem in rebus: sed illius munus est, exercitibus imperare, huius urbes regere, ac dispensare, illius rursus, pecunias eas asseruare, quæ in thesauros reconditæ sunt: Ita & in rebus spiritualibus, hic quidē suam in deum seruitutem ac cultum ostendit in fide ipsa, in recta uitæ propriæ dispensatione

tione. Ille autem suscipienda hospitũ cura, alius per-
tractanda rerum necessariarum præfectura. Quem-
admodum & inter ipsos apostolos, Stephani mu-
nus erat, uiduarum præsidium, ac patrocinium.
atque hac quidem in parte deo inseruiebat. Alius
porrò Euangelici sermonis præceptionem susceper-
rat. cuiusmodi erat Paulus, seruiens in Euangelio
prædicando, & erat talis seruitutis ipsius modus.
ea enim prouincia defungebatur. qua de causa non
ipsum modo deum testem citat, sed & curã sibi cre-
ditam allegat: declarans sese, cui tantum munus con-
creditum esset, eum in falsarũ rerum testem nunquam
fuisse uocaturum, qui munus ipsum credidisset. Ad-
de quod & illud item ostendere uult. nempe carita-
tem ac solicitudinem pro eis necessario se suscepisse.
nam ut ne dicerent Romani, Tu quisnam, & unde ci-
uitatis tam magnæ tamque Regiæ curã suscipere tè
profiteris? ostendit huiuscemodi curam sibi esse ne-
cessariã. siquidem seruitutis modus hic, nempe euan-
gelij annunciatio, ipsi erat commissus. cui enim hu-
iusmodi functio delegata fuerit, huic necessariũ est
perpetua eos cogitatione circunferre, qui uerbum
ipsum excepturi fuerint. ostendit autem & aliud in-
super præter hæc uerba, spiritu meo. quod uidelicet
cultus hic & gẽtili, & Iudaico multo est præstãtior.
gentilis enim & erroneus, & carnalis est. iudaicus au
tem

tem,uerus quidem,sed tamen & ipse carnalis. At ecclesiæ cultus gentili quidem aduersatur, iudaico autem multis modis sublimior est.neq; enim per oues ac uitulos, per fumum, ac nidorem latriæ nostræ modus fit,sed per ipsum animum,ac spiritum.quod & Christus declarans ait,Spiritus deus:atq; eos qui illum adorant in spiritu & ueritate adorare oportet.

In euangelio filij ipsius. Superius dixit euangelium patris esse, hic filio attribuit: hac ratione indifferenter & patris & filij esse ait.didicit enim ab illa uoce sancta,quod quæ patris sunt, ea & filij sunt: quæ rursus filij,ea & patris. Oia enim, inquit, mea, tua sunt,& tua mea. Quod indesinenter mentionem uestri faciā in precibus meis. Hoc ipsum ad germanam charitatem spectat. porrò unum quiddam dicere uidetur,quatuor autē hic ponit.& quod memor sit,& quod indesinēter,& quod in precibus, & quod magnis de rebus: Orans, si quo modo aliquando prosperum iter cōtingat,uolente deo, ut ueniam ad uos. Vides & summo affectu desiderantem eos uidere,nec sustinentem tamen id facere, præter dei placitum: sed habentem desideriū suum cum dei timore coniunctum. Amabat quidem illos, ad quos & solicitè festinabat: sed tamen etiā si amaret,præter dei uoluntatem, uidere eos nolebat.quæ ipsa demum germana est charitas. quum tamē nos

longe secus afficiamur, ut qui utrinque ab ipsis charitatis legibus excidamus. Vel enim neminē prorsus amamus, uel quum forte amamus, prçter dei uoluntatem amare consueuimus: utrunque contra diuinam legem factitātes. quod si cui inuidiosum uidebitur, quod dixi, factū certe ipsum inuidiosius fuerit. Quo modo contra dei uoluntatem amamus, dixerit aliquis? quum Christum inopia tabescentem despicimus, liberis autem, amicis, & cognatis supra quàm necesse sit elargimur. Enimuero quid attinet oratione longius progredi? nam si suam quisque conscientiam examinauerit, pluribus certe in rebus hoc à nobis fieri inuenerit. At uero non talis erat beatus Paulus. qui & nouerat amare, ut oportet, utque conueniens est, tum autem omnes in amore quum exuperaret, ipsum tamen charitatis modum haudquaquam trāsgrediebatur. Vide ergo utrūque suprá modum in eo abundare, hinc dei amorem, hinc Romanorum desiderium. Nam quod indesinenter precaretur, quodque uoti etiam sui minime compos, à precibus tamē haudquaque desisteret, id uero à summa charitate manabat. quod autem amore incensus, sic tamen maneret, dei uoluntati cedens, atque obsecundans, id ab intensa religione, ac circunspectione nascebatur. Alibi quidem ter dominum aduocans non solum non accepit, sed & contra, quū non accepisset,

magnã etiam, quod non exauditus fuisset, gratiam habuit. sic ille sese ad deum omnibus in rebus conuertebat. hoc loco accepit quidem, non quum petiuit, sed sero, ac ne sic quidem moleste tulit. Hæc aũt dico, ut ne ægre feramus, quum nõ exaudimur, uel quum sero exaudimur. neq; enim sumus Paulo meliores, qui ob utrunq; gratias agit. & id quidem oppido quàm conuenienter. se enim semel totum manui res omnes undequaq; gubernanti quum dedidisset, ac cum tanta obedientia submisisset, cũ quanta lutũ figuli pedibus se supponit, sequebatur quacunq; deus duceret. quum ergo dixisset precari se, ut eos uideret, addit & desiderij causam. causa autem quænam est? Vt aliquid uobis impertiar gratiæ, ut confirmemini. Non enim temere, nec ut multi nunc superuacaneas ac stultas peregrinationes suscipiũt, ita ille suscipiebat, sed pro necessarijs, ac ualde urgentibus rebus. neq; uero aperte suam aperit uoluntatem, sed obscure. non enim dixit, ut doceã uos, ut uoce erudiam, ut quod deest expleam. sed ut aliquid impertiar, ostendens se non sua ipsius dare, sed quæ acceperit communicare. atq; hic rursus orationem temperat, quum ait, ut aliquid. pusillũ aliquod, inquit, & iuxta modulum meum. & quodnam hoc est pusillũ, quod nobis es imperiturus? hoc autem est, quod mox ait. Vt confirmemini. Nũquid

& hoc gratiæ est? non quassari, non uacillare, sed firmiter consistere? Porrò autem gratiæ nomine audito, caue putes exclusam esse mercedem eam, quam ob propositum, uoluntatemq; accipimus. Nam gratiam dixit, non ut reprobet, ac contemptui habeat laborem eum, quem quisq; sibi uoluntarium proponere debet ad bene agendum, sed ut succidat, atque adimat fastum eum, ac superbiam, quam insolentia atq; arrogantia afferre solet. uide igitur ne animo concidas, quod Paulus gratiam dixerit. Consueuit enim, quæ magna illius est modestia, recte facta ac merita, gratias ac dona uocare, propterea quod in his plerunq; meritis superno indigeamus auxilio. Quod enim dixit, Vt confirmemini, Clam indicauit, eos magna correctione indigere. quod enim uult dicere, hoc est. A multo iam tpe desideraui, & in uotis habui, uos uidere, ob nihil certe aliud, quàm ut cõstãter uos firmẽ, atq; in dei timore cõsolidẽ, ut ne assidue uacilletis. Verũ sic nõ dixit. perstrinxisset enim. sed aliter, idq; remisse ipsum hoc significauit. quũ enim dicit, ut cõfirmemini, hoc declarat. deinde quũ & hoc ualde molestũ uideri posset, uide quo modo orationem mitigat per ea quæ addidit. Nã ut ne dicerent, quid? uacillamus ne, circũagimur, aut linguę tuæ auxilio indigemus ut firmiter ipsi consistamus? ob id anteuertẽs, tollit huiusmodi obiectionẽ, sic inquiẽs.

Hoc

Hoc eſt,ut communem capiam conſolationem in uobis per mutuam fidem ueſtrã ſimul ac meam. ac ſi dicat. Ne ſuſpicemini quod hoc dixerim uos incuſans, ac redarguens. non hac mente ſum locutus. ſed quodnam illud eſt, quod uolo dicere? Multas paſſi eſtis afflictiones iactati ab ijs, qui uos ſunt perſecuti: deſidero igitur uidere uos, ut aliquã conſolationẽ afferã, ſeu potius ut nõ cõſolationẽ tãtũ uobis afferã, ſed ut & ipſe à uobis accipiã. Hic tu expende magiſtri ſapiẽtiã. dixerat, ut cõfirmemini, uidit id dictũ graue & inuidioſum diſcipulis eſſe, addidit cõſolationis uerbũ. ſed & hoc rurſus graue, nõ perinde tamen, ut q̊d prius dixerat, ſed tamẽ graue. eius igitur grauitatẽ, aſperitatẽq; ſuccidens reſecat, orationẽ undiq; edulcãs, acceptabilẽq; reddens. nõ enim ſimpliciter dixit, cõſolationẽ, ſed mutuã cõſolationẽ. ac ne ſic quidẽ ſatisfactũ ſibi putauit, ſed & alterã, & quidem maiorem delinitionem adhibuit, quum dixit.

Per mutuam fidem, ueſtram ſimul ac meam. Pape, quanta hęc eſt animi modeſtia? oſtendit & ſe quoq; illis indigere, non illos ſolum ipſo. ac diſcipulos ipſos in magiſtrorum numero habuit, nihil ſibi præſtantiæ relinquens. ſed æqualitatẽ magnã oſtentans. Cõmune eſt, inquit, lucrum, & ego ueſtra egeo cõſolatione, & uos item mea. qui uero id fit? per mutuam fidem, ueſtram ſimul & meam. Quemadmo-

dum enim ignis naturam talem esse uidemus, ut si quis multas in unũ lampadas coegerit, splendidam reddat,& incendat lucem, sic & in ipsis fidelibus ac credulis usu uenit. Quum enim à nobis mutuo auulsi sumus,fit nescio quo pacto,ut mœstiores reddamur.quum autem mutuo nos cõspicientes membris domesticis hinc inde impliciti, fit ut magnã consolationem accipiamus. Mihi enim hic tempus præsens ne examinaueris, per quod dei gratia, multi fidelium ordines, & per uicos, & per urbes, & in ipsa heremo inhabitãt,tum autem & pietas omnis,ac religio profligata est: uerum memoriæ tuæ obuersetur tempus illud, quantum inde bonum existeret, quum & discipuli magistros cõtuerentur, & à fratribus fratres ex alia ciuitate profecti conspicerentur. Atq; ut rem ipsam planius eloquamur, exẽplo utemur.Nam si forte contingeret ac fieret,quod tamen omen deus auertat, abductos nos in Persarum, uel Scytharum,uel cæterorum barbarorum regionem, binos, ternos'ue, in illarum gentium urbibus à nobis mutuo auelli,deinde repẽte quempiam illinc aduenientem uidere, considera quantã caperemus ex ea re consolationem? Nõne uidetis eos qui in carcere uitam degunt, si quem familiarium suorum uiderint,exurgere,ac præ uoluptate exilire? Quod si captiuitati,ac uinculis tempora illa cõfero, mirum esse

nõn

non debet: illi enim multo his grauiora passi sunt, dispersi, ac profligati, in paupertate, ac bellis uictitantes, quotidianum interitum timentes, amicos, domesticos, consanguineos suspectos habētes, in ipso terrarum orbe tanquā in terra hospita, atq; extera habitantes. seu ut uerius dicam, grauiora longe tolerantes, quàm tolerare solent, qui in aliena terra degunt. Quapropter ait, Vt cōfirmemini, & mutuam capiam consolationem per mutuam fidem. Hoc autem dixit non quod illorum auxilio indigeret. absit hoc. quo enim pacto qui ecclesiæ colūna esset, quiq; idem & ferro & petra firmior, idē spiritualis ille adamas, idem infinitis ciuitatibus sufficiens, alieni auxilij indigens esse poterat? sed ut ne orationēm molestam, increpationemq; acrem reddat, fatetur & ipse se illorum indigere consolatione. Quod si quis hic cōsolationem lætitiam eam interpretet, quam fidei illorum incrementum afferebat, ea recte Paulum indigere si dixerit, minime aberrauerit. Dices? Si igit desideras Paule, ac precaris, si & consolationem partim accepturus, partim impertiturus es, quid illud tandem est, quod aduentum tuum prohibet? hanc igitur diluens suspicionem, adijcit. Nolo autem uos ignorare fratres, quod sæpe proposueram uenire ad uos, licet prępeditus fuerim ad hūc usq; diem. Vide seruilis obedientiæ modū, & simul animi

admodum grati argumentum. Quod fuerit prohibitus, dicit: quamobrem autem, non item: neq; enim examinat domini mandatũ, sed paret tantum. quanquam par erat hæsitare, quanã de causa urbem tam splendidam, tam magnã, & ad quam sese totius orbis oculi conuertebant, prohiberet deus, quo minus talem præceptorem, tanto iam tempore assequeretur. Siquidem quisquis imperãtem, dominantemq; urbem uicerit, is & subditos paruo negocio adoriatur. At quisquis regaliore urbe derelicta, subditis subigendis insidias parauerit, idem caput se negligere ostendit. Sed tamẽ nihil horũ Paulus curiose indagat. quin potius incõprehensibili prouidentiæ cedit: partim animi sui moderationem spectatam faciẽs, partim nos omneis erudiens, à deo nunquã exigendam esse eorum, quæ facit, rationẽ, etiam si ea multorum animos turbare uideantur. Domini enim solius est mandare, famulorum autẽ parere. Atq; hac quidem de causa, quod prohibitus sit, dicit: non etiam, quare sit prohibitus. Neq; enim ipse ego id scio, inquit: ne me igitur interrogetis, quænam sit dei uoluntas, aut sententia. Neque enim figmentum opifici dicit, quid me sic finxisti? qua em̃, obsecro, de causa id & tu scire elaboras? nescis illum omniũ curam habere? illum sapientem esse? illum nihil frustra, nihil temere agere? illum te magis amare, quàm pro-

prij

prij parentes amenti? illum quidem uehementissime ac lõgo quidem interuallo & patris pietatem & matris curam superare? itaq; nihil amplius peruestiga, neue ulterius progreditor. Etenim ad cõsolationem hæc tibi sufficiunt. Siquidem & tum Romanorum imperium sapienter regebatur: qui si modum ignoras, nolito ægreferre. hoc enim maxime fidẽ arguit, administrationis modum ignorãtem; prouidentiæ rationem admittere. Quum igitur ex animi sententia ea cõfecisset Paulus quæ studiose cupiebat (quid autem id erat? nempe ut testatũ faceret, se quod adhuc ad eos non accessisset, non id fecisse, quod illos contemneret, sed quod uel maxime desiderãs, prohiberetur) tum autem segnitiei crimen quum à se remouisset, illisq; persuasisset, se nihilo minore desiderio illorum uidendorum teneri, quàm illi met ipsi tenerentur, rursus & alijs quidem rationibus charitatem suam ostendit. neq; enim quoniam prohibitus sum, inquit, destiti ab incœpto semel conatu. sed semper quidem rem attentaui, semper autem prohibitus fui, neq; tamen unquam destiti: uoluntati quidem diuinæ non resistens, charitatem autem conseruans. quod enim Paulus in proposito perseueraret, ac minime ab eo desisteret, amoris uim probabat. quod autem prohiberetur, ac minime resisteret, omnimodam erga deum charitatem ostendebat.

Quo fructum aliquem habeam inter uos quoq;. Quãquam & superius desiderij sui causam aperuit, eamq; sibi ipsi cõuenire ostendit, tamẽ & hic quoq; eam attexit, illorum fastum atq; insolentiam etiam atq; etiam contundens. Quoniã enim Roma ubiq; conspicua, atque illustris siue terra, siue mari ciuitas esset, cuius peruidẽdæ desiderium solum multos eò impellebat, ut ne quid tale, & de Paulo quoq; Romani opinarentur, néue suspicarentur, quod uenditans sese ille solum de ipsorum familiaritate ac coniunctione, desideraret illuc aduenire, assidue ponit desiderij argumentum & causam. ac supra quidem ait, ut impertiar uobis gratiã spiritualem: hic autem apertius, ut fructũ aliquem habeã inter uos quoq;.

Quemadmodum & inter reliquas gentes. Principes in subditorum numerum cogens, post infinitos triumphos, ac uictorias, ipsamq; adeo cõsulum claritatem, cum barbaris ipsis committit. & id certe admodum decẽter. nam si ad fidei nobilitatem spectes, nullus tibi erit barbarus, nullus gentilis, nullus aduena, nullus ciuis, sed in unũ, idemq; dignitatum fastigium conscendunt omnes. Vide porrò, ut hic quoq; Paulus modeste se habeat· neq; enim dixit, ut doceam, ut instituã. sed quid? ut fructũ habeam. neq; simpliciter fructum, sed fructum aliquem· rursus corripiẽs partes suas, quemadmodum superius

dixit

dixit,ut aliquid impertiat: deinde & ipsos quemad/
modum iam dixi,compescens. Quemadmodum
& inter reliquas gentes. Neq; enim hoc nomine
quod diuites, quod cæteris præstantiores estis, mi/
nus studij erga reliquos præstamus·quum nō ipsos
diuites,sed eos tantum,qui fidem suam Christo ad
dixerunt, quæramus. Vbi,obsecro, nunc sunt quos
Græcia sapientes habuit,ijdem barbam summitten
tes,exomidas amicti, magnopere intumescentes,ac
turgidi?En tabernaculorū texendorum artifex non
ipsam tantum Græciam,sed & barbaram terram o/
mnem conuertit:quum qui apud illos quâ ageretur,
quâ circumageretur Plato,ter in Siciliam profectus,
cum uerborum illorum fastu, ac fumo, cum magna
illa,quam de eo cōceperant,opinione, ne unius qui/
dem tyranni cōpos euaserit,quin potius ab illo tam
infeliciter se explicuerit, ut & ipse libertatem amit/
teret suam.At tabernaculorum texendorum artifex
hic,non Siciliam modo atq; Italiam, uerum uniuer/
sum terrarum orbem uerbum dei prædicans, pera/
grauit.quū interim artem non intermitteret, sed uel
tum quoq; pelles cōsueret, officinæq; suæ præesset.
neq; uero ea res patricios, ac magnates offendebat,
idq; meritissime. Non enim artes ac studia, sed
mendacium, & conficta dogmata despicabiles red/
dere solent præceptores. propterea illum quidem
Athenæ

Athenæ irridēt, huic autem assiduam operam dant & barbari, & imprudentes, & idiotæ. nam cōmune præconium omnibus propositum est. quod ipsum nec dignitatis differentiam, nec generis excellētiam, nec aliud quicquam id genus nouit. sola enim fide opus est, non syllogismis. qua propter admiratione dignum esse in primis debet, nō solum quod & utile, & salutare, sed quod & facile, & procliue, & omnibus susceptu facile. id quod dei potissimū prouidentiā arguit. cōmunia em̄ ea sunt, quæ omnibus obseruāda proponit. Quod enim in sole ac luna, in terra, ac mari, cæterisq; deus fecit, nō diuitibus quidem ac sapientibus plus partiens maioremq; copiā faciens, minorem autē pauperibus, sed æqualem omnibus usufructum proponens: idipsum & in ipso, quod dico, præconio præstitit. idq; tanto etiam magis, quanto hoc idem rebus illis magis est necessarium. quapropter & Paulus assidue ait, omnibus gētibus. deinde declarans se nihil illis largiri, sed mādatum domini implere, tum autem illos relegans ad dei uniuersalem œconomiā, ait. » Debitor sum. Quod & ad Corinthios scribens ait. hoc autem dicit, ut omnia deo ipsi tribuat. » Ita quantum in me est, paratus sum uobis quoq;, qui Romæ estis euāgelizare. »

O animam generosam, hominis rem tot, tantisq; periculis obnoxiā suscipientis, peregrinationem maritimam

ritimam,tentationes,insidias,defectiones. par enim erat eum qui disputaturus esset cum tanta ciuitate, & ea impietatis tyrannidem perpessa, tentationum agmen,ac ueluti grandinem perferre:itaque & inibi mortuus est,imperatoris iussu capite truncatus.Sed tamen quũ pericula tanta expectaret,nihilo pigrior reddebatur,& prõptus erat·propterea ait. Quan »
tum in me est,paratus sum uobis quoq; qui Romæ »
estis euãgelizare.nõ enim me pudet euangelij Chri »
sti. Quid ais ô Paule? Quum conueniret ut dice- »
res,glorior,ac meipsum iactito·non hoc ipsum, sed quod hoc minus est,dicis,quod uidelicet te minime pudeat· quam locutionem in rebus non admodum insignib. usurpare cõsueuimus.quid igitur est quod ait,& quamobrem sic loquitur? quũ præsertim alio- qui ob id magis euãgelium, quàm uel ob ipsum cœ lum glorietur.Siquidem ad Galatas scribens, Mihi aũt,ait,absit gloriari,nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. quin igitur & hic quoq; gloriari potius te dicis,ꝗ̃ nõ pudere? Romani admodũ stupescebant ad res mundi huius,ob diuitias,ob principatum,ob uictorias,quin & suos ijdem imperatores dijs pares existimabãt. quos certe etiam eo nomine dignaban tur.unde & templis,& aris,& sacrificijs illos colebãt. quum ergo sic illi turgerent, essetq; Paulus Iesum prædicaturus, Iesum inquam fabri filium existima-

tum,eundéq; in Iudæa eductũ,idq; in tenuis mulieris domo, satellitibus nullis stipatum, non opibus abundantem,sed ut reum condemnatum,interq; latrones mortuum, tum autem eum, qui alias multas ignominias pertulisset, ac uerisimile quidem esset, fore,ut Romani ijdem ad Iesu nomẽ pudore suffunderentur,ut qui nihil dum rerum arcanarum ac magnarum caperent,propterea ait, non me pudet,illos interim erudiens nõ erubescere.nouerat enim,quod si id illi essent assecuti, statim progressi ulterius eo usq; peruenirent ut & gloriarentur. Ad eundẽ modum, si & tu quoq; quempiam audieris dicentem, Crucifixum adoras? ne te pudeat, neu ad terrã oculos deijcias,sed gloriare,ac tibi ipse placeas,liberisq; oculis,& facie erecta cõfessionẽ admittito.qui si rursus dixerit,Crucifixũ adoras? & tu rursum ad illum, adoro quidem.At non adulterum,non parricidam, non liberorũ propriorum cæsorẽ (tales enim apud illos dei omnes) sed eum qui per crucem dæmonibus os obstruxit, eorumq; infinitas incantationes imposturasq; sustulit. Etenim crux propter nos,ineffabilis humanitatis opus, eadẽ magnæ curæ symbolum.præter hęc autem quæ dixi quandoquidem & dicendo ualde sibi placerent Romani,ac peregrina ornati sapientia turgidi essent, uestris istis omnibus inquit Paulus, syllogismis multã salutem dicẽs,

ad uos

ad uos accedo,crucem prædicans,nec me propterea pudet. Potentia ſiquidem eſt dei ad ſalutem. Quoniã enim dei potẽtia & ad pœnã quoq; exiſtit· etenim quũ Aegyptios puniret,hęc mea,inquit,magna eſt potentia,& potentia etiam ad perditionem· Timete,inquit, eum qui & animã & corpus gehenna poteſt perdere,Propterea ait Paulus, nõ hæc ad uos adueniens affero, non quæ ad pœnam , ac ſupplicium,ſed quæ ad ſalutẽ faciunt.quid igitur? nõne & hæc nunciabat euangelium? de gehenna ſermonem? de exterioribus tenebris? de uerme peſtifero? ex nullo enim alio loco,quàm ex euangelio hæc cognoſcimus.qui igitur potẽtia dei ad ſalutem? ſed audi,& quæ ſequuntur. Omni credenti Iudæo primum & Græco. Non enim ſimpliciter omnibus, ſed ſuſcipiẽtibus.quãuis enim gentilis fueris,quamuis per omne uitiorũ genus uolutatus,quamuis Scytha,ac barbarus,quamuis mera bellua,quamuis omnis rationis expers,& peccatorum ſarcinis ſexcentis onuſtus, ſimulatq; de cruce ſermonem excepiſti, & baptizatus es,ſit certe , ut illa omnia deleas . Quare autem hic ait,Iudæo primum, & Græco? quid hæc ſibi uult differentia? atqui ubiq; dixit,quod neq; circuncíſio,neq; præputium quicquã faciunt. quomodo igitur hic diſtinguit,Iudæũ Græco anteponens? quid tandem eſſe poteſt? neq; enim quod primus

ſit,idcirco maiorem accipit gratiam: idem enim do/
nũ & huic & illi datũ eſt. Verũ ordinis duntaxat ho
nos eſt uerbũ id,primũ.neq; enim ſuperiores partes
in hoc obtinet, q; maiorem iuſtitiã acceperit: ſed in
hoc ſolũ honoratur,quod primus eã acceperit.quan
doquidẽ & in eorũ qui illuminãtur numero (noſtis
quid dicã, qui myſtæ eſtis) oẽs quidẽ ad baptiſma
accurrũt,nõ omnes tamẽ eadẽ hora.ſed hic primus,
ille ſecũdus,non tamẽ primus plus accipit, q̃ ſecun/
dus.neq; hic plus eo, qui poſt eũ accedit. uerũ eadẽ
omnes aſſequũtur.igitur hoc loco, primũ,uerbi ho/
nos eſt,non gratiæ abundantia.deinde quum dixit,
ad ſalutem, rurſus auget ipſum donum, oſtendens
non ad tempus tantum præſens pertinere,ſed & ul/
terius progredi.hoc enim declarauit quum dixit.
Iuſticia enim dei per illud patefit. Qui igitur iu/
ſtus effectus eſt, is non per præſens tantum ſeculũ,
ſed & per futurum uiuet. Neq; uero hoc ſolum,ſed
& aliud quiddam ſubindicat:nempe ſplendorem,ac
claritatem eiuſcemodi uitæ. quandoquidem enim li
cet & cũ dedecore ſeruari (quod in multis nõnunq̃
uſu uenire uidemus,qui benignitate Regia debitam
pœnã euadentes ſeruãtur)ut ne quis tale aliquid ſu/
ſpicetur,audito ſalutis nomine,addidit & iuſticiã, iu
ſticiã,no tuã,ſed dei, abundãtiã ipſius ac facilitatem
ſubindicans. Non enim ex ſudoribus ac laboribus

ipſam

ipſam aſſequeris,ſed à ſuperno dono accipis,unum duntaxat ex te afferens,fidem. deinde quandoqui dẽ quod dixerat ſuaſibile minime uidebatur,ſi adul ter,mollis, ſepulchrorum compilator, incãtator con fertim,non modo à pœna liberatur,ſed & iuſtus ef ficitur, & iuſtus quidem iuſticia ſuperna, à ueteri te ſtamẽto ſermoni fidem aſtruit: ac primum quidem breui uerbo uaſtum hiſtoriarum mare unicuiq; in tueri ualenti adaperit. quod enim dixit ex fide in fi dem, relegauit auditorem ad dei ordinationes eas, quas in ueteri inſtrumẽto factas legimus. quas ipſas ad Hebræos ſcribẽs magna cum ſapientia ediſſerit, & iuſtos,& peccatores etiã tum ſic iuſtificatos oſten dit. propterea & Raab,& Abrahæ memoriam intu lit. poſtea autem ſubindicans ipſum hoc ſolum (cur rebat enim ac feſtinabat ad aliã quandã cõtempla tionẽ) à prophetis rurſus ſermoni fidẽ conciliat, Ab bacuc in mediũ adducens, clamantẽ, ac dicẽtẽ, quod nõ licet aliter uiuere, ei quidẽ certe qui uicturus eſt, niſi per fidem. Iuſtus enim, inquit, ex fide uiuet, de futura uita loquens. Quandoquidẽ enim quæ deus largitur, ea omnia humanæ cogitationis captum ſu perant, merito fide nobis opus eſt. Qui enim plus æquo ſibi tribuẽs præ faſtu, atq; arrogãtia, reliquos contemnit, is certe nihil quicquam proficiet. Audiãt miſeri hæretici ſpiritualem uocem. Talis eſt enim co

gitationũ natura. Labyrintho cuipiam ac gryphis similis est, nullum usquam finem habens, neq; concedens cogitationem stare supra petram, originem ab arrogãtia, ac nimia sui opinione assumens: quum enim quosdam pudeat ad fidei susceptionem accedere, ut ne uideantur cœlestia ignorare, ipsi sese in cogitationum ueluti quisquilias, ac minutias conijciunt. Ita ne uero miser & infelix, atq; infinitis prosequẽde lachrymis, si quis te roget, quomodo cœlum sit confectum, quomodo terra, & quid dico cœlum ac terram? quomodo tute formatus? quomodo enutritus, & auctus, te tuæ minime pudet ignorantiæ: sin uero de unigenito sermo existit, ob pudorem te ipse in exitij barathrum conijcies? quod te uidelicet indignum existimes, cui nõ omnia cognita sint. Atqui indignitas potius ea censenda est, quoties cõtendis, quoties intempestiue, ac curiose nimis, quod tute ignoras, perscrutaris. Enimuero quid hic de dogmatibus loquor? A malicia enim nobis per hanc uitam contracta non aliunde liberamur, quàm per ipsam fidẽ. Sic & ueteres illi omẽs claruere, sic Abraham, sic Isaac, sic Iacob, sic meretrix salutem inuenit & in ueteri, & in nouo instrumento. Fide enim, ait, Raab meretrix speculatoribus ab ea exceptis, non interijt unà cum incredulis. neq; secũ ipsa dixit. qui poterũt hi, quũ sint captiui, fugitiui, exules, uitamq;

erronum agant, ipsos nos urbis, mœniũ, ac turrium dominos sub suam uictos potestatẽ cogere? quandoquidem si hæc ipsa secũ elocuta fuisset, & se ipsa, & illos unà perdidisset: quod ipsum & fecerunt maiores illorum, qui tum seruati sunt. Illi enim quando quidem conspectis uiris magnis, ac prægrandibus uictoriæ modum disquisiere, omnes nullo bello, nulla instructa acie perierunt. Vides quanta incredulitatis pernicies, quãtus item fidei murus sit? Illa enim multa millia pessundedit. hęc autem uel meretricem mulierem nõ seruauit modo, sed & tam magni item populi præsidem effecit. Morale.

Hæc ipsa igitur, itemq́ꝫ & his longe plura quum ita se habere cognoscamus, ab ipso deo eorũ, quę aguntur, rationem nunquã exigamus. Verum quicquid ordinauerit, id omne admittamus: nihil anxie indagantes, nihil curiose perscrutãtes, ut etiam in humani animi rationem nõ cadat, quod ille mandauerit. quid enim, quæso, absurdius fuerit, quàm parẽtem, iugulare unigenitum suum filium, eundemq́ꝫ legitimum? sed tamen iustus id facere iussus, non curiose de mandato sciscitatus est, sed iubẽtis dignitate perpensa, mandatum duntaxat admisit. Et alius item iussus à deo prophetam percutere, quandoquidem, quod illi res absurda esse uideretur, curiosius de ea perscrutatus est, ac simpliciter nõ paruit, pœnas extremas

tremas dedit,percussor autem probatus est. Et Saul item,hominem quum prȩter dei placitum seruasset, regno priuatus est,incurãda mala perpessus. Iam & alia præter hæc permulta exẽpla inuenias, per quæ omnia edocemur,& quidẽ magnopere, diuinorum mandatorum rationem nunquam esse exigendam, sed cedendum tantum, ac parendum. Quod si periculosum est quæ ille mandauerit,de ijs curiosius indagare,extremumq́ supplicium curiosis propositum est, quamnam tandem defensionem habituri sunt, qui ea curiose perscrutãtur,quæ sunt his multo & secretiora & horribiliora? Verbi gratia,quomodo deus filium generauit,& quanã ratione? quænam porrò in deo substantia? His igitur perpensis bonorum omnium parentem,fidem, magna cum beneuolentia suscipiamus,ut tanquam in tranquillo portu uela explicantes, tum quæ recta sunt dogmata obseruemus,tum uitam nostram cum securitate dirigentes, æterna tandem bona assequamur,gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria,unà cum sancto spiritu in secula seculorũ Amen.

HOMILIA III

» Alam fit enim ira dei de cœlo, aduer-
» sus omnem impietatem,& iniusticiam
» hominum qui ueritatem in iniusticia
» detinent.)

Vidẽ

Vide Pauli prudentiã. ut ab ijs quæ lætiora sunt exhortatus, ad ea quæ formidinem incutiunt sermonem uertit. nam quum dixisset Euangelium salutis, ac uitæ causam esse, tum autem & dei nobis potentiam, ac iusticiã repræsentare, enarrat & ea, quæ terrere quidem possunt eos, qui illud respuerint. Quandoquidem enim persæpe euenire uidemus, ut bona hominum pars non perinde bonorum promissione, atq; minarum terrore ad uirtutem pertrahantur, utrinq; ipsos allicit. propterea & deus ipse nõ solum cœlorum regnum promisit, sed & gehennam comminatus est, & prophetæ item cũ Iudæis hac ratione agebant, mala bonis assidue temperantes. Quapropter & Paulus sic orationẽ uariegat, haud tamẽ simpliciter, uerum, quæ læta, ac mitia sunt, ea proponit, deinde & quæ molesta: ostendens quod illa quidem à dei antegressa sententia obueniunt, hæc autem à negligentium malitia. Sic & propheta primo loco bona optendit, quũ ait, Si uolueritis, ac me exaudieritis, terræ bona comedetis: sin nolueritis, ac dicto meo parentes non fueritis, machera uos absumet. hac ratione & hic Paulus sermonem prosequitur. Considera autẽ. uenit, inquit, dominus afferens remissionem, iusticiã, uitam. nec hæc simpliciter, sed per crucem. quod autem maximũ, & mirabile, non quod talia largitus sit solũ, sed quod & talia passus.

Si igitur iniurij fueritis in ipsa dona, tum manet uos quæ molesta sunt. uide porrò, quemadmodum orationem attollat. " Palam fit enim ira dei de cœlo. Vnde hoc liquet? hoc si fidelis quispiã dixerit, Christi apophthegmata, ac sentẽtias allegabimus: sin autem infidelis, & ethnicus, ei Paulus os obstruit, per ea quæ sequuntur, nẽpe per ea argumenta, quæ dei iudicium arguunt: ab ijs, quæ per eum olim facta fuere, irrefutabile argumentũ in medium adducens. quod ipsum sanè est ab inexpectato, quum uidelicet eos, qui ueritati aduersantur, per ea, quæ quotidie & faciunt ipsi, & contradicunt declarat, ueritatis dogmata cõmendare ac probare. Sed hæc quidem in subsequẽtibus. Interim autem propositum sequamur. " Palam fit enim ira dei de cœlo.) Atqui & hac quoq; in uita id persæpe usu uenit. uidelicet dũ pestis, dum fames, dum bellum ingruũt: etenim priuatim singuli & communiter uniuersi puniuntur. Quidnam igitur noui tum erit? Nempe quod supplicium & maius, & commune, & præterea non earundem rerum causa. nunc enim quæ fiunt ad correctionem fiunt. tum aũt ad pœnam. Id quod Paulus declarans dixit. Erudimur nunc, ut ne cum mundo condemnemur. ac nunc quidem multi sunt, quibus aduersa permulta accidere uidentur, non à superna ira, sed ab hominũ ui atq; iniuria. tum autem

palam

palàm fiet, supplicium à deo immissum. quũ uideli/ cet sedens Iudex pro terribili tribunali, alios quidẽ iubebit in caminos trahi, alios uero in tenebras exteriores, alios ad alia, & ea ineuitabilia, & minime ferenda supplicia. & quamobrem non sic aperte enunciauit, uidelicet, quod filius dei uenturus est cum infinitis angelis & ab uno quoq; factorũ rationẽ exacturus: potiusq̃, palã fit ira dei. Auditores etiãdum ex neophytorũ numero erãt, ob quod ipsos primũ allectat, ijs quæ apud illos ualde in cõfesso erãt: præter hæc aũt quæ dicta sunt, & ad gẽtiles extẽdi mihi oratio ac pertinere uidetur: quapropter hinc exorditur. postea aũt & de Christi iudicio sermonem induxit. Aduersus omnem impietatem hominum, qui » ueritatẽ in iniusticia detinent.) Hic ostendit mul/ » tas esse impietatis uias, sed ueritatis unam tantum. Etenim uaria, multiformis, & confusa quædam res est impostura. Veritas autem, una. posteaquam uero de dogmatibus dixit, dicit & de uita, iniusticiam hominum inquiens. Iniusticiæ enim, multæ, Alia siquidem circa pecunias fit. nempe quum quis in his proximo fraudi est. alia ad rem uxoriam spectat. quum quis coniugij fidem fallens, uxore derelicta, alterius nuptias dirimit. etenim & hoc, fraudẽ Paulus uocat, his uerbis, ne quis opprimat ac fraudet in negocio fratrem. Alij rursus uxoris ac pecuniarum

loco,proximi gloriam labefactant,ac denigrant. & hoc porrò Iniusticia est. etenim melius nomen bonum,quàm diuitiæ multæ. nõnullis autem placet & hoc à Paulo de dogmatibus fuisse dictũ, sed tamen nihil prohibet quin de utroq; dictũ intelligas. quid
» aũt illud est? Qui ueritatem in Iniusticia detinent.

Per subsequentia discito.propterea quod id quod de deo cognosci potest, manifestũ est in illis. Deus enim illis patefecit. Verum huiusmodi gloriã lignis circumposuerũt,& lapidibus. Quemadmodum igitur cui regales pecuniæ creditæ fuerint, mandatũq; acceperit, ut eas in Regis honorẽ ac decus insumat, Is si in prædones, scorta, magos, eas insumpserit, hosq; regijs pecunijs splendidos reddiderit, tanq; qui maxime regem offenderit, pœnas pendit: ita & hi,quum accepissent notitiam de deo,deq; eius gloria,deinde Idolis illam circumposuissent, in iniusticia ueritatem detinuerunt, ac quod in ipsis quidem fuit, cognitionem iniuria affecerunt, quum ea ipsa, quatenus decens fuit,usi nequaquam fuerint. Apertum ne uobis est quod diximus? an apertius denuo dicendum illud est? quidnam igitur illud est, quod dicimus? cognitionem sui deus hominibus iam inde ab initio indidit. Verum hanc cognitionẽ ethnici lignis ac lapidibus circũponentes,ueritatem,quod in ipsis fuit,iniuria affecerunt.Illa enim immutabilis

manet

manet, ut quæ habeat propriã gloriam immotam. at undenam liquet, quod ipsis indidit deus sui cognitionem ô Paule? propterea quòd, inquit, quod de eo cognosci potest manifestũ est in illis. Hoc ipsum uero sententia est, non demonstratio. Tu uero mihi adstruito, probato, ac declarato, quod cognitio de deo illis manifesta fuerit, & quod sponte sua illam prætermiserint. undenam igitur manifesta erat? uocem è supernis immisit illis deus? nequaquam. sed quòd illos uoce ualdius illicere poterat, id fecit, mundi creatione in medium proposita, ut possit sapiens, rudis, scytha, barbarus, ex ipso aspectu, eorum quæ oculis subiecta sunt, pulchritudinẽ edoctus, ad deũ conscendere, propterea ait. Si quidem quæ sunt inuisibilia illius ex creatione mũdi dum per opera intelliguntur, peruidentur. Quemadmodũ & propheta inquit, Cœli enarrant gloriam dei. Quid enim eo die dicent gentiles? te ignorauimus? Itáne uero non exaudijstis cœlum, uocem per ab aspectu emittentem, non exaudijstis cõpositam rerum omnium armoniam tuba illustrius clamantem? noctis ac diei leges non perspicitis perpetuo statas, atq; immobiles? hyemis, ueris, cæterorumq; anni temporũ compositum ordinem, firmum & immotum? maris clementiam, idq; in tanta fluctuum cõturbatione? deniq; omnia ordinem seruantia, eademq; tum à pul-

chritudine, tum à magnitudine ipsum opificem ue/
luti præconio annunciantia: hæc enim omnia & his
» etiam plura contrahens Paulus, dixit. Siquidem
» quæ sunt inuisibilia illius ex creatione mundi dum
» per opera intelliguntur, peruidentur, ipsaq́ æterna
» eius potentia ac diuinitas in hoc ut sint inexcusabi/
» les. Quanquam non hoc nomine ea fecit deus, &
si hoc usu uenit. non enim ut ipsos defensione priua
ret, præceptionem tantam in medium proposuit, ue
rum ut ipsum cognoscerent. Ingrati autem effecti, se
ipsi defensione priuarũt. deinde ostendens quomo/
» do defensione sint priuati, ait. Propterea ꝙ quum
» deum cognouerint, non ut deum glorificauerunt,
» neq; grati fuerunt. Vnum hoc crimẽ maximum,
alterum ab illo, nempe ab idolorum cultu. quod &
Hieremias increpans, ait: duo mala patrauit popu/
lus iste, me dereliquerunt fontem aquæ uiuentis,
& foderũt sibi cisternas dissipatas. deinde quod dei
notitiam habuerint, neq; tamẽ notitia, ut decuit, usi
fuerint, adducit hoc ipsum, nempe quod deum co/
gnouerint. ob quod adiecit. propterea ꝙ quũ deum
cognouerint, non ut deum glorificauerũt. & causam
quidem addit, ob quam in tantam amentiã dilapsi
sint. quænam igitur ea: cogitationibus rem totam
commiserunt. uerum non sic dixit. sed quod multo
» erat terribilius. Frustrati sunt enim per cogitatio/
nes

nes suas, & obtenebratum est insciens cor eorum. Quēadmodū enim in nocte illuni, si quis peregrina uia ingredi conetur, aut mare nauigare, nō solū non perueniet ad finem destinatū, sed peribit protinus: sic & isti iter ad cœlū ferens aggressi, à se lucē quum ademerint, ac pro ea cogitationum tenebris sese inuoluerint, in corpore incorporeum, in figura infiguratum exquirentes, naufragium infestissimum fecerunt. Cum ijs autem quæ dicta sunt, & aliam erroris illorū causam ponit, quū ait. Cū se crederēt esse sapiētes stulti facti sunt. Magnū eñ quiddā de se imaginātes, nec sustinentes ea uia ingredi, qua deus eos ingredi iussit, amētię cogitationib. immersi sunt. deinde ostendēs, atq; ob oculos ponens ingentem illorum fluctuationem, ut uidelicet infesta, & ueniæ omnis expers esset, addidit. Et mutauerunt gloriam immortalis dei in similitudine imaginis corruptibilis hominis, & uolucrū, & quadrupedum & reptilium. Primum crimen, quod deum non inuenerunt. secundum, quod causas magnas, & apertas haberent. tertium, quod dicerent se esse sapientes. quartū, quod non solum non inuenerunt, sed quod uenerationē illam in dæmonas, in saxa, ac ligna deflexerūt. Deijcit quidem in epistola ad Corinthios illorum fastum, sed non perinde illic, ut & hic, Illic enim ipsis ex cruce plagam infert, dicens, quod stulticia

titia dei ſapientior eſt,quàm homines.hic uero citra etiam comparationem, ipſorum ſapientiam per ſe taxat·oſtendens ſtulticiam eſſe, & arrogantiæ duntaxat oſtentationē.deinde ut intelligas quod quum haberent de deo notitiam,ſic eam prodiderunt,hoc uerbo mutauerunt uſus eſt. qui autem mutat, tanq̃ aliud habens mutat.uoluerunt enim amplius quiddam inuenire, finibus ſibi datis non contenti. quapropter & ab ijs exciderunt, ut qui nouitatem appetiuerint.Etenim huiuſcemodi omnia Grçcorum fuere, ob quod aduerſum ſemetipſi mutuo ſtetere. Et Ariſtoteles quidem aduerſus Platonem inſurrexit. Stoici autem in hunc infremuerunt, & alius alijs hoſtis extitit· ut non tam illos cōueniat ob ſapientiam admirari,q̃ aduerſari, & odiſſe,quoniã quidem ob hoc ipſum & ſtulti fuere. Niſi enim ſeipſi cogitationibus,ſyllogiſmis,ac ſophiſmatis commiſiſſent, illis non accidiſſet,quod accidit. deinde accuſationem in illos intendens,taxat omnem illorum idololatriam. mutatio certe qualiſcunq; in primis ridicula, eiuſcemodi aũt mutatio extra omnem eſt excuſationem. In quæ igitur mutauerunt, & quibus tandem rebus gloriam circumpoſuerunt? Conſidera.Cogitare de illo oportebat,quod deus,quod omnium dominus, quod quum minime eſſemus,nos fecerit,quod prouidet,quod noſtri curã habet. hæc enim dei gloria.
quibus

quibus igitur hanc acceptam tulerunt? ne hominibus quidē, uerum similitudini imaginis corruptibilis hominis:ac ne hic quidem cōstitere, sed & ad bruta usq; animantia deuenere. imò uero & ad horum imagines. Mihi porrò Pauli sapientiam contemplare. quemadmodum duo summa posuerit, deum, superne, & reptilia, inferne, seu potius, ne reptilia quidem, uerum horum similitudines, ut illorum luculentam insaniam aperte ostendat. Quam enim noticiam habere deceba de eo, qui citra comparationem, omnium excellentissimus est, hanc omnium sine cōtentione uilissimo applicarūt. Dices, quid hæc ad philosophos? Ad hos maxime omnium quæ dicta sunt pertinent. Etenim illi rerum harum inuentores Aegyptios præceptores habent. Et Plato, qui cæteris tamen grauior esse uidetur, hisce gloriatur: quin & huius præceptor hæc ipsa admiratus, ad ea obstupescit. hic enim est, qui gallum iubet Esculapio sacrificari. hinc brutorum horum animantium, & reptilium imagines, atque adeo cum his reptilibus & Apollinem & Liberum coli uideas. Nonnulli autem philosophi & in cœlū quoq; subuexerunt Tauros, Scorpios, Dracones, reliquasq; omneis nugas. Vbiq; enim diabolus operam nauauit, homines ad reptilium similitudines summittere, & animantibus minus rationis inter cætera habentibus, eum suppo-

 nere

nere, quem deus supra ipsum cœlum sublatum esse uoluit. Neq; uero hinc tãtum, sed & aliunde uideas eorũdem antesignanũ ijs, quæ diximus, obnoxium esse. Nam quum poetas in unũ cogit, illisq; fidem esse habẽdã affirmat, in ijs quidem, quæ de dijs sentiunt, tanquam exacte callentibus, nihil aliud, quàm nugamentorum congeriem accumulat. & horũ multum risum oportere ait, uerum esse ut existimemus.

» Quamobrem tradidit eos deus per cupiditates
» cordium suorum in immunditiam, ut ignominia af-
» ficiant corpora sua. Declarat hinc ipsam impietatem in causa fuisse cur leges deprauatæ ac uiolatæ fuerint. tradidit autem hoc loco, significat, permisit. Quemadmodum enim si quis exercitus præfectus prælio ingrauescente abscesserit, hostibus milites tradit: haudquaquã ipsos impellens, uerum suo ipsius auxilio nudans: sic & deus, eos dimisit, qui admittere ipsius præcepta noluerũt, sed statim inter primos ab eo defecerũt, & ipse nihilominus partes suas omneis explens. contemplare porrò, pro præceptione, mundum in medium proposuit. dedit mẽtem & cogitationem quæ posset, quod conueniens erat, intelligere. nulla re eiusmodi ad salutem usi sunt, qui id temporis uixerunt homines: quin potius, quod acceperunt, id detorquentes, in contrarium inuerterunt. Quid igitur faciũdum erat? ad necessitatem, ac uim

ueniendum. At non hoc licet fortibus. cæterum reliquum erat, missos facere: id quod & fecit, ut uel sic periculo facto, fugerent mortales cupiditatum suarum turpitudinem. Etenim si quis Rege natus, patre ignominia affecto, uersari malit cũ prædonibus, sicarijs, ac sacrilegis, illorumq; conuictui paternam domum postponat, hunc dimittit pater, sic ut tandem experimento probet propriæ demẽtiæ magnitudinem. Quamobrem porrò nullius alterius peccati meminit: uidelicet cædis, auaritiæ, cęterorum id genus, sed intẽperantiæ: uidetur mihi subindicare eos, qui tum audirent, epistolamq; acciperent. In immunditiam, ut ignominia afficiãt corpora sua inter se mutuo. Vide emphasim maxime perstringentem. ait enim illos alijs haudquaquã indigere, à quibus cõtumelia afficiantur: uerum eadem aduersum seipsos patrare, ad quæ ab inimicis inuitari ac disponi possent. Postea causam resumens, rursus ait. qui ipsi commutauerũt ueritatem dei mendacio: & uenerati sunt, colueruntq; ea, quæ cõdita sunt, supra eum qui condidit. Quæ ualde erant ac magnopere ridicula per speciem ponit: quæ autem uidentur alijs esse grauiora, generaliter. atq; omnibus modis demonstrat, earum rerum quæ conditę sunt cultum ad gentiles pertinere. uide porrò quemadmodũ orationem apertam reddat. non enim dixit simpliciter

coluerunt ea, quæ condita sunt, sed supra eum qui cōdidit, ubiq; hac ratione crimen attollēs, atq; adeo ipsa contentione illos omni uenia priuans. Qui » est laudādus in secula. amen. Cæterum non propterea, inquit, ipse detrimētum accepit. manet enim laudandus ac benedictus in secula. hoc loco demonstrat, quod deus illos dimisit, non ut sibi ipse auxilio foret, quandoquidem illi nihil incommodi accidit. nam quanquam illi iniuriam fecerūt, tamen ille non accepit, neq; sanè illius gloria aliqua ex parte lacera, ac mutila facta est, sed manet ipse omnino laudandus. Si enim sæpe fit, ut qui philosophatur, nihil incommodi ab ijs patiatur, à quibus in contumeliam trahitur, multo magis de deo id sentiendum nobis est, cuius natura neque lædi, neq; uerti, cuius gloria neq; immutari, neq; moueri potest. Etenim homines hac potissimū in re similes deo efficiuntur, quoties mali nihil patiuntur ab ijs, qui ipsis incōmodare uolunt, quoties nihil læduntur, ab ijs qui lædunt, nihil uapulant, ab ijs qui uerberant, nihil irridentur ab alijs ipsos irridentibus. Dices. Id uero qui fieri potest? fieri, fieri admodum potest. quum ille uidelicet factis non indoluerit. qui uero fit, inquis, ut ille minime indoleat? qui? datur quidem & non indolere. Etenim, quæro ego ex te. si te infantulus tuus contumelia afficeret, ecquid contumeliam existimares?

quid autem? doleret tibi? nequaquam. sin autem doleret, tum esses risu dignus. Morale.

Ad eundem modum erga proximos afficiamur, sic fiet ut molesti nihil patiamur. nam qui nos iniuria afficiũt sunt infantulis dementiores. neq; tamen id agamus, ut iniuria afficiamur, uerum ut iniuria affecti, forti ac generoso animo feramus. hic enim demum est solidus honor. quid ita? quoniam tute hoc iuris habes tui, alius autem illud. Nonne uides adamantem, dum feritur, percutere? At natura huius, inquis, ita habet. & tibi quoq; ab ipsa uoluntate accidere illud idem potest, quod à natura illi accidit. quid autem? nonne uides Infantes in camino minime uri? & ipsum Danielem in lacu nihil mali pati? Id ipsum & nunc quoq; existere potest. Adsunt & nobis leones, ira, & cupiditas, molestis dentibus armati hostes, discerpentes quisquis in illos inciderit. Danielem igitur imitare, minime concedens, ut affectus eiusmodi, dentes animæ tuæ infigant. At ille gratiam suppetias sibi afferentẽ habuit. recte, quandoquidem hanc gratiam uoluntas ipsa præuenit. Quamobrẽ si uoluerimus & ipsi, tales nos præstare, præsto est & nunc gratia: atq; ut etiã feræ illæ esuriant, latus tuum haudquaquam cõtingent. Si enim corpus seruile conspectum reueritæ sunt, membris Christi conspectis (hoc enim sumus, qui fideles sumus

mus) qui fiet, ut minus conquiescant? quod si non conquiescent, in causa erunt, qui feris illis obiecti fuerint. Etenim hisce leonibus multi impensam subministrant, scorta nutriẽtes, alienas nuptias perfringentes, inimicos ulciscentes. quo fit ut anteq̃ ad ipsum solum accedant, discerpãtur. At hoc in Daniele non accidit. neq; in nobis si uoluerimus, id usu ueniet. sed & amplius quiddam reportabimus, ijs quę tum euenerunt. Illum enim non læserunt leones. Nobis uero si sapiemus, & usui erũt, qui nos iniuria afficient. Sic certe Paulus inclaruit, nempe ab ijs, qui ei incommodum molirentur, insidiasq; struerent. Sic Iob, à non paucis plagis illis. Sic Hieremias à lacu cœni. Sic Noe à diluuio. Sic Abel, ab insidijs. Sic Moyses, à Iudæorum inuidentia. Sic Elisæus. Sic unusquisque magnorum illorum uirorum, non à requie, non à delicijs, uerum ab afflictione, à tentationibus insignes coronas reportarũt. Quapropter & Christus quum intelligeret, hoc demum esse argumẽtum, per quod quis deo commendari posset, discipulos sic appellabat. In mundo afflictionem habetis, sed tamen bono animo estote. Ego uici mundum. Dices. quid? Nonne multi deiecti sunt, malis, quibus premerentur, fracti. Nequaquam sanè per tentationum naturam, sed per suam ipsorum socordiã. Cæterum qui unà cum tentatione præstat etiam modum, quo su-

ſtinere, atq; à malis eluctari poſſis, ille idem manu porrecta, omnibus nobis adſit, ut magna noſtra gloria tanquam præconis uoce uictores declarati, æternas coronas aſſequamur. gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem, & cum quo, patri, gloria, unà cum ſancto ſpiritu, in ſecula ſeculorum, Amen.

HOMILIA IIII

Vamobrem tradidit eos deus in affe- "
ctus ignominioſos. Nam & fœminæ il- "
lorum mutauerunt naturalem uſum, in "
eum, qui eſt præter naturã· ſimiliterq; "
& maſculi, relicto naturali uſu fœminæ, exarſerunt "
per concupiſcentiam ſui alius in alium.

Animi morbi quidẽ omnes ignominioſi, ſed maxime in maſculos inſania. Etenim ab ipſis delictis anima magis patitur, dedecoraturq;, quàm ab ægritudinibus corpus. Cõtẽplare porrò, ut & hic quoq; ipſos uenia priuet, quemadmodum & quum de dogmatibus uerba faceret, de fœminis quidem ſic locutus. Mutauerunt naturalem uſum, in eum, qui eſt " præter naturam. Neq; enim, inquit, dicere poſſit " quiſquam, quod à naturali coitione prohibitæ, ad hoc morbi confugerint. neq; quod dum non haberent, unde cupiditatem ſuam cõplerent, ad hanc abſurdam

ſurdam impegerint rabiem. Verbũ enim hoc mutare, eorum eſt, qui habent: quo etiam uſus eſt, quum de dogmatibus ageret. Veritatem dei mẽdacio mutauerũt: aliter autem & ipſum hoc declarauit de ma
» ſculis loquens. Relicto, inquit, fœminæ uſu natu-
» rali. Ac iuxta tum illas, tum hos ab omni defenſione excludit, increpans ipſos non ſolum quod fruitionem haberent, eaq́ue, quàm haberent, relicta, ad aliam ſe cõtulerint, ſed quod naturali uſu per eos reprobato, ad eum, qui eſt præter naturam adcucurrerint. Difficiliora autem, atq; inſuauiora ea ſunt, quæ præter naturam fiunt: quapropter ne uoluptatem quidẽ ſe capere, dicere poſſint: uera enim ac germana uoluptas ea demum eſt, quæ ſecũdum naturam eſt. At quum deus deſtituerit, tum omnia ſurſum, ac deorſum feruntur. Quamobrem non ipſum modo dogma illis ſatanicũ erat, ſed & uita diabolica. Proinde de dogmatibus quum loqueretur, mundum ipſum in medium adduxit, & cogitationẽ item humanam dicens, quod intellectu dato à deo, per ea, quæ uiderentur, poterant ad ipſum opificem, ueluti manu præeunte perduci: quod quum in animum ſibi inducere noluiſſent, mãſerũt indigni, qui ueniam aſſequerentur. Hoc loco pro mundo, uoluptatem eam ſubſtituit, quæ eſt ſecundum naturam, qua quidem poterant ipſi maiore cum libertate ac licentia

frui

frui,& pleniori lætitia suscepta, à dedecore ac turpitudine sese eximere · quod ipsum tamen noluerunt, unde & ueniam haudquaquam sunt assecuti · quin & ab ea omnino sunt exclusi·ac quod in his ignominiosius quidem est, & ipsas insuper mulieres ostendit, id genus coitiones uenari, quas tamẽ uiris oportebat esse uerecundiores. Pauli porrò prudentia merito hic nobis admirabilis est, ut qui quum in duas res sibi inuicẽ aduersantes incidisset, utrasq; exacte absoluerit.uolebat enim grauitate,ac reuerentia seruata loqui,& auditorẽ tamen interim mordens percellere.at hæc ambo non dabantur, sed alterum alteri impedimento erat. Nam si quid reuerenter dicas,haudquaquam possis auditorem perstringere· quod si rursus uehemẽter perstringere uolueris, necesse tibi est aperta ac nuda oratione rẽ designare. At prudẽs ac beata Pauli anima utrũq; exacte præstitit,ipso naturæ nomine & increpationem augens, & hac tanquam parapetasmate ad enarrationis uerecundiã usus. Deinde mulieribus prius perstrictis, ad uiros progreditur,dicens. Similiter & masculi relicto naturali usu fœminæ. Quod ipsum est extremæ perditionis indiciũ, quum scilicet utrunq; genus corruptum est, quumq; tum qui mulieri præceptor est ordinatus,tum quæ uiro auxiliatrix iussa est esse,hostium inter se officijs funguntur. Considera

autem quanta cum emphasi dictiones usurpet. non enim dixit illos amasse, ac desiderasse inter se mutuo, sed exarsisse mutuo per appetentiam sui. Vides ab auiditate omne malum exortũ, quum ipsum desiderium uidelicet non sustineat intra proprios terminos cõsistere. Quicquid enim terminos à deo statos transgreditur, id absurdarum, ac minime legitimarum rerum appetẽs est. Quemadmodum enim fieri sæpe uidemus, ut qui ciborum appetentiã amiserint, terram, ac lapillos comedant: quiq; impotenti siti correpti fuerint, ij & cœnum quoq; nõnunquam ad bibendum appetãt: ita & illi ad huiusmodi amorem illegitimum efferbuerũt. Quod si dixeris & unde desiderij huius intentio? à dei destitutione. dei autem destitutio unde? ab eorum improbitate, qui illum reliquerunt. " Masculi in masculos turpitudinem peragentes. Ne enim posteaquam audieris, ait, quod exarserunt, desiderij solius morbũ esse putes. Etenim bona mali huius pars ab eorum manat socordia, quæ desideriũ ipsum incendit. quapropter non dixit, pertracti, aut præocupati, quod quidem alibi ait, quid ergo? Peragentes. Opus constituerunt peccatum, nec simpliciter opus, sed & studio absolutum. neq; dixit desideriũ, sed turpitudinem. & quidem proprie. etenim & ipsam naturam dedecorarunt, & leges calcarunt. Vide porrò magnã confusionem

fusionem utraq; ex parte natam. neque enim caput solũ inferne,sed & pedes superne erant positi.& hostes ipsi inter se extitere, molestam quandã & quouis bello intestino iniquiorem pugnam, eandemq; uariam introducentes.Etenim in quatuor ipsam species nouas, & illegitimas diuiserunt. neq; enim duplex, aut triplex,sed & quadruplex bellum hoc existebat.Cõsidera porrò, oportebat duos unum esse, mulierem & uirum dico·erunt enim, inquit, duo in carne una· præstabat autem hoc consuetudinis desiderium,& copulabat genera ipsa inter se. hoc desiderium diabolus tollens,& in alium deriuãs modũ, sic ipsa eadem à se genera diremit,ut quod unũ erat, duas partes faceret· cõtraquã lex diuina instituisset. ea enim ait, duo erũt in carne una· hic autem unam in duo diffecuit. ecce bellum unũ. rursum ipsas has duas partes,& contra se,& inter se ipsas infensas reddidit.ipsæ enim fœminæ fœminas cõtumelia afficiebãt rursus,non uiros solũ: & uiri itẽ cõtra se ipsi steterant,& contra fœmineũ genus·perinde ut si in pugna aliqua nocturna uersarentur.Vides secundum, & tertium bellum,& quartũ, & quintũ? est & aliud· nam unà cũ ijs,quæ diximus,& ipsam quoq; legem uiolarunt·posteaquam enim uidit diabolus desiderio genera eadem maxime cõiungi,studuit ipse uinculum discindere,sic ut genus ipsum dissoluerit,non

ex eo ſolum, quod iuxta legis ordinem ſemen non proferret, ſed ex eo quod inter ſeſe ijdem illi inſenſi „ mutua ſeditione conflictarentur. Et mercedem „ quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes.

Vide quomodo rurſus ad mali fontem ſe confert impietatem à dogmatibus natam & mercedem eſſe ipſam ait iniquitatis illius· poſteaquā enim nōn uiſum eſt illi, impijs, & ijs, qui ſic uitā inſtituere malunt, ſupplicij ac gehennæ fidem facere nunc poſſe, ſed riſui ſe potius fore, oſtendit in ipſamet demum uoluptate hoc ſupplicium reſidere· quod ſi minime perſentiunt, ſed delectantur, ne mirū tibi ſit. Etenim qui inſaniunt, ac phreneſim patiuntur, ij certe multas, & eas miſerandas in ſemet iniurias dū inferunt, ob quæ facta alijs lachrymas cient, ob ea rident quidem ipſi, & inſoleſcunt, nec tamē illos propterea dixerimus ſupplicio liberatos, ſed hoc ipſo nomine pœna grauiori affligi, quod ne ipſi quidem norint, quibus, quantiſque in malis uerſentur miſeri. neque enim ab ægrorum, ſed à ſanorum calculo ſententiam ferre nos oportet· quandoquidem antiquitus & lex eſſe res ea uidebatur. ac legiſlator quidam apud illos ſanxit, ut ſerui neque in ſicco ſeſe ungerent, neque puerorum amoribus uacarent, hanc ſcilicet prærogatiuam ingenuis ſolis concedens, ſeu ut uerius dicam, hanc turpitudinem· quum tamen ne,

turpitudinem quidem factum eiusmodi esse crede-
rent, sed ueluti uenerandum, honestum, ac maius quam
quod seruorum personis conueniret, liberis ipsis per-
miserit, tum sapientissimus Atheniensium populus,
tum qui magnus apud illos habitus est Solon: cum
eo quoque quod & multos philosophorũ libros hoc
te morbo refertos inuenias. At non propterea rem
legitimã esse, quin eos potius, qui legem huiusmo-
di admisere miserabiles, multisque lachrymis perse-
quendos dicimus: quæ enim dedecora admittunt,
mulieres eæ, quæ corpora prostituunt sua, eadem
atque adeo ijs miserabiliora & hi quoque patiuntur.
Nam illis si minime legitimus, at certe naturalis est
coitus. hic autem & illegitimus & præter naturam.
Ut enim nec gehennam, nec supplicium commina-
tus esset deus, certe hoc ipsum quouis supplicio de-
terius fuerit: quod si delectantur, pœnæ certe addi-
tamentum mihi narras. neque enim si quem ipse uide-
ro nudum, currentem, cœno corpus totum, ut colo-
re, sordidantem, tum autem sese minime præ pudo-
re obtegentem, quin potius sibi hoc nomine placen-
tem, huic sanè de eo facto gratulabor, quin eum po-
tius deplorabo, quod ne se quidem indecore agere
persentiscat. Ut autem & contumeliam ipsam mani-
festius declarem, patiamini si placet, & me aliud ex-
emplũ usurpare. Si enim uirginẽ hac pœna mulcta-

res,ut sola in cubiculo uersans cum brutis animantibus rem haberet,postea autem eadem illa huiusmodi coitione delectaretur,nonne obsecro,fieret,ut,uel hoc potissimum nomine,lachrymabilis foret,quòd morbo liberari eo nequiret, non ob aliud, nisi quod morbum ipsa suum ne sentiret quidem? omnino ita liquet.Quod si illud graue,ne hoc quidem minus illo. etenim contumelia à domesticis accepta, ea sanè miserabilior est,quã externi adferunt.Hoc equidem ijs etiam, qui sibi ipsi mortem cõsciscunt, deteriores esse affirmo.præstiterit enim mori, quàm tanta contumelia accepta uiuere nam qui se ipse interimit, is animã à corpore dissociat. at hic animã ipsam unà cum corpore perdit.Quodcũq; porrò delictum nominaueris,nullum huic peccato par dixeris.qui si facta sua sentirent,qui patiuntur, sexcentas utiq; mortes obierint,ut ne hoc paterẽtur.neq; enim est, neq; inquam est hac iniuria alia ulla nec grauior, nec rationis minus habens.Nam si de scortatione Paulus disserens dixit,peccatum omne,quodcunq; commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur, eum in propriũ corpus delinquere: quid de insania hac dixerimus; quæ ipsa tanto est scortatione deterior, quantũ ne uerbis quidẽ exprimere licet? Neq; enim hoc solum dico,quod fœmina effectus sis,sed quod perdideris ipsum hoc,nimirum uirum esse,&

quod neq; in hanc transieris naturam, neq; quam haberes asseruaueris, sed cõmunis utriusq; effectus sis proditor, dignus quem tum uiri tum fœminæ lapidibus à se exigãt, tanquam qui utrunq; genus iniuria affeceris. Atq; ut intelligas, quãtum hoc ipsum sit, si quis ad te adiens promitteret fore ut te ex uiro canem efficeret, nonne ab eo tanquam exitioso declinares. Tu uero dispicito te ipse non ex uiro canem effecisti, sed animal hocce animante infamius: id enim ad usum accõmodum, at catamythus nullibi usui esse possit. Quid autẽ? quæso. Si quis profiteatur, præstaturum se, ut uiri pariant, & à partu in lecto decumbant. nonne fieret, ut ira, atq; excandescentia compleremur? At uero uide nunc. certe qui sic rabiunt, perfecerunt ipsi, ut deteriore conditione essent. Neq; enim par, idemq; fuerit, in muliebrem naturam migrare, & uir interim dum manes, fœminam fieri, quin potius neque hoc, neque illud fuerit. Quod si & aliunde mali enormitatẽ pernoscere uis, interrogato, quamobrem, qui se ipsi eunuchos faciunt, eos legislatores pœna afficiant, & intelliges, id non ob aliud esse, nisi quod naturam mutilent: quanquam non eousq; illi iniurij sunt. sunt enim uel post mutilationem, multis quidem locis usui, qui execti fuerint. At quisquis scortum se facit, hoc nihil esse queat inutilius. neq; enim anima solũ, uerum & corpus

pus eius,qui hęc patrat,infame est,ac certe dignum quod undequaq; exterminetur·quot tandem,obsecro,gehennæ his plectendis suffecerint? Quod si audito gehennæ nomine, irrides,ac fidem non habes, illum ignem recordare Sodomorū· Vidimus enim uidimus,& in pręsenti quoq; uita,gehēnæ effigiem. quandoquidē enim multi futuri erant, qui ijs fidem minime habituri essent, quę post resurrectionem futura sunt, nunc quum ijdem audiant, esse ignem inextinguibilem,à rebus præsentibus illos deus erudiuit·tale est igitur Sodomorum incendium,& uastatio illa.id quod sciunt ij, qui ad ea loca profecti,plagam illam diuinam, ac cœlestium fulminum opus oculis subiecere. Cogitato quàm graue illud sit peccatum, ut quod ipsam gehennā etiam ante tempus existere coegerit. Nam posteaquam permulti uerba despicerent,illis deus per ipsa demum opera,gehennæ effigiem ostēdit,noua quadam ratione·erat enim præter omnium opinionem pluuia illa, quoniamquidem & præter naturam ipsa coitio · atq; ea quidem pluuia terram exussit, quoniam & illorum animos ipsum desiderium·ob quod pluuia eadem ferebatur, contraquam solita ista,ac quotidiana ferri soleat. neq; enim nō excitabat modo terræ uterū, sed & ad seminum susceptionē inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomitarū coitio, eiuscemodi corpus

di corpus inutilius reddẽs. Quid em̃ uiro corpus ſuũ meretricio more proſtituente abominabilius? quid autem ſceleſtius? ò inſaniam. ò ſtupiditatem· unde, malum, hæc debacchata eſt concupiſcentia, humanam naturam hoſtium incommodis, atq; adeo tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præſtantior eſt? ò uos & brutis inſipiẽtiores, & canibus impudentiores· nuſquam enim huiuſmodi congreſſus apud illos. ſed agnoſcit proprios terminos natura. Vos autem genus ueſtrum infamius brutorum genere effeciſtis, & in his, quę dico, iniurij, & per uos inuicem iniurij. Vnde igitur mala hæc enata ſunt? à delitijs, à dei ignoratione· quũ enim excuſſerit quis ipſius dei timorem, protinus bona omnia peſſum eunt. Vt ne igitur hoc eueniat, dei exactũ timorem ante oculos habeamus· nihil enim ita hominẽ perdit, quàm ſi illum contingat ab hac anchora excidere. quemadmodũ nihil contra ita illum ſeruat, quàm aſſiduus in illum aſpectus. Nam ſi hominem quum præſentem contuemur, tum ad peccandum tardiores reddimur, ſæpe autẽ & ſeruos modeſtiores ſubueriti, abſurdi nihil admittimus, Morale.

Conſiderato quantam adepturi ſimus ſecuritatem, ſi nos contigerit, deum aſſidue in oculis ferre. nuſquam enim diabolus nos ſic compoſitos adorietur, tanquam fruſtra laboraturus· qui ſi aberrantes,

ac sine freno palantes uiderit, sumpto à nobis exordio, poterit ubiq; ut scabiosas oues, à grege summotos depellere. Et quod ignauis famulis usu uenire in foro solet, ut ministerijs necessarijs posthabitis, ad quæ peragenda à dominis suis amandantur, inconsulto, ac temere sibi occurrentibus affixi, ocium illic absumāt, hoc ipsum sanè & nobis quoq; accidat necesse est, quoties à dei mādatis aberramus. Stamus enim admirati diuitias, corporis pulchritudinem, & alia item ad nos nihil pertinentia, illorū famulorum exēplo, qui mendicis morionibus, ac per præstigias quasdam miracula repræsentantibus intenti sero domum ubi redierint, extremis plagis cæduntur. multi autem & propositum iter prætereunt, secuti alios turpiter & inhoneste in huiusmodi facinoribus sese gerentes. Nos uero caueamus, ne similia patremus. etenim dimissi quidem sumus ad multa, & ea urgentia, peragenda: qui si, omissis illis, steterimus oscitantes ad hæc infructuosa, tēpore omni nobis frustra & incassum absumpto, extremum luituri sumus supplicium. Etenim si te ipse exercere uis, habes quæ admirari, & circa quæ totum tempus ore hianti esse debes, quæ quidem nō risu, sed admiratione, multisq; laudibus digna sunt. idq; eo magis, quod qui ridicularum rerum admirator est, & ipse quoque sæpe talis euadit, atq; adeo illo deterior, qui risum alijs excitat

citat

citat. Quod ipſum ut ne tibi accidat, pedem inde quam primum retrahito. Cur enim, quæſo, ſtas ad diuitias hians, ac ueluti attonito ſimilis? quidnam, obſecro, mirandum ſpectas, ac tale, quod oculos tuos morari debeat? equos auro ſtratos, famulos, illos quidem barbaros, illos autem eunuchos, & ſumptuoſas item ueſtes, & molliciei deditum in ijs animum, & contractum illorum ſupercilium, & circuitiones, & tumultus· hæc ipſa, obſecro, quorſum admiratione digna fuerint? Hi autem quid à mendicis differunt in foro tripudiantibus, ac fiſtula canentibus. Siquidem & ij magna uirtutis fame correpti choream agũt, quàm illi, magis ridiculam, acti & circumacti, nũc quidem ad lautas menſas, nunc ad meretricium fornicem, nunc ad adulatorum gregem, & paraſitorũ turbam. Qui ſi auro ſplendeſcunt, hoc potiſſimum nomine miſerabiles ſunt, ut quibus præcipuo ſtudio ea ſint, quæ ad ipſos nihil ſpectãt. Mihi em̃ ne ueſtes ipſas intueare, uerum ipſorum animam denudato, ac diſpicito, num ea uulneribus innumeris abundet· num pannos induta, deſolata ſit, & à nemine recta. Quid igitur externa inſania opus eſt? etenim lõge melius fuerit, pauperem eſſe cum uirtute uictitãtem, quàm regem cum malicia. pauper enim apud ſe animi delicijs perfruitur, exteriorem non ſentiens paupertatẽ, ob diuitias interiores. At rex deliciatus in ijs, quæ

ad ipſum nihil ſpectāt,in ijs ſanè,quæ ad ipſum im-
primis pertinent plectitur,nimirum in anima,in con
ſcientia,in cogitationibus, illum uel mortuum cōco-
mitantibus. His igitur intellectis aureas quidem ue
ſtes exuamus, uirtutem autem amplexi induamus,
tum uoluptatem ex ea naſcentem·ſic enim & hac in
uita,& in futura multis delicijs perfruemur,ac bona
promiſſa aſſequemur, gratia & benignitate domini
noſtri Ieſu Chriſti.per quem,& cum quo,patri glo-
ria,unà cum ſpiritu ſancto,in ſecula ſeculorū Amen.

HOMILIA V

" ET quemadmodum non probauerunt
" ut deum agnoſcerent, ita tradidit eos
" deus in reprobam mentem ut facerent
" quæ non conueniebat.

Vt ne uideatur ipſos ſubindicare, dū nimius eſt in laſciuo puerorum amore uituperando,tranſit deinde ad alias peccati ſpecies. quapropter & ſub alijs perſonis orationē totam proſequitur. Ac ſicuti cum fidelibus de peccatis uerba faciēs,& ea uolens oſtendere fugienda eſſe,ipſas gentes in medium adducit, quum ait·non cum affectu concupiſcentiæ,ueluti reliquæ gentes, quæ deum nō nouere:ac rurſus·ne doleatis quemadmodum & cæteri nō habentes ſpem: ſic & hoc loco oſtendit, peccata ad illos pertinere,

eosdemq́ omni uenia priuat·non enim ea facinora ab ignorantia,sed à meditatione,ac studio orta affirmat;quapropter non dixit,& quemadmodum non cognouerunt·sed non probauerunt,ut deum agnoscerent.peccatum id tale esse significans, ut ad id iudicio corrupto,ac cótentione potius prolapsi; quàm ui pertracti fuerint. unde & ostendere uult, peccata non carnis esse,sicuti hæretici quidam dicunt,sed cogitationis,ac malæ concupiscentiæ, atq; illinc malorum fontem scaturire.Mens enim reproba quum semel facta fuerit, necessario fit, ut omnia distrahantur,ac subuertantur,nimirum auriga iam corrupto.

Repleti omni iniustitia,scortatione,auaritia. "

Vide omnia cum intentione dicta. etenim repletos esse ait omni iniustitia.Ipsam porrò uiciositatem generaliter ubi extulit, & huius quoq; partes supra modum persequitur dicens,pleni inuidia,cæde. hoc enim ex illo ortum est.quemadmodum de Abel,ac Ioseph ostensum est. deinde ubi eos dixit cótentione,dolo,malis præditos moribus, susurrones,obtrectatores, dei osores,cótumeliosos, & quæ multis indifferentia esse peccata uidentur, ea criminum loco ubi posuit, ipsam rursus accusationē auget,in ipsam malorum arcem conscendens, quū ait elatos,ac gloriosos.grauius enim peccatum admittit, qui de peccato admisso sese effert, gloriaturq́ quàm qui sim-

pliciter peccat. ob quod & Corinthijs idipsum uicio uertit, quũ ait. & uos inflati estis. nam si qui ob meritum aliquod suum inflatus est, illius fructũ omnem amittit, quam, obsecro, pœnam non mereatur, qui ob peccatũ à se admissum gloriatur? neq; enim qui talis est, pœnitentia unquam compungetur. postea ait. Excogitatores malorum, Hic ostendit eos haudquaquam peccatis iam natis fuisse contentos, sed & alia quædam adinuenisse. quod rursus eorum est qui meditantur, ac student, non autem qui ui rapiuntur, ac pertrahuntur. quum autem uiciositatem per partes explicasset, ostendissetq; quod & contra naturam rursus stetissent (ait enim parentibus immorigeri) deinceps ad huiusmodi pestis radicẽ progreditur, eos dictitãs à charitatis affectu alienos, ac fœderis minime obseruãtes. Hanc enim & Christus maliciæ causam esse ait, quum ait, quum repleta fuerit iniquitas, tũ frigescet charitas. Hoc ipsum igitur & hic Paulus ait, eos appellans pactorum hauquaquam tenaces, nescios fœderis, alienos à charitatis affectu, immisericordes, & ostendẽs quod ipsum naturæ donum prodiderint. ita enim comparatũ est, ut habeamus genuinam, ac naturalem quandã inter nos necessitudinem, quam ipsam, & feræ quoq; bestiæ inter se obseruant. Vnum quodq; enim animal, ait ille, sui simile amat: & homo item proximũ

ſuum. At hi illis extiterunt efferatiores. Eum igitur morbum,qui à malis dogmatibus in terrarũ orbem inuaſit,per hæc nobis repręſentauit, ac planum fecit laborantium ignauiam ac deſidiam utriuſq; ægritudinis autorẽ eſſe. oſtendit inſuper, quod & dum de dogmatibus ageret fecit,& hic quoq; illos ipſos uenia eſſe priuatos. propterea ait. Qui quum dei iuſticiam nouerint,nempe quod ij,qui talia faciunt,digni ſunt morte,nõ ſolum ea faciunt, uerumetiam ijs aſſentiuntur qui faciunt. Obiectionibus duabus hic poſitis,ipſas utraſq; pręcipue ſuſtulit. Quidnam enim,ait,allegare poſſis? quod neſcias quæ agenda ſint?tu uero,ut id maxime ignores, in cauſa ſanè es, utpote qui deum id tibi indicantem deſerueris. nunc autem & multis quidem rationibus oſtendimus te, id nec ignorare,& ultro tamẽ peccare: at ab ipſo traheris affectu? quid igitur & adiuuas, & laudas? non enim ſolum ea faciunt, inquit, ſed & aſſentiũtur ijs, qui faciunt. Difficiliore igitur obiectione, & ea quæ nullam planè ueniã meretur, prius poſita,ut aduerſarium euincat, eſt enim peccãte multo deterior qui peccatum cõmẽdatione proſequitur, ſed hoc ipſum prius quum dixiſſet, per id quod uehementius eſt, rurſus in ſubſequentibus eundem aduerſariũ mancipat,ita dicens. Quapropter inexcuſabilis es ò homo quiſquis es,qui iudicas: nam hoc ipſo quod iudi

cas

» cas alterum, te ipſum condemnas. Hæc in ipſos principes inuehẽs,dixit. Nam ea quidem urbs tum totius orbis principatum tenebat. anteuertẽs igitur, ait:tuam tibi defenſionem eripis heus tu, quiſquis es.quoties enim adulterum condemnas,interim au/tem ipſe es adulter,ut te nullus homo iudicet, quod ad rei damnandi iudicium pertinet, contra te ſenten
» tiam tuliſti. Scimus autem quod iudicium dei eſt
» ſecundum ueritatem aduerſus eos qui talia agunt.

Vt ne quis enim diceret,interim quidem elapſus ſum·territans ait,non perinde eſſe apud deum,ut & hic.hic enim alius quidẽ peccati ſui pœnas luit·alius autem illo eodem peccato admiſſo, ſupplicium eua/dit·at illic non perinde ſe res habet. Iam quod ipſe iudex nouerit,quod iuſtum eſt,addidit Paulus,non etiam unde nouerit· ſuperuacaneum enim erat· Su/pra de impietate dum ageret utrunq; certe oſtẽdit, & quod deum qui cognouiſſet, impius tamen eſſet, & unde cognouiſſet·nempe à mundi fabrica· quan/doquidem enim omnibus nõ innoteſcebat, cauſam addidit. Hoc uero loco quod omnibus ueluti cõfeſ/ſum eſt,præterit.porrò ubi ait, quiſquis es qui iudi/cas,non ſolum cum principibus, ſed & cum priuatis ac ſubditis uerba facit. Siquidem omnes homines, ut thronum non conſcendant,ut carnifices,ut fidicu las, ac compedes minime habeant, attamen & ipſi

quoq;

quoq; eos,quos peccare intelligunt, iudicant in colloquijs,in communibus cœtibus, in conſcientiæ calculo:ac pronunciare quidem nullus audeat, quod adulter ſupplicium non mereatur·ſed alios,ait,iudicant, non ſeipſos · hanc enim ob cauſam in eos acriter inſurgit, dicens. Cogitas autem hoc ò homo, »
qui iudicas eos,qui talia faciũt,& facis eadem,quod »
tu ſuffugies iudicium dei? Poſteaquã enim mul- »
tiplex eſſe oſtendit orbis terrarum peccatũ, ab ipſis dogmatibus,ab ipſis rebus, & quòd ſapiẽtes eſſent, quòd ipſam creaturam haberent, illos ueluti porrecta manu ductantem;quod non ob id ſolum quòd deum reliquiſſent,ſed quòd reptilium ſimilitudines elegiſſent,quòd uirtutẽ reſpuiſſent,quòd obluctante natura ad uicium transfugiſſent, uicium inquam quod præter naturam eſſet, progreditur deinceps, ut oſtendat, quod & qui talia faciunt pœnas luunt· Porrò autem ipſam pœnam iam declarauit, quum actionem ipſam dixit·Præmium enim inquit,quod oportuit,erroris ſui in ſe recipiunt.Sed quoniã hanc ipſi pœnam non perſentiſcũt,expreſſit & aliã quam maximè reformidant·quã & ipſam iam demonſtrauit.quum enim dixit·quod dei iudiciũ eſt ſecundum ueritatem,aliud nihil quàm hoc ipſum, quod dico, exprimit·uerum tamẽ & hoc idẽ alijs pluribus probat rurſus,ſic inquiens·Cogitas aũt ò homo, qui iu

dicas eos,qui talia faciunt, & facis eadem, quod tu suffugies iudicium dei? iudicium ipse tuum nō effugisti, & dei iudicium effugies? quis tandem hoc ita esse dixerit? quanquam tute te ipsum iudicasti. Sed posteaquam tanta fuit iudicij exuberantia, ut ne tibi quidem ipse parcere potueris, nōne deus, qui peccandi nescius, supra quàm dici potest iustus est, idipsum multo magis effecturus est? Te ipsum tutemet cōdemnasti, deus autem admittet, probabit, ac laudabit? qui id, obsecro, rationi consentaneum est? quanquam quod ille abs te condemnatur, hoc ipso maiorem tute pœnam mereris. Neq; enim perinde est, si simpliciter pecces, atq; si alterum, qui peccauerit, quum punieris, in eadem cum illo peccata rursus prolabaris. uides quo pacto crimen auxit? Etenim si tu, inquit, de eo pœnas sumis qui in leuioribus deliquerit, præsertim quum futurum sit, ut tibi interim ignominiæ notam sis allaturus, nōne deus ipse præsertim nullam sibi inde dedecoris notam inusturus, te, te inquam à proprijs cogitationibus iam damnatum, grauius cōdemnaturus est? Qui si dixeris non nescire, te supplicio dignū esse, sed contemnere, propter illius lenitatem, atq; inde fiduciam tibi sumis, quod in præsentia pœnas non das: certe hoc ipso nomine conueniens fuerit ut formides, ac contremiscas. Neq; enim ille differt ob hoc, ut ne ipse pœnas

des

des, sed ut grauiores des. si modo incorrigibilis perseueras: quod tibi nunquam usu ueniat: quapropter addit. Aut diuitias bonitatis illius; ac tolerantiæ lenitatisq́ꝫ cõtemnis, ignorans quod bonitas dei ad pœnitentiam te inuitat. Dei laudans lenitatem, ac declarans illam maximum afferre lucrum, ijs, qui attenti fuerint (hoc ipsum autem erat peccatum ad pœnitentiam illecebra) timorem auget: nam quemadmodum ijs, qui ea lenitate rectè usi fuerint, salutis argumentum est, sic ijs, qui eam contempserint, grauioris supplicij causa esse solet. Hoc enim quod uulgo circunfertur, nempe quod bonus, ac lenis deus quum sit, pœnas minime reposcit, sed tritũ hoc uerbum quum dicis, inquit, aliud sanè nihil dicis, quàm supplicij ipsius intẽtionem. bonitatem enim præfert deus, ut à peccatis te eximas, non etiam, ut peccata peccatis accumules: qui nisi id feceris, terribilius certe iudicium te manet. Quamobrem quandoquidem lenis est ille, dãda est imprimis opera, ut ne peccemus, neue illius beneficẽtiã improbitatis ingratitudinisq́ꝫ argumentum efficiamus. Vt enim lenis ille sit, punit tamen prorsus. Vnde hoc nobis liquet? ab ijs quæ subsequuntur. Nam si uicium maxime regnat, nec mali tamen pœnas dedere, prorsus necesse est, aliquando ut dent: si enim hæc negligũt homines, qui deus neglecturus est? Quare & iudicij sermonem in-

duxit. Nam quod ostenderit multos pœnę esse obnoxios nisi eos pœnituerit, deinde illos eosdem pœnas non dedisse, hic iudicium prorsus futurum colligit idq; cum intentione. quapropter ait. " Sed iuxta duritiam tuam & cor pœnitere nescium colligis " tibi ipsi iram. Quum enim neq; bonitate molliatur, neq; terrore flectatur, hoc quid magis induratũ esse queat? postea quam enim dei mãsuetudo quanta sit ostẽdit Paulus tum demum terribilis est ei, qui ne sic quidem ad pœnitentiã pedem retulerit. Vide porrò quàm proprie dictionibus utatur colligis eñ inquit, tibi ipsi iram, manifestãs quod prorsus reconditum est, ac demonstrans non eum, qui iudicat, sed eum qui iudicatur, huius rei autorem esse. Tibi enim ipsi, ait, colligis, non tibi deus. etenim ille omnia prę stitit, quæ oportebat · perfecit enim ut cognosceres, tum quæ bona essent, tum quæ mala, præterea & lenitatem exhibuit suam, ad pœnitentiam te uocauit, diem cõminatus est terribilem, modis omnibus ad pœnitentiam te illiciens. Qui si inflexus manes

" Tibi ipsi colligis iram in die iræ & reuelationis, & " iusti iudicij dei. Vt ne enim audito iræ nomine, affectum, animiq; morbum esse putes, addidit iusti iudicij dei · recte autem reuelationis uerbum usurpauit. tum enim hoc reuelatur, quum pro sua quisq; dignitate recipit. Nam hac in uita multi sæpe, contra

quàm

quàm æquum iustumq́ est,alijs incõmodant, atq; insidiantur · at non sic in futura. Qui redditurus » est unicuiq; iuxta facta sua·ijs quidem qui perseue/ » rantes in benè agendo. Postquam se terribilem ac » grauem ostendit, in ferẽda iudicij ac futuri supplicij mentione, continuo supplicium ipsum ad id quod auditores expectabant non coniecit,sed orationem ad suauius quiddam uertit, nempe bonorum ope/ rum retributionem, sic inquiens, Iis quidem qui » perseuerantes in benefaciẽdo gloriam & honorem » & incorruptionem quærunt,uitam æternam. Hoc » loco eos,qui animum perferendis tentationibus de/ sponderint erigit: ostenditq́ nõ oportere fiduciam omnino suã in ipsa fide sola habere· nam illud præ/ toriũ & facta item examinat. Vide porrò,uti,quum de futuris bonis loquitur, manifeste ac liquide bona ipsa, qualia sint, explicare nequeat, sed & gloriæ & honoris nominibus abutatur·nam quandoquidem ea bona humanis omnibus bonis superiora sunt, non habet, unde rerum earum imaginem proferat· sed ea nobis,ab ijs quæ apud nos splendida, & illu/ stria esse uidentur,utcunq; repræsentat, à gloria,ab honore, à uita·hæc enim ipsa ab hominibus maio/ rem in modum expetuntur. Illa autem non eiusce/ modi sunt,sed his eo etiam præstantiora,quod & in corruptibilia & immortalia sunt · Vides ut & nobis

corporum resurrectionis ualuas adaperuit, incorruptionis uerbo usus. nam incorruptio de corpore eo quod corruptioni obnoxiũ est, dicitur· postea quandoquidẽ ne hoc quidem satis erat, addidit gloriam, & honorẽ. Omnes enim incorrupti resurgemus· sed non omnes ad gloriam, uerum hi quidem ad pœnam, illi uero ad gloriam. Iis uero qui sunt contentiosi. Rursus enim uenia eos priuat, qui in uiciositate uiuunt· ostenditq; à contentione atq; ignauia in maliciã illos prolabi. Et qui ueritati quidem non obtemperant, sed parent iniusticiæ. Ecce & aliam rursus incusationem· quamnam enim excusationem habeat, qui luce relicta, tenebras sequi mauult. nec dixit illos à ui aliqua, ac tyrannide cogi, sed iniustitiæ parêre, ut intelligas uoluntatis lapsum esse, non necessitatis crimẽn. Afflictio, & anxietas aduersus omnem animam hominis perpetrantis malum.

Hoc est ut diues, ut consul, ut imperator sis, neminem ueretur iudicij ratio· nullus enim hic locus ipsis dignitatibus relictus est. postquam igitur declarauit morbi enormitatem, causamq; addidit, uidelicet quod morbus is ab ægrotantium ignauia ortus sit, deniq; quod perditio illos exceptura est, tum autem ubi correctionis facilitatem ostendit, rursus ipsum Iudæum in ipso supplicio grauat. nam qui maiorem assecutus est doctrinam, is legem transgrediens ma

iori

iori supplicio dignus fuerit. Quapropter quo pru-
dentiores fuerimus, aut potẽtiores, eo punimur ma-
gis, quũ delinquimus. etenim si diues es, plures ipse
pecunias exigeris, quàm qui pauper est: si pruden-
tior, maiorem obedientiam: si principatu ornatus, il-
lustriora facinora. breuiter in omnibus alijs eadem
ratione, pro uirili, proq; modulo cõferes. Gloria »
uero & honor & pax omni operanti bonum, Iudęo »
primum, & gentili. Quemnam gentilem hoc lo- »
co dicit? aut de quibus gentilibus uerba facit? nem-
pe de ijs, qui ante Christi aduentum uixere. nõdum
enim ad gratiæ euangelicæ tempora peruenit auto-
ris sermo, sed adhuc immoratur in superiorib. tem-
poribus, Iudæi & gentilis differentiam è longinquo
tollens, ac perimens, ut quum hoc idem in gratiæ
temporibus fecerit, ne quid nouũ, atq; inuidiosum
enunciare uideatur. Nam si priscis illis temporibus,
quum nondum tanta effulgeret gratia, quum apud
omnes Iudæorum conditio illustris, celebris, uene-
randaq; esset, differentia tamen nulla extitisse cen-
senda est, quam demum rationem afferre poterunt,
post tantam gratiæ exhibitionem? quamobrem hu
ius rei argumentum accuratissime ponit. Etenim au-
ditor edoctus hoc ipsum superioribus temporibus
ita ualuisse, melius multo, fide iã recepta, idẽ ipsum
admittet. gentiles autem hic appellat, non eos qui
idololatræ

idololatræ essent, sed eos qui deum colerent, qui naturæ legi parentes, exceptis iudaicis ceremonijs, ea omnia quæ ad pietatem conferrent, obseruarent. Qualis erat Melchisedec cum suis omnibus· qualis erat Iob. quales erant Nineuitæ. qualis erat Cornelius. Iam hic igitur circuncisionis, ac præputij discrimen præfodit, atq; è lõginquo eiuscemodi differentiam anteuertens, destruit, ut postea quum de ea re aget, & hoc quidẽ facere sine suspicione, & alia quadam necessitate impulsus uideatur· quod quidem proprium semper est prudentiæ apostolicæ institutum. nam si id ita se habere gratiæ tẽporibus ostendisset, eius certe oratio magna suspicione non caruisset: quum uero enarraret uiciositatem ac malitiam orbem occupauisse, atq; ab ea demum consequentia eò deuenisset, ut de rebus hisce uerba faceret, id certe minime suspectam eius doctrinam reddebat. Quod autem hanc sibi uoluntatem præsumpserit Paulus, ac propterea sic epistolæ locum hunc composuerit, hinc liquet. nam nisi in animum sibi induxisset, hoc quod dico astruere, ac probare, satis superq; erat illum dixisse· Iuxta duritiam tuam, & cor pœnitere nescium colligis tibi iram. Quo dicto, ab hoc argumento abstinere poterat. absoluta enim erat oratio. sed quoniam non hoc quærebat ipse, nempe ut de iudicio futuro tantum loqueretur,

ostendere

ostendere enim præterea uolebat, Iudæum nulla re gentilem eiusmodi, cuiusmodi diximus præcellere, ut ne uidelicet Iudæus cristas tolleret, ad ulteriora progreditur, ordinem seruans. Rem porrò considera. Auditorem terruit, effecit ut illius aures extremi iudicij tinnitu personarent, dixit quantum malum sit uitam in malitia transigere, ostendit nemině ignoratione peccare, nemině impune abiturũ, sed ut pœnas nũc minime det, daturũ tamen omnino: hinc aũt uult deinceps astruere, quod legis doctrina nõ esset rerũ admodũ urgentiũ. Siquidě in ipsis operibus sita est pœna & honos, nõ in circũcisione & pręputio. postq̃ igitur dixit, ꝙ omnino punietᷣ gẽtilis hocq̃ ipsum confessum, ac minime controuersum habuit, tum autem ab hoc ipso argumentatus est, quod & ille idem honorabitur, deinceps ipsam legem superuacaneam esse ostendit, ac circuncisionem· maxime enim hic cum Iudæis depugnat· nam quoniam illi contentiosiores essent, primũ quidem pre fastu, indignos se esse iudicantes, qui cum ijs censerentur, qui à gentibus ortum ducerent: deinde quod irriderent, nec ijs fidem haberent, qui dicerent per fidem peccata omnia deleri: propterea prius ipsos gentiles accusauit, pro quibus uerba facit, ut citra omnẽ suspicionem, libere Iudæos carpat: deinde ad supplicij examen quum deuenisset, ostendit Iudæum non solum

ab ipsa lege nihil subleuari, sed & aggrauari, & hoc ipsum à superioribus adstruit. Nam si gentilis ipse hoc nomine inexcusabilis est, quod quũ & ipsa creatura, & cogitationes illum inducerent, melior tamen inde non euasit, maiori certe ratione Iudæus inexcusabilis futurus est, qui quidem unà cum his, & legis item præceptionem accepit. Illum igitur iam persuasum, facile in aliorum peccatis admittendam esse hanc rationẽ, cogit deinceps, uel nolentẽ, hoc ipsum in suis proprijs factitare: atq; ut plausibilior fiat sermo, & in ijs quæ leniora sunt ipsum prosequitur. ita
» loquens. Gloria uero & honor & pax omni ope-
» ranti bonum Iudæo primum & gentili. Etenim hac in uita quæcunq; bona habemus, ea non absq; bello habemus, atq; ut diues, ut princeps, ut rex fuerit quis, is si minus cum altero, certe secum ipse persæpe dissidet: nec paruum in animi sui cogitationib. bellum sentit: quũ in futura uita eiusmodi nihil quicquam: sed omnia tranquilla, omnia à turbatione libera, omnia germana pace perfruentia. Igitur ubi ex ijs, quæ supra dixit, id perfecit, ut ostẽderet quod qui etiam lege carent, ij eadem tamen assequentur,
» adijcit & rationem sic loquens. Non enim est per
» sonarum respectus apud deum. Etenim quum dicit tam Iudæum, quàm gentilem peccati sui pœnas luere, tum illi id rationibus firmare non opus est.

quum

quum autem ostendere uult, ne gentili quidem honorem suũ deesse, tum sanè id illum probare oportet. Siquidẽ mirũ uidebatur atq; à cõmuni hominum opinione abhorrẽs, si qui neq; legẽ neq; prophetas audierit, honorẽ tamẽ assequitur, uitã in bonis operibus trãsigens. quapropter, quod & superius dixi, illorũ quidẽ auditiones, in ijs exercet tẽporibus, quæ gratiã euangelicã præcesserunt, ut minore negocio, unà cũ ipsa fide, & in his quoq; assensionẽ introducat · hic enĩ suspectus minime est, ut qui id adstruit, quod ad ipsum minime spectat. Igitur quũ dixisset, gloria, & honor, & pax omni operanti bonũ, Iudæo primũ, ac gentili, addidit, nõ enim est personarũ respectus apud deũ. Pape quãta cũ exuberantia uicit. ostendit enĩ, oratione ad absurditatẽ adducta, non esse etiã in deo, ut ne id ita sese habeat · etenim res ea personarum respectus fuerit. Deus autem talis minime est · nec dixit, quod si id nequaquam fiet, personarũ respiciens est deus · sed grauius, neq; enim personarũ respectus est apud deum. hoc est deus non personarum qualitatem, sed rerum expendit differentiam: quo dicto ostendit Iudæum à gentili non re, sed persona discrepare: quibus uerbis consequebatur ut adderet. non enim quandoquidem hic Iudæus, ille autem gentilis, hoc certe nomine hic quidem honore, ille autem contumelia afficitur: sed ab-

ipsis rebus utrunque efficitur. Verum non sic dixit. Iudæi enim stomachũ excitasset. sed tamen aliud quiddam, & quidem amplius ponit inferius illorum spiritus deturbãs, ac deijciens, ut illud exciperent. quidnam porrò illud est? nempe quod deinceps subsequitur. » Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine » lege & peribunt. & quicunque in lege peccauerũt per » legem iudicabuntur. Hic enim, ut ante diximus, non solum inter Iudæum ac gentilem æqualitatem indicat: sed & ipsum etiam Iudæum à lege data multum esse grauatum demõstrat: gentilis enim sine lege iudicatur. hic autem uerbum hoc ἀνόμως, id est, sine lege, non seuerius iudicium, sed remissius denotat. hoc est, non habet ille legem accusantem. Ipsum enim ἀνόμως, hoc est, sine illius dãnatione, ab ipsius naturæ cogitationibus solum condemnatur. Iudæus autem in lege, hoc est, unà cum ipsa natura & legem quoque accusantem habiturus est. quanto enim maiori cura à deo dignatus est, tãto maiores pœnas dabit. Vides ut maiorem Iudæis necessitatẽ ad gratiam accurrendi indixerit. quandoquidem enim dicebant se gratia non indigere, quod à sola lege iustificarentur, ostendit illos magis, quàm Græcos indigere. siquidem magis puniendi sunt. deinde rursus adijcit & aliam rationem, quæ iam dixit adiuuãs, ac » confirmans. Non enim qui audiunt legem, iusti

ſunt apud deum. Recte addidit apud deum, etenim apud homines fortaſſe probi, ac graues, & magnopere ſe iactitantes uideri poſſint · apud deum autem longe ſecus. Qui legem factis exprimunt iuſti habebuntur. Vides quanta exuberantia utitur, orationē ſuam in contrarium cōuertens. Si enim propter legem inquit, cenſes ſeruatum te iri, tum te præcedet gentilis, ut qui uiſus fuerit, ea exequi, quæ ſcripta ſunt. dices, qui uero fieri poteſt, ut qui legem minime audierit, eam factis exprimat? fieri quidem poteſt, Paulus ait, nō hoc ſolum, ſed & hoc ipſo amplius multo · neq; enim ſolum abſq; auditione poſſis legem factis exprimere, ſed & unà cum auditione à factis ipſis diſcedere. Id quod poſtea apertius ponit, ac maiore cū exuberātia. Qui doces alium te ipſum non doces. Hic autem interim quod ſupra dixit, probat. Nam quum gentes, ait, quæ legem non habent, natura quæ legis ſunt fecerint, eæ legem non habentes ſibi ipſis ſunt lex. Non excludo, inquit, legem. ſed & hinc gentes iuſtifico. Vides ut ſuffodiens, ac clam ſubruēs iudaiſmi gloriam, nullam prorſus aduerſum ſe anſam largiatur. quod legem uilipendat. ſed cōtra, ut eam ipſe attollens, ac magnificam oſtendens totum argumentum probe adſtruat. per naturę autem uerbum, naturales intelligit cogitationes, ac ratiocinationes, oſtenditq;

" alios illis esse probiores· & quod maius est, hoc ipso probiores, quod legem minime acceperint, neq; id habeant, per quod uidentur Iudæi ipsos præstare. " propterea enim, inquit, admiratiõe digni sunt, quod " nec lege illis opus fuit, & omnia quæ legis erant præstiterunt, suis ipsorum mentibus opera non literas » insculpentes. hoc enim ait. Qui ostendunt opus » legis scriptum in cordibus suis simul attestante ipsorum » conscientia & cogitationibus inter se accusantibus, » aut etiam excusantibus, in eo die, quum iudicabit » dominus occulta hominum, iuxta euangelium » meum per Iesum Christum. Vides ut rursus repræsentauerit diem illum, ac prope admouerit, illorum mentem concutiens? ostendens illos solum honore dignos, qui citra legem, quæ legis essent, factis exprimere curauerint· quod autem in prudẽtia apostolica imprimis admirari possis, merito hic dicen" dum à nobis est. Nam quum ab ipsa argumentatio" ne ostendisset gentilem Iudæo esse probiorem, hic in ipsa collectione, ac cõclusione rationũ, illud idem non ponit, ut ne Iudæum exasperet. ut autem apertius quod dixi reddã, ipsa apostolica uerba referam. » postea quam enim dixit. Non enim qui audiunt » legem, sed qui factis eam exprimũt, iusti sunt apud deum, Consequens erat ut diceret· nam quũ gentes quæ legem non habent, natura quæ legis sunt fe

berint,ijs multo probiores sunt,quos lex edocuit.Verum non hoc ait, sed intra gentilium laudationem cõsistit,nec orationem interim per comparationem prosequitur, ut uel sic Iudæus, dicta ipsa admittat: quapropter nõ sic dixit,ut dixi· qui uero? Quum enim gentes qui legem non habent, natura, quæ legis sunt fecerint, eæ legem non habentes sibi ipsis lex sunt,qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis,simul attestante ipsorum cõscientia· Sufficit enim loco legis conscientia,& cogitatio.per hæc rursus ostendit deum sic hominem finxisse, ut possit ipse per se uirtutem eligere ac uicium declinare·ac ne tibi mirum uideatur,si semel,bis,ac sæpius ipsum hoc astruit·hoc enim caput ualde erat necessarium· propter eos,qui dicerẽt,Quam tandẽ ob rem Christus aduenit? & ubi nam priscis illis tẽporibus ipsa prouidentia erat? Aduersus quos nunc obiter depugnans,ostendit,quod uel superioribus illis temporibus,antequam etiam ipsa lex data esset, hominum natura omnimodam prouidentiam assecuta fuerit. Etenim quod de deo cognosci potest, illis manifestum erat:tum autem quid bonum,quid rursus malum esset,nouerant,unde & alios iudicabãt.id quod ipsis exprobrans,dixit,hoc ipso quod alterum iudicas,te ipsum condemnas. Iam quod ad Iudæos spectat,unà cum his quæ dicta sunt,& lex quoq; inerat

non

non cogitatio ſolum,nec conſcientia.quamobrē igi/tur apponit uerba hæc,accuſantibus aut excuſantib. nam ſi legem habent ſcriptam, & opus exhibent, quid tādem eſt,quod accuſare habeat accuſatio? At non iam de illis ſolum ait, quū uerbo hoc utitur, ac/cuſantibus,ſed de uniuerſa natura.Tūc enim noſtrę cogitationes erectæ ſunt,aliæ quidem accuſantes,a/liæ autem excuſantes. nec indiget homo accuſatore alio,illo quidem in iudicio.Poſtea terrorem augens, hominum peccata non expreſſit.poſteaquam enim dixit, Cogitas ô homo,qui eos iudicas,qui talia fa/ciunt,& facis eadem,quod tu effugies iudicium dei, ut ne talem recipias ſententiam,qualem & ipſe fers, ſed intelligas dei ſententiam,tua longe eſſe exactio/rem:addidit,occulta hominum: & adiecit,ſecundum euangelium meum per Ieſum Chriſtum. Homines enim rerum manifeſtarum tantum iudices ſedent. Atqui ſupra de patre tantum locutus eſt· quum au/tem ipſos terrore molliuit, & de Chriſto item men/tionem intulit:nec id tamen ſimpliciter, ſed & hic quoq; patris mentione facta,ita demum Chriſtum introduxit: quin & præconij ipſius dignitatem per illos attollit.Hoc enim,ait,præconium ea denunciat quæ anteuertens natura demōſtrauit. Vides ut pru/denter tum euāgelio,tum Chriſto ipſos admouens illigauerit·tum autem declarauerit,quod noſtra ho/minum

minum facta intra humani iudicij cancellos nõ consistunt, sed ulterius progrediuntur: quod & supra argumentatus est, quum dixit, colligis tibi ipsi iram in die iræ: & hic rursus. Iudicabit deus occulta hominum.

Morale.

Vnusquisq; igitur in suam ipsius cõscientiam descendens, peccatis suis diligenter expensis exactam uitæ anteactæ rationem sibi reposcat, ut ne tum ipsi damnemur, quum orbis uniuersi iudiciũ fiet. Nam illud quidẽ iudiciũ terrificũ, horrendũ tribunal, timoris plenę eiusdẽ quæstiones ac disquisitiões. Igneum flumẽ rapitur, frater nõ redimit, redimet homo? Eorum enim te meminisse uelim, quæ in euangelio dicuntur, angelorum circuncursantium, conclauis clausi, lampadarum extinctarum, potestatum in caminos trahentium. & præterea illud perpendito. Si nostrum cuiusquam occultum crimẽ aliquod hoc ipso die in medium delatum, huic modo consessui innotesceret, nonne fieret ut ille interire, ac terram sibi potius dehiscere, quàm tã multos peccati sui testes habere mallet? quid igitur tũ nobis fiet miseris, quum omnia orbi uniuerso palã facta, in tam aperto, tãq; illustri theatro denudata, hominũ nobis partim cognitorum, partim incognitorum oculis subijciẽtur? Enimuero, proh dolor, undenam ipse territare uos cogor? nempe ab hominum opinione. quum id fa-

cere conuenientius fuerit, ab ipsius dei tum terrore, tum condemnatione. Qui enim, obsecro te, tum futuri sumus, quum uincti frendentibus in exteriores tenebras dentibus abducemur? seu potius quid facturi sumus (quod ipsum omnium terribilissimum est) quum deum offendemus, illicoque occurremus? Nam si quis est, qui sensu ac mente prœditus sit, is certe gehennæ pœnam tolerare malit, quàm aduerso deo stare · hoc uero quum nobis graue non sit, propterea ignem ille nobis cōminatus est æternum. Etenim oportebat tum demū nos dolore affici, non quum supplicio afficimur, sed quum delinquimus· Audi igitur Paulum ingemiscentem, ac conquerentem uel pro peccatis ijs, ob quæ tamen pœnas daturus non erat. Non sum, inquit, idoneus qui apostoli nomine censear· & id quidē ille querebatur, hoc ipso quod dei ecclesiam fuisset persecutus. Audi & ipsum Dauid à supplicio quidem iam exemptum, posteaquam tamen censeret deū se offendisse, supplicium aduersum semet inuocantem, ac dicentem. Domine uertatur, obsecro, manus tua in me, & in domum patris mei. Nam dei offensio nullo non supplicio grauior est. At nunc tā miserè animati, affectique sumus, ut nisi gehennæ timor esset, ne propositum quidem nobis sit, bono aliquo opere defungi. quapropter si nullam aliam ob causam, certe ob hanc unam ge-

henna

henna digni ſumus, quòd uidelicet plus gehennam, quàm ipſum Chriſtum timemus. At non ſic beatus Paulus, quin potius obuerſo, oppoſitóque modo. Nos autem ob id ipſum, quod diuerſum affectum gerimus, gehennæ ſupplicio dãnamur. qui ſi Chriſtum ſic amaremus, ut amare certe oportet, iudicaremus utiq; amati offenſionem gehenna eſſe grauiorem. quandoquidem autem amore nullo capimur, certe ſupplicij huius magnitudo quãta ſit neſcimus. Atq; hoc ipſum quidẽ eſt, quod maxime omnium lamentor, ac deploro· quanquam quid tandem eſt, quod deus nõ fecerit, ut à nobis ipſe amaretur? quid autem non eſt commentus? quid autem omiſit? Illũ iniuria affecimus nihil ſanè cõmeritũ, ſed acceptis ab illo infinitis, ijsq; arcanis beneficijs. Auerſati ſumus uocantẽ, & undequaq; illectantẽ, ac ne ſic quidẽ de nobis ille pœnas ſumpſit, ſed adcucurrit ipſe, ac reſtitantes fugitantesq; inhibuit, ipſi tamen ab illius manibus excuſſi, ad diabolum transfugimus: ac ne ſic quidem deſtitit ille, ſed & ſexcentos rurſus, qui nos hortarentur, miſit, prophetas, angelos, patriarchas. At nos legationem non ſolum non admiſimus, ſed & legatos nobiſcum agentes iniuria affecimus. Ille autem ne per hæc quidem nos reſpuit. ſed quod facere ij ſolent, qui uel uehementiſſime quum amant, negligũtur tamen, circumiẽs ad omnes adijt,

 tum

tum in cœlo, tum in terra sese manifestans, congres⁄ susq; nunc cum Hieremia, nunc cum Michæa, non ut grauaret, sed ut defensione uteretur, uel super ijs, quæ contra ipsum à nobis commissa fuerant: quin & unà cũ prophetis ad illos accessit, qui ipsum auer sarentur, paratus etiam, ac postulans ad rationis red dendæ calculos descendere. tum autem ad omnia surdos ad colloquium secum trahens. Popule mi, in⁄ quit, quid feci tibi, aut quid te attristaui, responde mihi. Secundum hæc omnia, interfecimus prophe⁄ tas, lapidauimusq;, & prætereа infinita alia mala cõ misimus. quid igitur ille horum omnium loco? non iam prophetas, non iam angelos, non iam patriar⁄ chas, sed suũ ipsius legauit filium: & hic ipse ubi ac⁄ cessit, de medio est sublatus. ac ne sic quidem amo⁄ rem extinxit, sed eo etiã magis incendit, quin etiam uel filio proprio interempto perseuerat, exhortans, obsecrans, rogãs, omnem deniq; lapidem mouens, uti ad se couuertamur. præter hæc & Paulus quoq; his uerbis acclamat. pro Christo igit legatione fun⁄ gimur, tanquam Christo per nos exhortante, obse⁄ cramus Christi nomine, conciliate uos deo. Sed ta⁄ men nihil horum nos illi cõciliauit. ac ne sic quidem nos ille destituit, sed persistit, quà gehennam mini⁄ tans, quà cœlorum regnum promittens, ut uel hac demũ ratione ad sese nos illectet: nos autem adhuc

ueluti stupidi facti nullum erga deum affectum ex/
hibemus. Quid hac feritate deterius? nam si hæc ab
homine aliquo in nos merita collata fuissent, nonne
illi sæpissime seruitutē addixissemus nostrā? deum
autem sic nobiscum agētem auersamur. O deus im/
mortalis, miram nostram tum ignauiam, tum ingra
titudinem? assidue quidem peccamus, nunquā non
in peccatis uiuimus. qui si quando uel tantillum bo/
ni officij præstiterimus, id certe accurata, ac ueluti in
stitoria cum supputatione examinamus, curiose de
ipsa remuneratione soliciti, num mercedē aliquam
res à nobis gesta habere debeat. Atqui maior tibi
merces, si modo citra mercedis spē feceris. hæc enim
dictitare, & curiose indagare, mercenarij potius uer/
ba sunt, quàm grati serui. sunt enim omnia propter
deum agenda, non propter mercedem. ob hoc & ge
hennam comminatus est, & cœlorum regnum pro/
misit, ut à nobis ametur. amemus igitur illū, ut ama/
re quidem par est. hoc ipsum enim magna certe mer
ces, hoc ipsum cœlorum regnum, & uoluptas, & de/
liciæ, & gloria, & honor, hoc lumen, hoc beatitudo
infinita, quam ipsam nec oratio repræsentauerit, nec
mens cōprehenderit. Verum enimuero nescio quo
pacto in huiusmodi sermonem abductus sum, qui
iubeam homines neq; principatus neq; gloriæ præ
sentis cōtemptores, propter ipsum Christū regnum

cœlorum contemnere. quanquam magni illi ac ge/
nerosi uiri uel ad hunc charitatis modum peruene/
runt. Audi igitur ut Petrus illius amore ustus arde/
at,& animæ & uitæ & omnibus rebus illum antepo
nens.quem dum abnegasset, non ob supplicium lu/
xit,sed quod,quem amabat, eum abnegasse se uide
ret. id quod nullo non supplicio amarius illi erat. &
quidem hæc omnia spiritus gratia nondum accepta
præ se tulit,assidue quidem instans,ac dicens, Quo
uadis?& antea, ad quem nos recipiemus? ac rursus,
sequar te quocunq; profecturus fueris. Omnia enim
ipse illis erat,ac neq; cœlum,neq; cœlorum regnum
amato præferebant:tu enim mihi illa omnia,inquit.
Enimuero quid miraris,si Petrus ita esset erga deum
animatus. etenim audi quid propheta dicat. quid
enim mihi est in cœlo?& illud, à te quid uolui in ter
ra?ac si dixisset,nullius prorsus alterius rei,nec cœle/
stis, nec terrestris, sed tuo unius desiderio teneor.
Hoc sanè amor est,hoc amicitia. hoc modo si ama/
uerimus, nec præsentia bona ,nec futura quicquam
esse, præ amore eo,arbitrabimur. atq; hinc cœlestis
regni fructum decerpemus,copiosa atq; abundanti
dei charitate affluentes. Dices.At quo id esse queat
pacto?Si considerauerimus,quàm sæpe in illum in/
iurij sumus,uel post multa ab eo beneficia, & quidē
eo interim nihilo secius nos exhortante: si conside/

rauerimus

tauerimus quoties illum prætereamus, ipse autem nos nõ negligat, sed adcurrat, attrahat, ad se alliciat. nam si hæc & his similia reputauerimus, poterimus hunc, quem dico amorem incendere. Si enim qui sic quidem amat, uilis quispiam, qui autem sic adamatur, rex esset, nonne ab amoris magnitudine erubesceret? erubesceret quidem admodũ, nisi fallor. nunc uero ubi prorsus res è contrario se habet· estq́ eius, qui nos amat, tanta tamq́ excellens pulchritudo, gloria, opulentia: nostra autẽ tenuitas, uilitasq́ tam ingens· nonne infinitis supplicijs digni sumus? ut pote qui sic tenues, & abiecti, à tanto, tã magno, tamq́ admirabili, supra omnem quũ adamemur modum, delicias tamẽ faciẽtes, illius erga nos amori sic illudamus? Ille quidẽ nullius rei nostræ indigens est, ac ne sic quidẽ amare nos desinit. Nos uero illius admodũ egemus, ac ne sic qdẽ illius amori adhęrescimus. Verũ tum fortunæ bona, tũ hominũ amicitias, tum corporis ociũ, tum principatũ, tum gloriam illi præferimus, qui nobis tamẽ ipsis nihil quicquam anteponendum sibi putat? Vnum enim quum haberet filium unigenitum, ac legitimum, ne huic quidem propter nos pepercit. nos autem quàm multa sunt, quæ illi præponimus? Nonne igitur merito gehennam nobis ac supplicium comminatur? quod supplicium si uel duplicatum, uel triplicatum, si uel decies

millies grauius foret, esset ne quamobrem merito conqueri possemus, quum diabolica mandata Christi legibus anteponamus, quũ uel salutẽ propriam proijciamus, ut malitiæ opera illi præferamus, qui nihil nõ causa nostra perpessus est? Quam tandem hæc ueniam merentur? quam defensionem? nimirum nullam prorsus. Stemus igitur in futurum, ac ne per præcipitia feramur: quin potius resipiscamus, omniaq; hæc nobiscum reputantes, gloriam illi per ipsa opera reddamus. neque enim satis est per ipsa uerba. Vt & nos quoq; gloriæ ab illo emanantis fructum capiamus, quam gloriam utinam omnes assequi possimus, gratia domini & dei, & seruatoris nostri Iesu Christi, per quem & cum quo gloria, patri, unà cum sancto spiritu, nunc & semper in secula seculorum, Amen.

HOMILIA VI

» ECce tu Iudæus cognominaris, & acquie-
» scis in lege, & gloriaris in deo, & nosti
» uolũtatem, ac probas eximia, institutus
» ex lege.

Quum ostendisset, gentili ad salutem nihil deesse, si legem factis expresserit, illa admirabili contentione adhibita, ponit deinceps Iudæorũ honestamenta, ob quæ aduersus gentiles efferebant: ac primum quidem

quidem ipsorum nomen admodum uenerabile erat · quemadmodum nunc Christianismus. Etenim ab ipsa appellatione magna erat etiam tum differentia: unde & hinc auspicatur. ac uide, ut ipsum hoc nomen eleuat ac deijcit. neque enim dixit, Tu Iudæus es, sed cognominaris, & gloriaris in deo, hoc est, tanquam ab eo adamatus, atque ante alios homines honori habitus. Hic autem mihi tacite uidetur illorum insolentiam & insanum gloriæ amorem uellicare· quod hoc dono non ut saluti suæ prospicerent, sed ut in alios insurgerent, eosque despicerent abuterentur. Et nosti uoluntatem & probas eximia. Atqui & hoc sine opere, inferioris est meriti· sed tamen uidebatur esse superioris. quapropter & exacte uerbo utitur· non enim dixit facis. sed nosti, & probas, non exequeris, aut agis. Confidisque teipsum ducem esse cœcorum. Neque hic rursus dixit. Tu dux es cœcorum, sed confidis, usque adeo, ait, gloriaris inturgescisque. magna enim erat Iudæorum insolentia, ac fastus. ob quod illa ipsa propemodum uerba enunciat, quæ illi iactitantes sese, usurpabant. Vide igitur in ipsis euangelijs quid dicant. Totus in peccatis genitus es, & tu nos doces? atque aduersum omnes magnopere elati cristas tollebant. id quod Paulus arguens præcidit, aliàs quidem eos attollens, aliàs autem eleuans, ut hac demum ra

Q tione

tione magis ipsos perstringat, grauioremq; efficiat criminationem. propterea progreditur augens id ipsum, ac diuersa appellatione enunciationeq; multiplicans Confidis enim te ipsum ducē esse cœcorū, lumē in tenebris uersantiū, eruditorē insipientiū, doctorē imperitorū, habentē formā cognitionis, ac ueritatis in lege. Neq; rursus dixit in conscientia, & in operibus, & in meritis, sed in lege. porrò quod de gentilibus quum ageret, dixit, id ipsum & hic quoq; ait. nam quemadmodum inibi dixit: hoc ipso quod iudicas alterum, te ipsum condemnas, sic & hic ait: Qui igitur alium doces, teipsum non doces?

Verum illic quidem rigidius, hic autem mollius loquitur. neq; enim dixit. atqui hoc nomine grauiori dignus es supplicio, quod quum tibi tot ac tanta à deo sint concredita, tamen horum nihil quicquam in decentem usum uertis. sed per interrogationem orationem promouet, illos pudore suffundens ac dicens. qui igitur alium doces teipsum nō doces? Mihi autem & aliunde Pauli prudentiam considera. Iudæorum enim prærogatiuas, præstantiasq; eas enumerat, non quas illi suo studio parassent, sed quæ superno illis dono obuenissent. ostenditq; eas non solū superuacaneas ijs esse, qui neglexerint, sed & supplicij additamentum afferre. Neq; enim, quod Iudæi uocarentur, ipsorum erat benefactū, neq; quod

legē accepiſſent, neq; quod cætera ea haberent, quę modo enumerauit, ſed à ſuperna gratia ea obuene-rant. ac principio quidem dixit, legis auditionem ni-hil quicquam iuuare, niſi opus adfuerit. non enim qui audiunt legem, ait, iuſti ſunt apud deum, ſed qui legem factis exprimunt. Nunc autem multo am-plius oſtendit, quod uidelicet non ſolum auditio, ſed quod auditione maius erat, ipſa doctrina ne ipſa quidem docentem tueri poterit, non ea agen-tem quæ docet: quæ certe doctrina non modo non tuebitur, ſed & plenius puniet. recte autem dictio-nibus uſus eſt. neque enim dixit, legem accepiſti. ſed in lege acquieſcis. neque enim laborauit Iudæ-us hac illac circumiens & conquirens quæ agenda eſſent, ſed nullo negocio legē adeptus eſt, quæ uiam oſtenderet ad uirtutem ferentem. Nam ut gentes ipſæ habeant naturæ rationem, unde ipſos ſuperāt Iudæos, quum citra auditionem omnia faciant, ta-men ibi maior erat facilitas. qui ſi ais, te non audire ſolum, ſed & docere, certe & hoc ipſum ſupplicij co-rollarium eſt. nam quod hac re magnopere ſibi pla cerent, hinc maxime illos ridiculos eſſe oſtendit. quū autem dicit, ductorem cœcorum, eruditorem inſipi-entium, doctorem imperitorum, illorum faſtum ex-primit. magnopere enim proſelytis abutebantur, ipſosq; hiſce nominibus uocabāt. Propterea & Pau

lus supra modum abũdat ijs omnibus, quæ illorum encomia esse uiderẽtur, ut qui intelligeret dicta hæc
" maioris accusationis argumentum esse. Haben-
" tem formã cognitionis, ac ueritatis in lege. Haud aliter quàm si quis regiam apud se effigiem quum habeat, nihil tamen ad illius exẽplar effigiare conetur. qui uero illi non confidant, uel sine ipso archetypo ipsam tamen exacte exprimant. proinde quum ea dixisset, in quibus potiores alijs essent quæ ipsi à deo accepissent, ea itẽ dicit, in quibus cæteris essent inferiores, ea in medium afferẽs, quæ prophetæ in-
" cessebant. Qui igitur doces alium te ipsum non
" doces? qui prædicas non furandum furaris, qui dicis
" non adulterandum, adulterium committis, qui exe-
" craris simulacra, sacrilegiũ admittis? Etenim apud eos imprimis interdictum erat, ne quis eas cõtingeret res, quæ idolorum cultui dicatæ essent. idq; propter execrationẽ. at pecuniæ tyrannis, ait, uobis persuasit, legem hanc conculcare. postea, quod grauius
" multo, attexit dicẽs. Qui de lege gloriaris, per legis
" transgressionem deum dehonestas? Duo hic posuit crimina, atq; adeo tria, quod uidelicet dehonestant, tum quod ijs rebus dehonestant, quibus honestati ipsi fuere, tum quod eum ipsum dehonestãt, qui honestauit, quæ summa illorum erat improbitas atq; ingratitudo. qui ne ex se ipse increpare illos

uideatur

uideatur, prophetam citat illorum accusatorem, ali-
quoties paucis, ac compēdiose, & tanquam summa-
tim, post autem per partes: ac nunc quidem Esaiam,
postea autem Dauid. unde & plures ostendit in eos
coniectas redargutiones. nam quod nō ego (inquit)
uos conuicijs incessens hæc proferam, audi quid di-
cat Esaias. Nomen dei propter uos male audit
inter gentes. Ecce & duplicem rursus accusatio-
nem aliam. neque enim ipsi solum, ait contumeliosi
sunt, sed & alios ad id disponunt. qui igitur do-
ctrinæ usus, quum uosmet ipsos non doceatis? Ve-
rum superius quidem hoc solum dixit. hic autem
in contrarium detorsit: neq; enim solum uos ipsos,
sed ne alios quidem docetis, quæ agenda sint: &
quod longe grauius est, non solum non docetis ea
quæ legis sunt, sed ijs pugnantia docetis: nempe con
uicijs deum afficere: quod ipsum legi aduersatur.
At magnum quiddam est, inquis, circuncisio. fa-
teor & ipse. sed tum, quum intus circuncisionem
habuerit. Considera porrò prudentiam, quàm op-
portuno loco de ea mentionem intulerit: neque
enim statim ab ea exorsus est, quoniam magna de
ea opinio uigebat. sed ubi ostendit illos à maiori re
offendisse, autoresq; esse coniecti in deum conuicij,
tum demum auditorem nactus illos iam condem-
nantem, eisdemq; præsidentiam ubi ademit, in me-

dium affert de circumcisione sermonem, confidens
» neminem fore, qui illi suffragetur. atque ait. Nam
» circuncisio quidem prodest, si legem seruaueris.
Atqui licebat aliter ipsam excludere ac dicere. quid enim est circuncisio? num illius est meritum qui eam habuerit? num rectæ uoluntatis demonstratio? etenim in ætate exoleta fit. Et qui in heremo uixerunt, multos annos incircuncisi manserũt. & aliunde multis argumentis uidere possis, illam non admodum necessariam esse. sed tamen nõ hinc ipsam excludit, sed unde maxime oportebat, ab ipso Abrahã. nam ea demũ est uictoriæ excellentia, perficere ut ostendas hinc illam despicabilem esse, unde ipsis uenerabilis erat. quanquã dicere poterat, quod & ipsi prophetæ incircuncisos Iudæos appellant. Verum non id est, circũcisionẽ eleuare, sed eos potius, qui ea male utuntur. Pauli porrò scopus is est, ut ostendat, ne in optima quidẽ uita illam robur habere. quod deinceps adstruit. Et hic quidem patriarcham non adducit. sed prius alia ex parte ipsam deijciens, postea illum obseruat, quũ uidelicet de fide uerba facit, ita loquens. Quomodo igitur imputata est fides Abrahæ, quum esset in circuncisione, an quũ esset in præputio? Donec enim hæc aduersus gentilem & præputiatum decertat, nihil horum enunciare uult, ut ne nimis molestus sit. at quum ea aduersus fidem depugnat

pugnat,tum demum aduersum illam accingitur.ad/
huc quidem aduersus præputiũ pugna existit. qua/
propter remisse loquitur. & ait. Circuncisio qui/
dem prodest,si legem seruaueris. quod si transgres/
sor legis fueris,circuncisio tua in præputiũ uersa est.

Duas enim hic ait circũcisiones,ac duo item præ/
putia, quemadmodũ & leges duas.Est enim lex na/
turalis,& est lex scripta, sed & harũ media, quæ per
opera fit.ac uide ut tres has leges ostendat,& in me
dium adducat. Quum enim gentes, quæ legem
non habent, inquit. quamnam obsecro legem?
nempe scriptam. Natura quæ legis sunt fecerint,
Cuiusnam? eius quæ operibus constat. Hi le/
gem non habentes. Quamnam? scriptam Sibi
ipsis lex sunt. Quo pacto? naturali usi. Qui osten
dũt opus legis. Cuius? illius quę ab operibus est.
lex enim ea,quæ literis constat,exterior est.hæc au/
tem interior, uidelicet naturalis. quæ autem operi/
bus cõstat medium tenet.& illam quidem literæ di/
ctant.alteram aũt natura.tertiam ipsum opus. Qua
sanè tertia opus nobis est,per quam ipsam duę illæ,
tum quæ à natura,tum quæ à litera. quę quidem ni/
si adfuerit,illarum nullus usus,sed nocumentum ma
ximum. quod ipsum ostendit Paulus, quum de na/
turali quidem agit,sic dicens, hoc ipso quod iudicas
alterum,teipsum condemnas.quũ autem de scripta,

qui prædicas non furandum, furaris? Sic & præputia duo, alterum quidem à natura, alterum autem à uolũtate. Verbi gratia. Circuncisus est quis octauo, quàm natus est die. hæc carnalis circuncisio. expressit quis factis quæ legis sunt omnia. hæc uoluntatis circuncisio quam maxime Paulus quærit, imò uero ipsa lex. uide igitur, ut uerbo eam cõcedens, re sustulerit. non enim dixit: superuacanea res est circũcisio, stulta, inutilis. sed quid? Circuncisio quidem prodest, si legem seruaris. Admisit interim ipsam, dicens. fateor, nec contradico, quod bona quidem circuncisio. sed quando? quum & legem custodierit. qui si legis transgressor fueris, circuncisio tua præputium facta est. non dixit amplius non prodest: ut ne eam contumelia afficere uideatur: sed Iudæũ ea ubi denudauit, tum demum illam perstringit, quod non iam circuncisionis est cõtumelia, sed eius qui ipsam ignauia sua amiserit. Quod igitur facere solent iudices ij, qui quos in dignitate cõstitutos, grauioris alicuius criminis conuictos habent, eos prius honoris sui ornamentis spoliant, quàm supplicio mulctatos abdicãt, hoc ipsum & hic quoq; Paulus fecit. quum enĩ dixit, qui si legis trãsgressor fueris, adiecit, circuncisio tua præputium facta est. atq; incircũcisum ubi ostendit, cum iam intrepide condemnat. Quum igitur præputiũ iustificationes legis seruauerit, nõne

præputium

præputium illius pro circuncisione imputabitur? »

Vide quid facit. non dicit circuncisionem à præputio uinci. hoc enim graue, inuidiosumque ualde auditoribus illis futurum erat. sed quod circũcisio præputium facta est. ac quærit deinceps, quid sit circuncisio, quid item præputium. aitque circuncisionem, bonum quoddam esse opus, præputiũ autem malum opus: ac prius in circuncisionem transmutans præputiatum bonis operibus præditum, & circũcisum corrupte uiuentem in præputium intrudẽs, ita demum præputiato uictoriam tribuit. nec dicit præputiato, sed ad ipsam rem transit, sic inquiens. Nõne præputium illius pro circuncisione imputabitur? Nec dixit conuertetur, sed imputabitur. quod quidem significãtius erat. quemadmodum nec superius dixit, circũcisio tua præputium reputabitur, sed facta est.

Et iudicabit quod est ex natura præputium. »

Vides, ut duo præputia statuat, alterum quidem à natura, alterum autem à uoluntate? hoc quidem loco de naturæ præputio loquitur, sed tamẽ intra hoc non consistit, sed addit. Si legem seruarit, te qui »
per literam & circuncisionem transgressor es legis. »

Vide subtilissimam eius prudentiam. non dixit, quod naturæ præputium circuncisionem iudicabit. Verum ubi uictoria quidẽ sita erat, huc præputium introducit. Vbi autem rem contra cessuram uidet,

hic nō iam circuncisionem uictam esse ostendit, sed Iudæum, qui illam ipsam habet, ueritus per ipsa uerbа auditorē percellere. nec dixit, te qui habes legem, ac circuncisionem, sed māsuetius, te, qui per literam, & circuncisionem transgressor es legis. hoc est, & circuncisionem tutatur huiusmodi præputium, læsa est enim. & legi opem affert, incommodum enim passa est. unde illustre statuit trophæū. nam uictoria tum demum insignis est, quum non à Iudæo Iudęus, sed à pręputiato iudicatur. Quemadmodum quum ait, uiri Nineuitę exurgent; ac generationē hanc condemnabunt. Igitur non ipsam legem reprobat (illam enim magnopere ueneratur) sed eum qui in legem iniurius est. deinde quum hæc liquido disposuit adstruxitq́, magna tum fiducia definit, quidnam sit Iudæus: ostenditq́ quod nec eum qui Iudæus sit, nec ipsam circuncisionem, sed eum, qui minime Iudæus, ac minime circūcisus sit excludit. ac uidetur quidem illam defensitare, subuertit autem illius opinionem & existimationem ab ipso rei euētu suffragia reportans. Ostendit enim non solum nullū esse discrimen Iudæum inter & præputiatum, sed & præputiatum superiorem esse, si modo sibi attenderit, eundemq́ uerè Iudæum esse. ob quod ait. Non enim qui in manifesto Iudæus sit, ille Iudæus est. Hoc loco ipsos ferit, ut qui ad ostentationem nihil non factitarent

tarent. Sed qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus est. & circũcisio cordis circuncisio est, quæ spiritu constat, non litera. Hoc dicto exclusit corporalia omnia. Etenim ipsa circuncisio propalam fiebat, & sabbata, & sacrificia, & purgationes, quæ omnia unico uerbo subindicauit, quum uidelicet dixit, neq; enim qui in occulto Iudæus fuerit, is Iudæus est. Verum quandoquidem ipsa circuncisio in ore hominũ multa erat, ubi & sabbatum item illi cedebat, merito plura alia ad ipsam extendũtur. per uerbum autem spiritus, uiam sternit ecclesiæ politiæ, ipsamq; fidem introducit. etenim illa corde ac spiritu quum constet, laudẽ à deo obtinet. proinde quid causę est, cur non ostenderit, quod gentilis uitam recte instituens, Iudæo, & eo uitã recte agenti, nõ sit inferior, sed quod gentilis recte uiuens Iudæo legẽ transgrediente potior sit? ut indubitatam reddat uictoriam. hoc enim confesso, fit necessario, ut circuncisio à carne excludatur. atq; ostendit uitæ integrę usum necessariũ ubiq; esse. quum enim gentilis citra ea adminicula saluus efficitur, Iudæus autem unà cum his supplicio afficitur, ipse iudaismus ignauus, atq; iners manet. gentilem autem rursus appellat, nõ eum, qui idola colat, sed qui deum reuereatur, ac qui uirtute præditus à legalibus obseruationibus, ac ceremonijs liber sit.

Quid igitur habet, in quo præcellat Iudæus?

Posteaquam omnia explesit, auditionem, doctrinam, Iudæi titulum, circuncisionem, cætera omnia, per id uidelicet quod dixit, quod qui in manifesto Iudæus sit, Iudæus non est, sed qui in occulto, uidet deinceps obiectionem existere, aduersus quam se firmat. Quænam porrò obiectio ea est? dicet aliquis. Si quæ dixit, ea nihil iuuãt, quamobrem, quæso, electa est Iudæorum gens? quamobrem circuncisio data? quo igit͛ pacto sese Paulus explicãs, ipsam obiectionem soluit? per ea sanè, per quę & superius. Nam quemadmodum illic, nõ illorum laudes commemorauit, sed dei beneficia, non illorum merita. Iudæum enim uocari, uoluntatem dei nosse, probare eximia haudquaquam ab illorum rectefactis, sed à dei gratia obuenerat. Id quod & illis exprobrãs propheta dixit, Non sic fecit sic omni nationi & iudicia sua non manifestauit eis. & Moyses rursus: interrogate, si tale quidpiam accidit, si audiuit gens uocem dei uiuentis è medio ignis, ac uixit, Sic & hoc ipsum hoc loco facit. Quemadmodum enim quum de circuncisione loqueretur, non dixit quod circuncisio sine uita nihil prosit, sed quod prosit unà cum uita, idem certe significans, sed tamen blandius loquens. ac rursus ubi dixit, sin uero transgressor legis fueris, non addidit, nihil proficis tu, qui circuncisus es, sed circũcisio tua præputium facta est. ac postea rursus,

iudicabit, inquit, preputium, non circuncisionem, sed te qui transgressor es legis: legalibus quidé parcens, homines aût perstringens, Sic & hic item facit. obijciens enim illi hoc ac dicens, Quid igitur habet in quo precellat Iudæus? non respondit nihil illũ habere, sed sermone ipso assensus est, ac per ea quæ sequuntur, rursus ipsum hoc sustulit, ostenditq́ uel ob eiuscemodi præstantiam illos supplicio affici. & quo pacto, ego dico, ipsa obiectione in medium adducta. Quid enim est, in quo præcellat Iudæus, inquit, aut quæ utilitas circuncisionis? Multum per omnem modum nam primum quidem illud, quod illis commissa sunt oracula dei. Vides, quod prius dixi, ut nusquam illorum recte facta, sed dei beneficentias connumeret. quid autem id uerbi sibi uult commissa sunt? nempe quod ipsis cõcredita lex est, quod tãti illos fecerit deus, ut illis oracula è supernis delata crediderit. Nec me certe præterit quosdam esse qui uerbum id, commissa sunt, non de Iudæis, sed de sanctis interpretentur. hoc est quod commissa lex est. Verum quod sequitur, non patitur ut ita sentias. primum enim hæc dicit, illos increpãs ostendensq́ eosdem magna à deo beneficia accepisse, sed magnam tamen præ se ingratitudinem tulisse: deinde quæ sequuntur hoc ipsum declarãt, adiecit enim. Quid enim si quidam fuerint increduli? Sin

autem increduli fuerint,quo pacto nonnulli dicunt, quod illis credita sunt oracula? quid igitur ait· quod deus ipsis ea credidit,non quod ipsi oraculis crediderunt, quandoquidem quamnam rationem habeat quod sequitur?etenim addidit. quid si quidam fuerunt increduli?hoc etiam declarat id quod sequitur. adiecit enim rursus dicens. " Num incredulitas illo" rum fidē dei faciet irritā? absit. Hoc igitur quod credita illis sint oracula,ipsius dei donum prædicat. Mihi porrò & hic quoq; Pauli prudentiam considera. accusationē enim eam, quam in illos detorquet, rursus non ipse à se introducit,sed ueluti ex obiectione.tanquam si dixisset . Sed fortasse dicturus es . & quænam circuncisionis huius utilitas?neq; enim usi ea sunt,ut cōueniebat.Illis enim credita lex est,& tamen illi non credidere. atq; interim accusator non est admodum uehemens, sed tanquam deum criminationibus liberans, sic totam accusationem in illos tandem detorquet. quid enim, inquit, uitio uertis, quod nō crediderint? & quid ipsum hoc ad deum? num illius beneficentiam subuertit illorum ingratitudo,de quibus bene ille est meritus? aut honorem concessum mutat,efficitq;,quo minus ille honos sit? hoc enim uerba hæc sonant. " Num illorum incre" dulitas fidem dei irritam faciet? absit. Tanquam si quis dixerit. Ego quendam honestaui, ille autem

si honorem

si honorem à me ad se delatum recusauit, hoc nomine incusandus non sum, neq; ea sanè honoris deprecatio benignitatem erga illum meam labefactat, sed illius stupiditatem arguit. Paulus autem non hoc solum ait, sed & multo etiam amplius. quod uidelicet illorum incredulitas deo non solum crimen non inurit, sed maiorem etiam illius honorē, maiorem benignitatem declarat, quum eum honestare uisus fuerit, qui ipsum tamen dehonestaturus sit. Vides quo pacto illos criminum eorum reos facit, quibus sibi ipsi placeant? Siquidem deus tanto illos honore dignatus est, ut uel prouidens quidem quod futurum erat, à beneuolentia erga illos nō abstinuerit, quum illi tamen honestātem ipsos deū, uel per ea met ipsa per quæ honestati sunt, contumelia affecerint. deinde ubi dixit· quid enim si quidam fuerūt increduli? apparet autem omnes fuisse incredulos· ut ne rursus iuxta historiam loquēs uideatur acer esse accusator tanquam hostis, loco rationis ac syllogismi id quod uerè factum fuit ponit, ita dicens. Imò sit deus uerax, omnis autem homo mendax. Quod autem ait, hoc est. Nō dico, inquit, fuisse quosdam, qui non crediderint· sed si ita placet, fac omnes fuisse incredulos: quod uerè factum est, per assensionem concedens ut minime tum molestus, tum suspectus esse uideatur. etenim sic magis iustificatur, inquit, deus.

quid

quid porrò est, iustificatur? Si æstimanda ea sint, atq; examinanda, tum quæ Iudæis ultro beneficia contulit deus, tum quæ Iudæorum in deum facta extitere, ipsa certe uictoria à deo stabit, ut qui iura omnia secum habeat: atq; id manifeste declarans ex ijs, quæ supra dixit, tum & prophetam in medium
" attulit his suffragantem, ac dicentem. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas quum iudicaris.
" Ipse enim omnia ex se fecit. illi autem ne sic quidē meliores euasere. deinde ex hoc rursus obiectionē exurgētē in mediū adducit, & ait. Quod si iniu
" stitia nostra dei iustitiā cōmēdat, quid dicemus? Nū
" iniustus deus q inducat irā? Humano more loquor.
" absit. Absurditatē absurditate soluit. Hoc autem quoniam obscurum, necesse est ipsum apertius reddere. Hoc porrò est quod ait. Iudæos deus ornauit. Ipsum illi contumelia affecerunt. ea res præstat, ut deus uincat, magnamq; illius humanitatem arguit, quod uel tales quum essent, honoribus dignatus sit.
" Igitur quandoquidem quod nos in illum iniqui, ac
" contumeliosi extiterimus, hoc ipso deus uictoriam reportauit, illiusq; iustitia illustris reddita est, quorsum, inquies, supplicio afficior; qui ipse autor extiti, cur ille uicerit, per ea etiam, per quæ iniurius fui? hoc igitur quomodo soluit? nempe alia quadam, quod dixi, absurditate. nam si tu, inquit, autor extitisti ui-

ctoriæ

ctoriæ illius,& post hæc pœnas pendis,res ipsa iniusta quidem.sin autem iniuste plecteris, non iam illi autor uictoriæ extitisti.ac uide circunspectioné apostolicam.quũ enim dixisset, num iniustus deus, qui inducat iram? adiecit, humano more loquor. tanꝗ si quis, ait,humana ratione rem perpendens loquatur. Dei enim iusticia uel ea,quæ hic apud nos iusta esse uidetur, longe exuperat, habetq; arcanas quasdam, & eas à nostris diuersas rationes. quandoquidem autem obscurum erat quod dixerat, idipsum rursus repetit. Si enim ueritas dei per meum mendacium excelluit in gloriam ipsius, quid post hac & ego ueluti peccator iudicor. Si enim deus, inquit, benignus,iustus,ac bonus uisus est ob ea ipsa,in quibus minime illi obtẽperasti,nõ solũ nõ debes plecti, sed & beneficiũ reportare·quod si hoc, inueniet absurdum illud, & quod à multis circunfertur·quod uidelicet ex malis bona,& quod mala bonorum causa existant. ex duobus autem alterũ necessario subsequitur,aut deum dum plectit,iniustum existere,aut dum nõ punit, à malis peccatisq; nostris uictoriam reportare.quæ utraq; supra modũ absurda.Id quod declarans & ipse huiusmodi dogmatũ parentes gentiles in medium adduxit · satis esse arbitratus, ad ea quæ dicta sunt incusanda, personarum ea proferentium qualitatem.ita enim nos illi taxantes dicebant.

faciamus mala ut bona ueniāt. propterea hoc ipsum aperte posuit, sic inquiens. Ac non potius (quemadmodū de nobis male loquuntur & sicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala, ut ueniant bona. quorum damnatio iusta est. Quandoquidē enim dixerat Paulus, ubi abundauit peccatum, superabundauit gratia, taxantes ipsum ac longe diuersa sententia dictum detorquentes, dicebant. oportet uitio adhærescere, ut bonis fruamur. Paulus uero non sic dixerat. Corrigens igitur illud, ait· quid igitur? in peccato perseuerabimus, ut gratia abundet? Absit. locuti enim sumus de tempore elapso, nō ut hoc ad meditationem, exercitationemq́ trahamus. Ab hac igitur suspicione illos abducens, dixit, illud ipsum impossibile esse. Qui enim, inquit, peccato mortui sumus, quomodo adhuc in eo uiuemus? Proinde gentiles facile strauit. illorum enim uita admodum corrupta uitiataq́ erat. Iudæorum autem uita tametsi & ea neglecta esse uideretur, tamē illorum uelamenta magna erant, lex, & circūcisio. tum autem & quod deus cum illis uersaretur, & quod omniū essent doctores· quamobrem & hisce illos denudauit, & eos magis ob ea plecti demōstrauit. in quod & hic orationem ipsam conclusit. Si enim minime puniūtur, inquit, qui talia committūt, necesse est blasphemum illud prouerbium circunferri: Faciamus mala ut ue-

niant bona. Sin uero impium illud est, & qui illud proferunt pœnas dabunt, hoc em̃ significauit quum dixit, quorũ damnatio iusta est, liquet planè quod plectũtur. Si enim supplicio quidem digni sunt qui id dicunt, multo magis, qui faciunt: qui si supplicio digni, digni quidem, tanquam qui peccauerint. neq; enim homo est qui supplicium infert, ut ne quis calculum suspectum habeat, sed ipse deus qui quidem nihil non iuste facit. quod si iuste plectuntur, iniuste ea dixerũt, qui nos cauillantur. Nam deus nihil non tum fecit, tum facit, quo nostra hominum uita eluceſcat, & undiq; recta existat. Morale.

Itaq; omnem operam nauare ipsi debemus, ut ne socordia torpescamus: hac enim demum ratione & ipsos quoq; gẽtiles ab errore summouere poterimus. at uero quoties uerbis tantum philosophi, in ipsis operibus decorum minime seruauerimus, quibus tandem oculis ipsos contuebimur? quo deniq; ore de dogmatibus disputabimus? nam qui apud illos rebus in leuioribus deliquerit, ad unum quẽq; nostrum dicet, heus tu, quo tandem modo censes me à te super grauioribus edocendum, qui nõdum didiceris, auariciam, malum esse? qui fit, quæso, ut talis quum sis, de cœlestibus rebus tractandum, ac disputandum tibi sumas? At auaritiam, malum esse nosti? Igitur & ipsum crimen grauius quidem est,

quod sciēs delinquis. & quid de gentili uerba facio? neq; em̄ leges eæ, quibus utimur, nobis permittunt, hanc in dicendo libertatem usurpare, quoties uita nostra uiciata, ac minime syncera fuerit, Scriptum est enim peccatori dixit deus, ut quid iusticias meas enarras? Iudæi olim captiui abducti quum fuissent, Persis instantibus, postulantibusq;, ut sibi diuinos illos cantus canerent, responderūt; Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? quod si in terra barbara domini oracula canere phas nō erat, quanto minus id animæ barbaræ. barbara est enim anima, quæ crudelis, immitisq; est. Nam si eos qui captiui sunt, quiq; extera in regione serui agunt, lex silere iubet, quanto magis eos, qui & peccati serui sunt, & exteram uitam uiuūt, obserato, mutoq; ore esse conuenit? Atqui & organa habuere tum illi. In salicibus enim, in medio ipsorum suspēdimus organa nostra. Verum tamen ne sic quidem canere illis licebat. igitur ne nobis quidem (etiā si os habeamus, etiam si linguam, quæ ipsa sunt sermonis organa) in dicendo libertatem usurpare phas erit, donec peccato barbaris omnibus crudeliori tyranno seruierimus. Etenim quidnam, obsecro, gentili dicturus es, rapacitati interim atque auaritiæ operam dans? Ab idolorum cultu recedito? deum agnoscito? ne argento, ne auro adhærescas? hæc si dixeris, nōne ex illo

ridente

ridente audies? Tibi ipse hæc prius disputato. neq; enim perinde est gentilem aliquem idolorum cultui addictum, & Christianum hominem eidem pecca/to obnoxium esse. qui enim ualebimus alios ab ea idololatria summouere, quum nos ipsi ab ea nō re/cedamus? nos eñ nobis ipsis propinquiores, quàm proximo sumus. quum igitur nobis ipsi non persua demus, alijs qui persuadebimus? nam si qui suam ipsius domum minus recte administrat, is ne eccle/siæ quidem curam habiturus est, qui fiet, ut qui ne suam quidem ipsius animam tuetur, alios corrigere possit? Mihi porrò ne hoc dixeris, te aureū idolum non adorare: quin potius illud mihi probato, te ea non facere, quæ ipsum aurum facienda iubet. Varij enim sunt idololatriæ modi. & hic quidem Mamo/nam sibi dominum, alius autem uentrem sibi deum facit, alius aliam cōcupiscentiā perniciosiorē. at non ipsis sacrificas boues, quemadmodum gentiles? Ve/rum quod multo pestilentius est, tuā ipsius animam pro uictima offers. at genua nō flectis, nec adoras? uerum magis obediēs dicto es, si quid præceperint & uenter, & aurum, & concupiscentiæ id genus alte/rius tyrannis. quando & gentiles hoc nomine exe/crabiles sunt, quod hominum affectus, deos effece/runt: concupiscentiā, Venerem: iram, Martem, ebrie/tatem, Bacchum appellantes. at non idola sculpis il/

lorum exemplo? uerum maiore cum animi studio te ipse ijsdem illis animi morbis submittis, quę Christi membra sunt, ea meretricis membra efficiens, cæterisq́ sceleribus te coinquinans. ob quod obsecro absurditatis huius magnitudine pēsitata, idolorum cultum ut deuitemus: sic enim Paulus auaritiam appellat. nec pecuniarum tantum cupiditatem immoderatam, sed & appetentiam omnem malam, tum in uestium, tum in mensæ apparatu, deniq; rebus in cæteris. Siquidem grauiores certe, q̄ reliqui pœnas luituri sumus, nisi domini legib. obtēperauerimus. Scriptum est enim: Seruus uoluntatem domini intelligens, neq; illi parens, uerberibus multis uapulabit. Vt igitur pœnam hanc effugiamus, ac tum alijs, tum nobis ipsis usui simus, uitio omni ab anima expulso, uirtutem sequendam nobis proponamus. Ita fiet, ut & futura quoq; bona assequamur: quæ utinā omnibus nobis contingant, gratia domini nostri Iesu Christi: cum quo patri gloria, unà cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

HOMILIA VII

Vid igitur? præcellimus eos? Nullo modo. Ante enim causis redditis ostendimus tum Iudæos tum gentiles omnes peccato esse obnoxios. sicut scriptū est: Non

Non est iustus, ne unus quidem, non est qui intelli- "
gat, non est qui exquirat deum, omnes deflexerunt, "
simul inutiles facti sunt. non est qui exerceat bonita "
tem, non est usq; ad unum. Sepulchrũ apertum gut- "
tur eorum. linguis suis ad dolum usi sunt, uenenum "
aspidum sub labijs eorum. Quorum os execratione "
& amarulẽtia plenum est. ueloces pedes illorum ad "
effundendum sanguinem. contritio & calamitas in "
uijs eorum, & uiam pacis non cognouerũt. Non est "
timor dei coram oculis eorum. "

Insimulauit gentiles, insimulauit Iudæos, sermo-nis tenor postulabat, ut deinceps iusticiam eam ex-primeret, quam fides parit. Nam si neq; naturæ lex adiumento fuit, neq; quæ scripto constat, quicquam profecit, sed utraq; eos grauauit, qui illis non sunt re-cte ac conuenienter usi, atq; adeo ut grauius suppli-cium illi mererentur, præstitit, restat, ut necessaria sit per gratiam salus. Igitur hanc tu nobis o Paule ex-primito, ac demõstrato. sed ꝙ Iudęorũ petulantiam suspectam habeat, id nõdum audet, imo rursus ora-tionem Iudæis incusandis cõtinuat. prius autem in-troducit accusatorem Dauid, ea multis recensentem, quæ omnia per compendium dixit Esaias, durũ ap-parans illis frenum ut ne auditorum quisq; restitet, nõ ab ijs sermonibus resiliat, qui de fide iã tractati, habitiq; sunt, præoccupatus uidelicet, quãtum satis

est,à prophetarum incuſationibus.tria enim ſumma ponit propheta.& quod omnes ſimul mala fecerint dicẽs,& quod bona malis nõ miſcuerint, ſed uicium duntaxat exercuerint,& quod id omni cum intentione·deinde ut ne diceret·quid igitur,ſi aduerſus alios hæc dicta ſint? addidit Scimus aũt ꝙ quæcunqꝫ lex dicit,ijs qui in lege ſunt,dicit. Quapropter poſt Eſaiam ſine ulla controuerſia in illos inuehentem, introduxit Dauid,ut oſtẽdat & hęc quoqꝫ eiuſdem eſſe conſequentiæ.Quid enim,ait,neceſſe, ut qui ad uos corrigẽdos miſſus eſt ꝓpheta, is alios incuſans reprehendat? neqꝫ enim lex alijs data eſt,ſed uobis. Quamobrem porrò non dixit·ſcimus quod quæcunqꝫ propheta dicit, ſed quæcũqꝫ lex dicit? nempe quoniam uetus omne inſtrumentum, legem appellare ſolet Paulus. etenim alibi ait. legem nõ auditis, ꝙ Abrahã duos filios habuit? & hic item ipſos pſalmos legis nomine appellauit,quũ ait.Scimus quod quæcunqꝫ lex dicit,ijs qui in lege ſunt dicit. Deinde oſtendit nec ſimpliciter hæc dici reprehenſionis cauſa,ſed ut lex rurſus ipſi fidei uiam præſternat. tanta ſanè eſt cognatio ac cõcordia ueteris teſtamenti ad nouum.atqꝫ hoc certe nomine reprehenſiones ac redargutiones extiterunt,ut relucens fidei ualua apud auditores adaperiatur.quando uel hoc ipſum in primis ipſos Iudæos perdidit,quod ſibi plus ęquo placerent

cerent.quod igitur progrediēs dixit,nimirum quod dei iusticiam minime quum agnoscerent Iudæi, ac propriam iusticiam statuere uellent,dei iusticiæ non se summiserint,anteuertens tum lex,tum propheta, ipsorum altos spiritus deiecere,fastumq́; ac turgiditatem cohibuere, ut sua ipsi edocti agnoscentesq́; peccata,fastu omni exinanito, suoq́; periculo, & eo quidem extremo cognito, magna cum alacritate ac propensione ad eū festinabundi accurrant, qui ipsis peccata remittit,gratiamq́; eam admittant,quam fides ipsa affert,hoc ipsum sanè & hic Paulus subindicās,dixit. Scimus quod quæcunq; lex dicit,ijs qui in legē sunt,dicit.ut omne os obturetur, & deo omnis mundus obnoxius fiat. Hoc enim loco ostendit ipsos ea quidē fiducia ac libertate nudatos esse, quam ipsa opera parere solent,uerborum autem fastum tantum,& impudentiam habere: quapropter & dictione proprie usus est, ut omne os obturetur illorum impudentem,& retineri cōtumacem iactantiam declarans, tum autem & illorum linguam plane obstructā.In morem enim rapidi ac uiolenti fluminis ea ferebatur. uerū illam propheta obstruxit. porrò quum Paulus ait,ut omne os obturetur, non hoc inquit, illos uidelicet hoc nomine peccauisse, ut ipsorum os obturaretur: sed ea de causa fuisse conuictos,ut ne hoc ipsum ignorarēt,se uidelicet peccasse.

" Et obnoxius fiat uniuersus mundus deo. Non dixit, Iudæus, sed uniuersa natura. hoc enim, nempe ut omne os obturetur, illos subindicat, quãuis non aperte illud positũ sit, idq; ut ne sermo asperior sit. Illud autem, nempe, ut obnoxius fiat deo uniuersus orbis, simul tum de Iudæis, tũ de gentilibus dictum est: non parum autem hoc facit ad cohibendam illorum contumaciam atq; arrogantiam, quum uidelicet hic meliore non sint conditione quàm ipsi gentiles, sed æque cõuicti ac cõfutati per salutis uerbum. nam ὑπόδικος, hoc est reus, obnoxiusq;, ille proprie dicitur, qui sibi ipse ad defensionẽ minime sufficere quũ possit, alterius patrocinij indiget. sicuti nostra erat cõditio, qui remedia ea omnia amiseramus,
" quæ ad salutem pertinerent. Per legem enim, pec
" cati agnitio. Rursus legi insultauit, parce quidem: neq; enim quod dictum est, ipsius legis est increpatio, sed Iudæorum ignauię: ueruntamen hic studuit, quandoquidem de fide sermonẽ introducturus est, ipsam legem admodum infirmã ostẽdere. Si enim, ait, de lege gloriaris, ea te magis pudefacit, ea peccata tua traducit. Verum non sic aspere locutus est, sed molliter rursus. per legem enim agnitio peccati. Igitur & supplicium maius, sed ab ipsis Iudæis. etenim ipsa quidem lex perfecit, ut peccatum tibi pateficeret, tuum iam erat ut fugeres. non fugiens igitur, maius

tibi accersiuisti supplicium, ac legis beneficium maioris supplicij tibi causa extitit. postquam itaq; terrorem auxit, tum demum ipsam gratiam adducit, Iudæos eò constituens, ut peccatorum suorum remissionem magnopere desiderent. atq; ait, Nunc autem absq; lege, iusticia dei manifestata est. Magnum quiddam hic prolocutus est, ac tale, ut id magno argumentationis probationisq; fundamento indigeat. nam si qui in lege uixere, supplicium non aufugerunt, quin potius eo magis grauati sunt, qui fieri potest, ut sine lege non solum supplicium effugias, sed iustificeris? duo enim summa hoc loco posuit, & quod iustificaris, & quod citra legē bona hæc assequeris. propterea non simpliciter dixit, Iusticia, sed dei iusticia, à personæ dignitate maius esse ipsum donum declarans, ac promissionem factu facilem. omnia enim ille potest. nec dixit, iusticia data est, sed manifestata est, ipsum nouitatis crimē amouens. nam quod manifestatum est, ut uetus & occultum manifestatur. nec hoc solum, sed quæ sequũtur ostendunt, hoc nō esse nouum. quippe ubi dixit manifestata est, attexuit, dum cōprobatur testimonio legis ac prophetarum. Caue enim, inquit, hoc ipso quod nunc data est, tumultueris, caue turberis, quasi si res ipsa temporaria esset, noua, ac peregrina. eam enim tũ lex tum prophetæ iam inde ab initio præ

dixerunt. ac partem quidem adstructionis, probationisque huius iam ostendit, partem autem ostensurus est. in superioribus quidem in medium adduxit Abbacum dicentem, Iustus ex fide uiuet. In subsequētibus autem Abraham, ac Dauid, & ipsos item de hisce nobiscum uerba facientes. magna enim erat harum personarum apud illos ratio, atque autoritas. alter enim patriarcha erat, & propheta. alter rex, & propheta. tum autem & promissiones his de rebus factæ, ad horum utrunque factæ fuerant. ob quod & Matthæus, euangelium dum auspicatur, utriusque huius primum meminit, ac tum per consequentiam in medium maiores ipsos adducit. nam quum dixisset liber generationis Iesu Christi, nō tū substitit, quum post Abrahā & Isaac & Iacob dixisset, sed una cum Abrahā & ipsius Dauid meminit: ac quod mirum est, & ipsum eundem Dauid ante Abraham posuit, quum ait, filij Dauid, filij Abraham. ac tum demum recensere cœpit Isaac ac Iacob, cæterosque deinceps omnes. ob quod & hoc loco Apostolus ipsos assidue circunuersat, atque ait. Iusticia autem dei testimonio approbatur legis ac prophetarum. porrò ut ne quis diceret & qui fieri potest, ut qui nihil ad id, quod propositum nobis est, contribuimus, salui simus? ostendit & nos ad id ipsum nō parum conferre, nempe fidem. quū igitur dixisset, Iusticia dei, ad-

didit

didit. Per fidem in omnes & super omnes eos qui credunt. Hic rursus tumultuatur Iudæus, nihil selectum, nihil eximium præter alios habens, ut qui uel cum uniuerso orbe censeatur. ut ne igitur hoc illi accidat, terrore rursus illũ reprimit, addens. Non enim est distinctio. omnes enim peccauerunt.

Neq; enim mihi allegaueris, Illum esse Græcum, illum Scytham, aliũ Thracem. omnes enim eadem conditione sunt. nam si legem accepisti, unum modo didicisti, nimirum ipsius peccati agnitionẽ, non illius fugã. deinde, ut ne dicerent Iudæi· peccauimus quidem & ipsi, sed non perinde atq; illi, attexuit.

Et destituuntur gloria dei. Ita ut, quamuis non eadem cum illis peccata admiseris, gloria tamen dei æque priueris. es enim ex ijs unus, qui offenderunt. qui porrò offendit, is non inter eos, qui glorificantur, sed inter eos, qui pudefiunt, recensetur. at tu ne terrearis. ob hoc enim hæc à me dicta sunt, non ut te in desperationem conijciam, sed ut ostendam domini benignitatem. ob quod adiecit. Iustificãtur autem gratis per illius gratiam, per redemptionẽ, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit deus reconciliatorem per fidẽ, interueniente ipsius sanguine ad ostensionẽ iustitiæ suæ. Vide quot modis id probet quod dixit. primum à personæ dignitate: neque enim homo est qui hæc facit, ut ne illum non posse

dicas: ſed deus ipſe, qui nihil non poteſt · dei enim, ait, eſt iuſticia. deinde à lege ac prophetis. Teſtimonio enim, ait, approbatur legis ac prophetarum. ne enim quod uerbum id, abſq; lege, audieris, terrearc. hoc enim ipſi legi ita uidetur. tertio à uictimis, quæ in ueteri teſtamento fierent. ob hoc enim ait, interueniente ipſius ſanguine memoriã illis refricãs ouium illarum, ac uitulorum. Si enim pecudum, ait, mactationes peccata abluebant, multo magis ſanguis hic. nec ſimpliciter dixit emptionẽ, ſed redemptionem, ut ipſi amplius ad eandem rurſus ſeruitutem ne redeamus. quo nomine & ipſum uocat reconciliatorẽ, declarans, quod ſi typus tantum robur habuit, multo magis ueritas ipſum hoc præſtabit. ac rurſus oſtẽdens, non hoc eſſe recens ac nouum, uſus eſt hoc uerbo propoſuit. & propoſuit deus. ac patris hoc extitiſſe beneficium oſtendens illud ipſum & filij quoq; extitiſſe declarat. pater enim propoſuit, Chriſtus autem interueniente ſuo ipſius ſanguine rem totã confecit. Ad oſtenſionẽ iuſticiæ ipſius. Quid hoc ſibi uult, ad oſtenſionem Iuſticiæ ipſius? quẽadmodum diuitiarum oſtenſio facit, ut non ſolum ipſe diues ſit, ſed & alios diuites reddat, & uitæ oſtenſio, ut non ipſe ſolũ uiuens ſit, ſed & mortuos uiuificet, & potẽtiæ, ut nõ ipſe ſolũ potẽs ſit, ſed & infirmos confirmet: ſic & iuſticiæ oſtenſio facit, ut nõ ipſe modo

ſit

sit iustus, sed & alios in peccatū collapsos de repente iustos efficiat. hoc igitur & ipse interpretans, addidit, quid sit ostensio. Vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu. Ne igitur dubites. non enim ex operibus, sed à fide. neu dei iusticiam declines. duplex enim illius bonum, quod uidelicet tum leue est, tum omnibus propositum. neu pudore atq; erubescētia tenearis. si enim ipse, dum hoc facit, ostentat sese, ut sic dicam, & gloriatur, & sibi placet, qui fit ut tute ob id erubescas, ac pudescas, ob quod dominus tuus glorificatur? Quum igitur erexit auditorem, hoc ipso quod dixit, dei iustitiā esse, quæ facta sunt, rursus detrectantem, & accedere pigrescentem terrore impellit, sic dicens. Propter remissionem præteritorum peccatorum. Vides ut assidue illis memoriam renouet peccatorū, superius quidem dicens, per legem enim agnitio peccati, postea autem, quod omnes peccauerint. hic aūt acrius. neq; enim dixit, per peccata, sed per remissionem, hoc est mortificationem. non iam enim salutis spes erat, sed sicuti corpus resolutum cœlestis manus indigebat, sic & anima mortificata. & quod grauius est tanquam criminis loco ponens, ostendit maiorem esse accusationem. quid autem illud est? In dei tolerantia remissionem extitisse. neq; enim uobis, ait, dicere liceat, quod multam tolerantiam, ac bonitatem

„ nacti non sitis.uerbum autem id, In præsenti tem-
„ pore, eius est qui magnam tolerantiam ac clementiam exhibet.quum enim in desperationem, inquit, essemus adducti, ac sententiæ tempus adesset, tum autem adaucta essent mala, ac peccata ad complementũ usq; peruenissent, tum deus suam ipsius potentiam ostendit, ut intelligas quanta sit apud eum iusticiæ exundantia. neq; enim hoc à principio factum si fuisset, sic admirandum atq; incredibile uisum fuisset, ut nunc, quum medicinæ modus omnis
„ refutatus, deploratusq; est. Vbi igitur gloriatio?
„ exclusa est, inquit.per quam legem? operum? nequa-
„ quam.sed per legem fidei. Magnopere elaborat Paulus ut ostendat, fidem tãtum ualuisse, quantum ne ipsa quidem lex imaginatione cõcipere potuerit. quandoquidem enim dixit, quod à fide deus hominem iustificat, legem rursus carpit. nec dicit, ubi igitur sunt Iudæorum merita? Vbi iustorum operum præstatio? sed ubi gloriatio? ubiq; ostendẽs illorum nudã iactitantiam, tanq̃ ij essent, qui cæteros præcellerent, sed nullum tamen uirtutis opus æderent. porrò quum dixisset, ubi gloriatio? non addidit extincta prorsus est ac perijt. sed exclusa est. quod uerbi de re iam exoleta dicitur. neq; enim ea gloriatio amplius tempus habet. nam quemadmodum iudicij tempus quum instat, non iam tempus habent;

quos

quos pœnitentiæ capit uolūtas: sic & sentētia quum lata fuerit, sintq; omnes iamiam perituri, atq; is præsto fuerit, qui mala ea, sua gratia eluat, non iam tempus habent, correctionem eam obtendendi, quam à lege sumere possent: nam si illis adminiculis nitendum erat, ante illius aduētum id faciendum erat. eo autem iam præsente, cuius est per ipsam fidem seruare, sublatum est in futurum ipsum certaminū tempus. Is enim sic fide ipsa salutem affert, quasi illa omnia refutata iam ac cōuicta forent. quapropter nunc ille aduenit, ut ne, si à principio aduenisset, dicerent, fieri quidem potuisse, ut quis per ipsam legem seruaretur: & laboribus proprijs & meritis. hanc igitur illorum obserans impudentiam, multum ille tempus mansit antequam adueniret, ut omnibus iam refutatis, quum illi sufficere sibi non iam possent, tum demum ipse per gratiam eos seruaret. quapropter & superius quum diceret ad ostensionem iusticiæ, addidit, in præsenti tempore. quod si nonnulli contradixerint, perinde illi facturi sunt, ut si quis magnis à se delictis admissis, quibus in iudicio defendendis par minime sit, iudicis sententia damnatus, aliud nihil, quàm supplicium expectet: post autem liberalitate, ac gratia regia, supplicio eo liberatus quum fuerit ita demum impudens sit, ut dimissus glorietur, ac se nihil cōmeruisse, nihil peccati admisisse profitea-

tur. gratia enim nondum accepta innocentiam pro/bare oportebat, qua adepta iactantiæ locus relictus non fuerit. quod quidem & Iudæis ipsis usu uenit. quandoquidem enim ex se ipsi conuicti essent, ob hoc aduenit ille, suo aduentu illorum iactantiam tollens. qui enim se infantium præceptorem esse profitetur, quiq; idē legis nomine gloriatur, tum autem insipientium institutorem se dictitat, æque atq; illi præceptore interim ac seruatore indigēs, is sanè non iam gloriandi causam habuerit. si enim antea circuncisio præputium facta est, multo magis nūc. etenim ea ab utrisq; tēporibus eiecta, explosaq; est. quum autem exclusam dixit, ostendit & quo pacto. qui igitur exclusa est? per quam legem? operū? haudquaquam. sed per legē fidei. ecce & fidem quoq; legem uocauit, libenter in ipsis uerbis perseuerans, ut nouitatem, quæ esse quidem putabatur, leniat. quæ porrò fidei lex est? per gratiam seruari. hoc loco dei potentiam ostendit. quod uidelicet nō seruarit solum, sed & iustificauerit, & in gloriationem duxerit, operum quidem nihil indigens, sed fidem tantum exigens. hæc autem ait, tum Iudæum eum, qui iam crediderit, ad modestiam præparās, tum eum, qui nondum crediderit, compescēs, ut eum ad se illiciat. nam qui salutē iam fuerit adeptus, si sibi hoc nomine placeat, quod legi intentus sit, auditurus est, quod ea qui/
dem

dem lex ipſius os obturauit, ea ipſum reprehendit, ea ipſius ſalutem interdixit, ac gloriationem excluſit: qui uero nondũ crediderit, rurſus per hæc eadem animos remittens, poterit ad ipſam fidem accedere. Vides quanta fidei exundantia? ut ſummoueat à ſuperioribus factis, ne ob ea quidem gloriari ſinens?

Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem abſq; operibus legis. Vbi oſtendit eos ab ipſa lege Iudæis eſſe ſuperiores, tum demum magna cum fiducia, & de ipſa uerba facit, ei rei medelam rurſus afferens, quæ res hoc quidem loco turbationem afferre uidebatur. nam duo hæc erant quæ Iudæorum animos turbabant. unum quidẽ, ſi qui ab operibus ſeruati minime eſſent, eos ſine operibus ſeruari poſſibile eſſet. alterum autem ſi præputiatos æquum eſſet eadem illa aſſequi, quæ aſſequerentur ij, qui tantum temporis in ipſa lege enutriti permanſiſſent. quod poſtremum priori illo ipſos magis perterrefaciebat. propterea illud ubi adſtruxit, ad hoc deinceps ſe cõfert, quod Iudæos ſic turbabat, ut & ipſum Petrum, fide iam accepta, hac de cauſa increparent, ob Corneliũ, eaq; facta, quæ de illo eueniſſe narrant. Quid igitur ait? Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem, abſq; operibus legis. Non dixit Iudæum, aut eum qui ſub lege eſſet, ſed orationẽ in campum latiorem educẽs, ac ſalutis ualuas uniuerſo terrarum

orbi pandens, ait.hominem. commune naturæ nomen adhibens.deinde ex eo ansam capiens,non positam obiectionem soluit. quandoquidem enim uerisimile erat Iudæos, ubi audijssent, q fides quemuis hominem iustificat,ægreferre,atq; offendi,addi» dit. Num Iudæorum deus tantum? Ac si dixisset.Quamobrem enim hoc ipsum absurdum esse uidetur? quod uidelicet quiuis homo seruatur. num deus,singularium deus est? hoc ipso declarãs, quod qui gentibus incommodare, illisq; iniuriam inferre uolunt,dei potius gloriam labefactant:siquidem minime illum cõcedant omnium esse deum.qui si omnium deus est,& omnibus certe consulit,si autem omnibus consulit, omnes per fidem æque seruat. ob» quod ait. Iudæorũ ne tantũ, an nõ & gentiũ? certe» & gentiũ. Neq; enim singulorũ est,quales ij sunt, quos Græcorum nobis narrãt fabulæ. sed omnium» communis,& unus.ob quod & attexit. Quando» quidem unus deus. Hoc est, Idem & horũ & illorum dominus. sin uero uetera mihi allegas, & tum quoq; ipsa prouidentia communis erat.quamuis diuerso modo. tibi enim lex scripta data est,& illis lex naturalis.quaquidẽ in parte nihilo illi inferiores fuere,si modo uoluere. quin & superiores facti uictoriam reportare potuerũt.quapropter & adiecit, hoc» ipsum innuens, Qui iustificabit circuncisionem ex fide

ex fide & præputium, Ea ſuggerens, quæ ſupra de præputio & circũciſione dicta ſunt, per quæ ipſa nullum plane eſſe in ijs diſcrimen declarauit. quod ſi tum ita ſe haberet res, multo magis & nunc. quod quidem & apertius nunc adſtruens oſtendit utrũq; pariter fidei ipſius indigere. Legem igitur irritam facimus per fidem? abſit. Imò legem ſtabilimus.

Vides prudentiã uariam & immenſam, per hoc enim uerbum ſtabilimus, oſtendit non ſtantem, ſed diſſolutam. ac uide Pauli prudentiæ excellentiam, quanta cum abundãtia, quæ uult, adſtruit. hic enim oſtendit fidem non ſolũ non labefactare legem, ſed illi eſſe auxilio, ſicuti & ipſam legem, fidei uiam aperientem. Quemadmodũ enim ipſa lex anteuertens, ipſi fidei teſtimonium attulit: cõprobatur enim, ait, teſtimonio legis ac prophetarum: ſic & hæc fides ipſam legem inualidam ſtabiliuit. Et quo pacto ſtabiliuit inquies? quod nam, obſecro, erat legis opus? & cuius gratia nihil non faciebat? ut iuſtum faceret hominem. uerum illa quidem hoc præſtare non ualuit. omnes enim ait peccauerunt. fides autem ſuperueniens ipſum hoc præſtitit. ſimul enim ut quis credidit, iuſtificatus eſt, Igitur legis uoluntatem firmauit. atq; ipſum hoc ad finem deduxit, ob quod omnia lex eadem faciebat. non igitur ipſam legem fides irritam, ſed ratam, abſolutamq; fecit, Tria igitur

tur hic demonſtrauit. & quod ſine lege fieri poteſt, ut iuſtificeris, & quod hoc non potuit ipſa lex, & quod fides cum eadẽ lege non pugnat. Nam quandoquidem hoc Iudæorum animos maxime turbabat, quod uidelicet uideretur fides legi eſſe contraria, oſtendit plus etiam, quàm uelit Iudæus, non ſolum non eſſe contrariam, ſed ualde ſociam, auxiliariam, & cooperariam, Id quod maxime cupiebant audire.

Morale.

Enimuero quandoquidẽ poſt gratiam hanc per quam iuſtificati ſumus & uitæ quoq; inſtituto opus eſt, age ſtudium tanto dono dignum exhibeamus. Exhibebimus porrò, ſi bonorum matrem charitatem ſtudioſe, accurateq; ſeruauerimus. Eſt porrò charitas, non nuda uerba, non ſalutationes ſimpliciter præſtitæ, ſed præſidiũ ac patrociniũ, operibusq; ipſis coniuncta uoluntatis demonſtratio. uerbi gratia, Si quẽ paupertatis uinculis ſoluis, ſi quibus morbo afflictis opitularis, ſi quem à periculis, in quibus uerſatur, aſſeris, ſi quibus afflictione ac neceſſitate preſſis ades, ſi fletum tuum cum alterius fletu, ſi gaudium cum gaudio coniungis. nam & hoc quoq; charitas eſt. atqui puſillum quidem hoc uidetur eſſe, uidelicet ſi quis una cum gaudentibus gaudeat: ſed tamen id ipſum permagnum ſanè eſt, ac tale ut & animum philoſophicum poſtulet: permultosq; inue-

nias

nias, qui molestius illud officium quum præstent, leuiori tamen hoc fungi non possint. Nam multi unà cum flentibus, flent quidem & ipsi, at nō etiam unà cum gaudentibus gaudent. quin potius alijs gaudio exilientibus, illachrymātur. quod ipsum sanè est inuidentia, ac malignitas. Itaq; non tenue ego, sed altero illo præstantius meritū arbitror, quoties quis fratre gaudente gaudet. fortasse autem ne illo altero solum præstantius, quum quis uidelicet unà cum flentibus flet & ipse, sed & illo, quū quis in periculo uersanti proximo adest. quippe multi alijs in periculū adductis, & se quoq; unà in idem periculum coniijciunt, ijdē tamen alijs laudatæ uitæ instituto sese cōmendātibus ac uulgo bene audientibus, se ipsi mordent, atq; excruciant. tanta est inuidentiæ ipsius tyrannis. quanquam hoc quidem non nisi à laboribus sudoribusq́;, illud aūt ab ipsa solum uoluntate atq; animi sentētia proficiscitur: nihilo tamē secius quod molestius est permulti quum sustineant, quod procliuius, haudquaquam perficiunt. quinimo macerantur, dispereuntq́;, quoties alios uita commendabili sese hominibus probare uiderint, quoties dei ecclesiam uel uerbo, uel alio quouis modo auctam, adiutamq́; intellexerint, qua re quid exitiosius esse queat? neq; enim qui hæc committit cum fratre tantum, sed & cum dei uoluntate depugnat. hoc ergo consi-

derans

derans,morbum huiusmodi ſedato.& ſi minus proximum, at certe te ipſum à malis infinitis eximito. quid bellũ cogitationibus tuis infers? quid animam perturbatione cõples? quid tempeſtatem cies? quid cœlum terris,mare cœlo miſces? qui ſic affectus poteris peccatorum ueniam poſtulare? nam ſi qui aduerſum ſe admiſſa,alijs non remittunt, ijs deus peccata non condonat,quam tandem peccatorum condonationem ijs largiturus eſt,qui in eos iniurij ſunt, à quibus nulla ipſi affecti ſunt iniuria? ſummæ enim malitiæ argumentum hoc eſt. ac certe id genus homines unà cum diabolo eccleſiæ bellum inferũt.Fortaſſe etiam & multo deterius. Nam diabolum euitare ſanè poſſis. at hi ſumpta amicitiæ perſona clam ignem incendunt,ſe prius ipſos in caminum cõijcientes,ac morbo laborãtes non ſolum miſericordia indigno, ſed & admodum ridiculo.quid enim, quæſo te, impalleſcis? quid tremis? quid formidoloſus es? quid tandem mali accidit? quod clarus, quod ſplendidus,quod bene audiens frater eſt? Igitur coronari oportebat,ac lætitia exilire,deũq; glorificare: quod uidelicet membrum tuum relucens,& illuſtre. At tibi dolet quod deus glorificatur? uides quo bellum ipſum pertineat? Dices.at non mihi moleſta dei gloria,ſed fratris.uerum per hunc fratrem gloria ad cœlum cõſcendit:igitur & bellum itidem à te exortum.

at non

at nõ hoc inquis mihi dolet, uerum uelim deum per me glorificari? Igitur fratre bene audiente gaude, ac tum per te etiam iterum deus glorificabitur: dicẽtq; omnes, benedictus deus, qui tales famulos habet, ab omni inuidentia liberos de alienis bonis inter se congratulantes. Sed enim quid hic de fratre uerba facio? Nam ut hostis is sit, atq; inimicus, per quem deus glorificatur, hoc certe nomine conuenit, ut tu illum tibi amicũ reddas. Tu uero qui iam amicus est, eum tibi inimicum reddis, posteaquam deus per illius uitam inculpatã glorificatur. Ita ne uero qui corpus tuũ affectũ curauerit, inimicus tibi antea quum esset, hũc protinus amicum tibi in posterum censes: eum uero qui Christi corpus, hoc est ecclesiam exornat, amicus antea quum esset, hunc tu inimicum ducis? quanam alia melius ratione bellum te aduersus deũ suscipere ostendas? Ob hoc certe ut signa quis edat, ut uirgo permaneat, ut sobrius sit, ut humi etiam decubet, atq; id genus uirtutibus uel ad ipsos angelos accedat, omnium tamen sceleratissimus fuerit, hoc uicio si laborauerit, & adultero, & scortatore, & prædone, & sacrilego iniquior. Ac ne quis me quod sermonis modum non seruem insimulet, illud libẽs uos interrogauerim. Si quem uideremus ignem manibus, ac ligonem gestantem, hanc ædem unà cum altari demoliri, euertere, incendere, nõne fieret, ut ab

omnibus ijs qui rem forte ſpectarent lapidibus ob-rueretur, tanquam impius, & exlex? quid igitur? ſi quis flammam geſtet, hoc, quo utimur, igne edacio-rem, inuidentiam dico, non lapidum ædificia demolientem, neq; aureum altare euertentem, ſed, quod longe & lapidibus & altari precioſius eſt, præceptorum ædificium ſubuertentem, ac deuaſtantem, hic qua tandem uenia dignus eſſe queat? Abſit enim ut mihi hic rei exitũ excuſes, dicasq; uſu ſæpe eueniſſe, ut rem quis aggreſſus ſit, nec perfecerit tamen. rei e-nim cuiuſq; iudicium, pro autoris animo penſatur. quandoquidem & Saul, Dauidem interfecit, uel uo-ti ſui compos minime effectus. Annon, obſecro, ani-mo uerſas, te Chriſti ouibus inſidias ſtruere, quoties cũ paſtore depugnas? pro quibus ouibus & ſangui-nem ille effudit, & nihil non nos tum facere, tum pa-ti iuſſit? non te ipſe commonefacis, quod dominus tuam quidem gloriam, non etiam ſuam ipſius ex-quiſiuit, quum tu tamen nõ domini ipſius, ſed tuam unius gloriam perſequaris? quanquam ſi illius glo-riam ſequereris, tum demũ & tuam quoq; aſſeque-reris. Vbi illius gloria poſthabita, tuam dum quæ-ris, ne hanc quidem unquam aſſecuturus es. Quæ-nã ergo morbi huius medela inueniri queat? Con-iunctim omnes, preces fundamus, unam eandemq; pro ipſis uocem tanquam pro energumenis ædentes. hi

tes. hi enim hoc infeliciori sanè conditione sunt, quam illi, quod furor hic non nisi à certo animi proposito ortum habet. prece itaque ac supplicatione permulta morbus hic indiget. Nam si qui fratrem non amat, ut etiam pecuniarum impensæ non parcat, ac martyrio illustretur, is nihilo inde magis proficit, considera, quanto is sit supplicio dignus, qui illi aduersatur, à quo nulla unquam iniuria est affectus? Certe hic ipse gentilibus deterior est. si enim mutuus inter nos amor, nihilo nos illis meliores, superioresque efficit, quem tandem obsecro gradũ obtinebit, qui amorem sibi præstitum inuidentia remuneratur? etenim bello quidẽ perniciosior est inuidentia. nam qui bellum facit, sublata belli causa, inimicitias desinit. At inuidentiæ morbo qui laborat, amicitiam nunquam inierit. & præterea aperto ille marte rem agit, hic autem adumbrato. Ille honesta quadam ratione bellum excusare potest, hic autem aliud nihil, quàm insanit, animo præditus satanico. Cui nam igitur huiusmodi animum contuleris? cui uiperæ, cui serpenti, cui lumbrico, cui cantharo? hoc certe animo neque deterius, neque sceleratius quicquam. hoc enim malum, hoc inquam malum Christianorum cõuentus subuertit, hoc hæreses peperit, hoc fraternam manum armauit, perfecitque ut iusto sanguine dextra madesceret. hoc naturæ leges à suis compagibus motas re

uellit, hoc morti ualuas adaperuit, & execrationem illam ad opus deduxit, ac neq; parturiginũ, neq; parentũ, neq; alterius cuiuscunq; rei memorẽ esse misertũ illũ permisit, uerũ tali furoris, atq; insaniæ œstro extimulauit, ut uel deo exhortante, ac dicente, sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius, ne sic quidẽ animũ emolliret. atqui & crimine eũ absoluit, ac fratrem etiã illi submisit: sed tamen morbus ita erat immedicabilis, ut uel sexcentis pharmacis adhibitis pus scaturiret. Quamobrem igitur omnium miserrime doles? ánne quod honoratus sit deus? hoc ipsum uero mẽtis est prorsus satanicæ. an potius, quod frater à uitæ morumq; integritate uulgo melius te audit? tibi uero rursum licet illum exuperare. quamobrem si uincere uis, ne iugules, neu interficias, sed sinito illum ut luctæ subsistat argumẽtum, ac uiuentem uincito. sic enim futurum est, ut honorificã lauream reportes. nũc autem illum quum sustuleris, mereris sanè, ut omnibus etiam calculis uictus pronuncieris. Sed scilicet nihil quicquam eorũ quæ dixi inuidentia respicit. quanam autem de causa & gloriæ appetens es, tali in solitudine? Ipsi enim tum soli terram inhabitabãt. uerum ne hoc quidem illum cohibuit, quin omnibus ab animo excussis, à diabolo stans, in acie sese collocabat, animo ad cõfligendum parato. Etenim diabolus idem tum unà cum Cain belli du-

tem agebat. nam quandoquidem illi non satis fuit, quod homo mortalis iã effectus fuisset, ipso etiam mortis genere tragœdiam ipsam amplificare enixus est, sic ut illi persuaserit, fratris paricida ut fieret. urgebat enim ac desiderabat dei sententiam in opus æditam uidere, qui ipsæ nostris mortaliũ malis nullo unq̃ tempore satiatur. Nam quemadmodum si quis aduersarium in neruo ac compedibus habens, & quidem mortis in eum sententia iam lata, anteq̃ urbe egrediatur festinet, ac tempore congruo minime expectato, illum uel intra urbem trucidatum uidere percupiat, sic & tum diabolus fecit, Is enim tametsi audiJsset fore, ut homo in terrã reuerteretur, cõcupiuit amplius quiddam uidere: filium uidelicet morientem ante patrem, & fratrem à fratre intereuntem, & intempestiuam & uiolẽtam necem. uides q̃ multas ad res subseruierit inuidẽtia? ut insatiabilem diaboli animum impleuerit, eidemq́ mensam eam apposuerit, quã uidere ille expetiuerat? Igitur morbum hunc fugiamus. non enim licet, non inq̃ licet præparatum illum diabolo ignem effugere, ijs qui hoc morbo liberi non fuerint. liberi porrò erimus, si cogitauerimus, quem nam in modũ nos tum amauerit, tum inter nos amare iusserit Christus. quo igitur modo nos amauit? sanguinem illum preciosum dedit pro nobis, qui & inimici, & q̃ grauissimis cri-

minibus affines,obnoxijq́ʒ eramus.hoc pacto & te ipse erga fratrē gere.propterea enim,inquit,nouum mandatū uobis trado·sic inter uos amate, ut & ego dilexi uos. Imò uero nō intra hos terminos amoris inter nos mutui modus consistit. Ille enim id, quod dixi,inimicorum causa præstitit. At tu recusas tuum ipsius sanguinem pro fratre dare? quid igitur illius sanguinē effundis,pręcepto ex diametro repugnās? quanq́ʒ quod ille fecit, id nullo debito fecit. tu aūt quum id facis,mandatum imples.quando & ille cui talenta mille condonata fuerant,decem tamen denarios exigens, non ob hoc solum cōdemnari meruit, quod exigeret, sed quod ne ob beneficētiā quidem sibi factā, melior euasisset, nec dñi exēplū secutus, debitū exoluisset. etenim debitū quoqʒ erat, q̄d ab illo ipso seruo erga cōseruū suū,præstitum fuisset, si modo præstitū fuisset.quæcūqʒ em̄ facimus,ea debitū implētes facimus. propterea & ipse ait: oīa quum feceritis dicite:inutiles serui sumus, quæ enim facere debebamus, ea fecimus.Charitatē igitur quum exhibuerimus,indigentibus pecunias quum largiti fuerimus,debitum implemus: nō quod ille prior beneficus in nos fuerit,sed quod quę illius sunt,distribuimus,si quando damus.quid te igitur ijs priuas,quorum ille dominū esse te uoluit? ob hoc enim iussit,ut tu eas pecunias alteri dares,ut tu eas haberes. quandiu

diu enim tu solus eas detines, ne ipse quidem tenes: quum auté & alteri das, tumet ipse eas capis. Num quicquam est quod amorem hũc exæquare queat? Ipse sanguinem pro inimicis effudit, nos autem ne pecunias quidem pro eo qui de nobis bene meritus est. Ipse sanguinem suum ipsius, nos autem ne pecunias quidem ad nos minime spectãtes damus. Ipse ante nos, nos autem ne post ipsum quidẽ. ipse pro nostra salute. nos autem ne pro nostro quidẽ commodo. nihil enim quicquam illi accedit ex nostro in illum amore, uerum lucrum ipsum totum ad nos ad postremum reuertitur. propterea enim iubemur pecunias dare, ut ne ijs excutiamur. quẽadmodũ enim quum argentum puerulo quis donat, iubet diligenter ut uel asseruet, uel famulo asseruandum credat, ut ne possit quisquis uoluerit, illud eripere: sic sanè & deus factitat. da enim, inquit, indigẽti, ut ne quis abs te auferat, aut calumniator, aut diabolus, aut fur, aut post hos oẽs mors. donec eñ ipse eas detines, tuto nõ detines. ꝙ si mihi per pauperes dederis, tibi ego oĩa accurate asseruo, atq; eas tibi in tpe debito magno cum fœnore rependã. nõ enim ut auferã capio, sed ut plures, ꝗ sint efficiã, ut accuratius custodiam, ut tibi ad illud usq; tempus asseruem, quum nullus erit qui mutuo det, nullus qui misericordia moueat. quid igitur nobis est immanius, qui ne post tot pro-

missiones

missiones quidem sustinemus ipsi mutuo dare? pro pterea enim solitarij, nudi, ac pauperes ad eum discedimus, pecunijs ijs amissis, quæ nobis cōcreditæ fuerant, quod eas non deponimus, apud eum qui accuratissime omniū asseruare potest, quo nomine extremas pœnas luituri sumus. quid enim in iudiciū tracti dicere ipsi poterimus pro ipsarū amissione? quā causam, quam defensionem prætendere? quamobrem enim nō dedisti? diffidis te rursus eas accepturum? qui uero id ratione constet? nam qui ei dedit, abs quo non acceperat, nonne multo magis, quum acceperit, daturus est? At te delectat aspectus? ob hoc igitur multo etiam magis dato, & pecunias spargito, ut illic plenius delecteris, quum nullus eas tibi erepturus est. quandoquidē si nunc detinueris, mala lues infinita. Diabolus enim diuitibus insilit, canis exemplo, offulam aut placentam de puerulí manib. auferre uolentis. patri ergo eas demus, quod quum à nobis factū diabolus uiderit, recedet: is ubi recesserit, tum tibi omnes pater cum securitate redditurus est, quū tibi obstrepere ille nō poterit, futuro scilicet seculo. usq; adeo in præsentia diuites nulla re differunt à puerulis ijs, quibus canes infesti esse solēt. circa quos uidelicet diuites, allatrare oēs solent, quosq; lacerant, ac trahunt non homines ipsi solum, sed & illiberales affectus, gula, ebrietas, adulatio, intemperantia

rantia omnis. Iam si quid mutuo dare uelimus, di-
squirimus, à quibus multum capere possimus, eosq́
circunspicimus, quos gratos futuros sperauerimus.
hic autem secus facimus. deum relinquimus, qui sic
gratus esse solet, ut uel centuplum præbeat, interim
eos disquirentes, qui ne ipsam quidē sortem reddūt.
quid enim nobis uenter redditurus est, multa quum
absumpserit? stercus, ac corruptionem. quid aūt ina-
nis gloria? Inuidentiā ac malignitatem. quid autem
parsimonia? curam ac solicitudinem. quid autem in-
temperantia, gehennam, ac uermem uenenatum. hi
enim sunt diuitū debitores, ab ipsa summa ac sorte
usuras id genus pendentes, nimirum hic incommo-
da, tum autem & quæ expectantur mala. His ergo,
obsecro, debitoribus tantū supplicij, usuræ loco, affe
rentibus pecunias nostras mutuas dabimus, ac non
potius ipsas Christo credemus, cœlum, uitā immor
talem, arcana bona offerenti? quamnam uero defen
sionem usurpabimus? nam quamobrem nō das ei,
qui daturus, ac qui etiā omnino plura daturus est?
fortasse ob id quod multo post tempore dat. atqui
& hac quoq; in uita dat. Verus est enim sermo ille:
regnum cœlorum quærite, & hæc omnia addentur
uobis. uides liberalitatis ac munificentiæ magnitudi
nem? Illa tibi asseruata sunt, nec minuūtur, quum in-
terim seculi huius bona tanquam additamenti ac co

rolarij loco largior. Adde his quod redditum longo post tempore debitũ opes tibi tuas auget. nam fœnus quidem maius fit. Etenim in fœneratitijs pecunijs hoc usu uenire uidemus, ut fœneratores libentius ijs debitoribus mutuas dent pecunias, qui quod mutuo acceperint, multo post tempore soluturi sint. nam qui protinus resoluit, is fœneris cursum interrumpit: qui autem in soluendo serus est, is quæstum maiorem efficit. Ita ne uero obærandis hominibus moram non ægre ferimus, sed & modis omnibus, maior illa ut fiat, excogitamus: obærãdo autem deo sic nos pusillanimes gerimus, ut hoc nomine tardemus, ac tergiuersemur: quanquam ille, quod iam dixi, uel hic dat, atq; unà cum ea, quam dixi, causa, & aliud quiddam maius dispensans illic in cœlis, omnia recondit. nam rerũ earum quas ille largitur magnitudo, donicq; illius pulchritudo, uitæ præsentis uilitatem transcendit. neq; enim fieri potest ut in corpore mortali ac marcido illas immortales coronas capias, neq; in uita hac tumultus ac turbationis plena, tum autem multis mutationibus obnoxia, stabilem illam & immotam quietem recipias. Iam uero si forte in aliena terra ageres, nullos inibi famulos habens, neq; te domum tuam recipere ualés, ac tibi qui aurum deberet, polliceretur, id se tibi redditurũ, multis utiq; precibus ab eo contenderes, ut tibi illud

domi

domi potius,quàm in ea extera regione persolueret: at uero spiritualia illa & arcana bona hic tibi numerari postulas. quantæ quæso, id dementiæ fuerit? nam si hic accipis,mortalia prorsus accipis· qui si tẽpus illud expectaueris, immortalia tibi & integra reddet. si hic accipis,plumbum accipis. sin uero illic, aurum permultum purum putum. uerum tamen ne præsentibus quidẽ bonis te priuat. nam & una cum illa pollicitatione & alterã adiecit, ita inquiens. quisquis rerum cœlestium amore capietur, cẽtuplum accipiet in hoc seculo, & uitæ æternæ hæreditatẽ assequetur. Quod si centuplũ minime accipimus,in causa sumus ipsi,qui mutuum nõ damus ei, qui tantundem dare potest. hi enim omnes qui dederunt tantundem ipsi receperunt,ut etiã pauca dederint. quid enim,obsecro,magni Petrus dedit? nonne rete confractum, & calamum, & hamum solum? sed tamen terræ illi uniuersæ domos deus aperuit, & terram,& mare expãdit. ac nemo nõ illũ in suas ædes uocauit. atq; adeo oẽs quũ bona sua diuẽdidissent, ad illius pedes deferebãt:neq; eñ in manus cõijciebãt,ut qui nõ id sibi audẽtiæ sumebãt:tantũ illi honorẽ unà cũ munificẽtia tribuebant. Dices. At ille Petrus erat·qd tũ o bone? neq; eñ uni Petro hæc deus ꝓmisit,neq; dixit: Tu uero o Petre centuplum accipies solus: sed quisquis reliquerit domum & fratres,centuplum ac

cipiet. neq; enim personarũ differentiam ille nouit, sed rerum merita. At me, inquis, liberorũ chorus cir cũsistit, atq; ego illos diuites relinquere aueo. quor/ sum igitur illos pauperes efficimus? nam illis omnia si reliqueris, rursus incertæ custodiæ tua omnia com mittis. qui si illis deum relinquis cohæredem ac cu/ ratorem, infinitos thesauros relinquis. Quẽadmo/ dum enim quum nos de nobis ipsis ultionem sumi/ mus, nobis tum deus non opitulatur, quum autem illius arbitratui rem committimus, tum expectatio/ nem nostram rei exitus superat: sic & in ipsis pecu/ nijs usu uenit. si nostram in eis cogitationem fixeri/ mus, desinit ille de illis curã habere: sin illi negocium totum commiserimus, fiet, ut & illas, & liberos item in omni securitate collocet. porrò quid admiraris si in ipso deo hoc usu uenit? etenim & id ipsum quoq; in ipsis hominibus euenire uidemus. nam si moriẽs propinquorum neminem ad liberorum tuorum cu/ ram suscipiendam uocaueris, pudore ac uerecundia suffunditur persæpe, uel qui admodum tutelæ susci/ piendæ cupiens est, quo minus ultro ad eã accurrat: qui si in illum curam hanc reieceris, is ut cui honos hic à te habitus fuerit, uoluntati tuæ magnopere sa/ tisfacere curabit. Itaq; si liberis tuis magnas opes re/ linquere uis, curã deo relinquito. Nam qui nullum tuum opus quum extaret, tibi & animã dedit, & cor

pus

pus formauit,& uitam item largitus eſt,is ubi te tale tantumq́ ſtudium præſtare, tum autem liberorum tuorum facultates unà cum ipſis liberis ſibi imperti-ri uiderit,nonne illis diuitias omnes adaperiet? Ete-nim ſi Elias tenui farina nutritus,poſteaquam uidit mulierculam illam ſe ſic excipere, & amplecti,ut uel proprijs liberis anteponeret, tantã in uiduæ domo bonorum abundantiam exhibuit,ut inibi & area tri tico, & torcular uino exundaret, cogitato quantam Eliæ dominus benignitatem exhibiturus eſt. Abſit igitur ut hoc cõſideremus quemadmodum liberos relicturi ſimus diuites, ſed quemadmodum uirtute præditos. nam ſi opibus confiſi fuerint, nullius rei al terius curam ſuſcepturi ſunt, ut qui habituri ſint, un-de morum prauitatem adumbrare poſſint.nempe à facultatum abundantia. qui ſi uiderint ſeſe illo ſola-tio atq; auxilio deſtitutos, omnẽ operam nauabũt, ut uirtute ipſa magnum paupertati ſolatium acqui-rant. Ne igitur opes illis relinquas,ut uirtutem relin-quas.nam ſummæ quidem eſt amẽtiæ,illis dum ui-uimus facultatum omnium noſtrarum dominium non permittere,ab obitu uero noſtro magnã iuuen tutis leuitati licentiam relinquere.quanq; dum uiui-mus ipſi,poſſumus quidem eos ad rationis calculos uocare, facultatibus non recte utentes emendare,ac cohibere.uita uero functi, ſi unà cum orbitate ac iu-

uentute,& opum quoq; licentiam addiderimus,fiet profecto,ut in infinita præcipitia miseros illos ac calamitosos impellamus,ignē igni adijciētes,& oleum foco instillātes. Quapropter si ipsos citra periculum uis diuites relinquere, relinquito ipsis deum debitorem, ipsiq; deo has testamentarias tabulas porrigito.nam pecuniæ tuæ si ad liberos tuos deuenerint, ne hi quidem scient cuinam largituri eas sint. quin potius in sycophantarum & quidem ingratorum manus incident. qui si anteuertens illas deo mutuas dederis, incolumis in posterum thesaurus manebit, ac nullo certe negocio subsequetur mutui redditio. Nam gratiam habet deus & quum nobis debet, & quum dependit. libentiusq; fœneratores suos conuenit, q̄ eos à quibus nihil mutuo accepit: ac quibus maxime ille debet, hos & maxime amat. quamobrem si perpetuam cum illo amicitiam inire uis, perficito multū tibi ille ut debeat.neq; enim perinde delectatur suis debitoribus creditor, ut deus suis creditoribus. ac quibus nihil debet, eos auersatur: quibus autē debet, ad eos accurrit. Omnem igitur operam nauemus,ut illū in ære nostro habeamus. hoc enim tempus fœnerationibus maxime accōmodum est, ut quod indigētijs cōstet. Si igitur in præsentia deo nihil dederis,tui sanè nō egebit, postq̄ hinc aliò fueris profectus.hic enim sitit,hic esurit.sitit aūt quādo

tuam

tuam salutem sitit. ob hoc & mēdicat, ob hoc nudus errat, omni ope tibi, æternam uitam conquirens. ne igitur illum despicias. neq; enim nutritum iam sese esse uult, sed nutriri, nō indutum, sed indui, & tibi aureum illud uestimentū preparare, stolamq; regiam. nonne uides medicos eos, qui curiosiores quidem sunt, quum ægroti lauantur, & ipsos quoq; lauari, ut etiam lotione non egeant. haud aliter & deus ipse propter te laborantem, nihil non facit. propterea à te nulla cum uiolentia postulat, ut tibi copiosius retribuat: ut intelligas, quod nulla quidem indigentia pressus postulat, sed salutem tuam nutantem, lapsabundamq; erigēs. ob hoc ad te ille uili in habitu accedit, dexram porrigens. cui si obolum modo dederis, haud auersatur. quem si contempseris, non abscedit, sed rursus ad te adit. amat enim, amat ualde nostram salutem. pecunias igitur contemnamus, ut & ipsas pecunias assequamur. nam si hic eas asseruauerimus, eas omnino tum hic tū illic amittemus. quod si liberaliter eas dispertiemur, magna nimirum opulentia in utraq; uita perfruemur. qui ergo diues fieri uult, fiat paup ut diues fiat, insumat ut colligat, spargat ut congreget. quæ ipsa si tibi noua ac parum credibilia uidentur, eum cōtemplator, qui sementem facit: ac considera, ne illum quidem plura cogere aliter posse, nisi bona sua spargat, nisi quæ parata habet,

effundat. semētem igitur & nos faciamus, cœlumq́ tanq̃ agrum colamus, uti & multa cum abundantia metamus, & perēnia bona assequamur: gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, unà cū sancto spiritu in secula seculorū, Amē

HOMILIA VIII

Vid igit̃ dicemus inuenisse Abraham patrem nostrū secundū carnem. Nam si Abrahā ex operibus iustificatus fuit, habet quod gloriet̃, sed non apud deū. Vbi dixit, quod mūdus deo obnoxius factus est, quod omnes peccauerunt, quod gloriatio exclusa, quod aliunde salutem assequi nō licet, nisi à fide, deinceps ostendere studet, quod ne dedecori quidem est hęc salus, sed relucētis gloriæ causa, ac maioris q̃ quæ operibus constat. Nam quod & salus ea, quæ cum dedecore paratur, tristicia quadam coniuncta est, & hanc quoq; suspicionē tollit: quanq̃ & ipsum hoc iam innuit, quum non salutem modo sed iusticiam appellauit. Iusticia em̃ dei, ait, in ipso reuelatur. Qui enim sic saluus fit, ut iustus, cum fiducia saluus fit: nec iusticiam solū appellauit, sed dei ostēsionem: deus porrò rebus in gloriosis, splendidis, ac magnis se ipse uenditat: ueruntamen & ex ijs quę proposita sunt ipsum hoc astruit per interrogationem ipsum

sermonem

sermonem prosequens· quod quidem solenne illi semper est, tum ut perspicuitatem, tum ut confidentiam dictis suis afferat· etenim & superius ita fecit, quum diceret: Quid igitur habet in quo præcellat Iudæus? &, Quid igitur præcellimus eos? Nullo modo. ac rursus. Vbi gloriatio? exclusa est. & hic quoque· Quid igitur dicemus Abrahã patrem nostrũ? Quandoquidem enim hunc Iudæi sursum ac deorsum uersabant, quod uidelicet patriarcha quum esset, tum autem deo amicus, circuncisionem primus omniũ accepisset, ostendere uult quod & ipse quoque ex fide iustificatus sit. quod quidem magnæ uictoriæ exuberantia erat. nam absque operibus aliquem ex ipsa fide saluum fieri, nihil sanè inconueniens fuerit. At eum qui meritis ac recte factis insolescat, non quidem hinc, sed à fide iustum effici, hoc ipsum uero mirabile erat, ac tale quod fidei uim ac robur maxime declararet. Quapropter alijs omnibus pretermissis, ad hunc orationem reuocat. Ipsum porrò patrem secundum carnem nominauit, hac ratione ipsum depellens ab ea germana cognatione, quæ illi cum eis intercederet, ac gentibus quasi uia strata indicans propinquitatem, quam cum illo haberent. deinde ait. *Si enim ex operibus iustificatus fuit, habet quod glorietur, sed non apud deum.* Quum igitur dixisset, quod deus circuncisionem

ex fide iustificat, & præputium item per fidem, atq; hoc satis superq; adstruxisset ijs, quæ supra posuit, & per ipsum quoq; Abraham plenius ipsum idem demonstrat, quàm promiserit. committitq; ipsam fidem cum operibus, quandam ueluti pugnam proponens, totumq; certamen circa ipsum iustum firmat. nec id simpliciter. unde & grauitatē ualde asserat, patrem ipsum uocans, eosq; ad necessitatem cogens, illi in omnibus parendi, Ne enim mihi, ait, Iudæū adleges, neu uel hūc uel illū in mediū adducas. Ego enī ad ipsum demū fastigiū, atq; unde ipsa circuncisio initiū cepit, cōscendo. » Si enim Abrahā ex » operibus iustificatus est, ait, habet q̄d glorietur, sed » non apud deū. Obscurū quidē dictum hoc igitur necessariū est manifestius ipsum reddere. Sunt enim gloriationes duæ, altera ab operib. altera à fide. quū igitur diceret, si ex operibus iustificatus est, gloriationē habet, sed nō apud deū, ostendit quod & à fide posset gloriationē, & quidē lōge maiorē, habere. Magna enī Pauli uis in hoc maxime declarat̄, q̄ in contrariū detorsit quod proposuerat. & quod ipsa operum salus habebat in quo & gloriaret̄ & cōfideret, hoc ipsum multo magis ab ipsa fide existere ostendit. Nam qui ob ipsa opera gloriatur labores proprios habet quos obtēdat. at qui ob hoc effertur, ac sibi placet, quod deo fidem addixerit suam, multo maiorem

maiorem gloriandi occasionem ostentat, ut qui dominum glorificet, ac magnificet. Quæ enim natura minime dictauit, earum quidem rerum, quæ conspiciuntur, hæc à fide erga illum præstita admittit, tum germanam charitatem aduersus illũ præ se fert, tum illius potentiã illustri præconio celebrat. Hoc ipsum porrò generosissimi est animi, & philosophicæ sententiæ, & sublimis cogitationis. Etenim nec furẽ esse, nec parricidam, uel cuiuslibet esse possit. at credere quod impossibilia possit deus, hoc uero magni admodum animi indiget, & magnopere erga illum affecti. etenim germanæ charitatis hoc signum est. Si quidẽ & deum quoq; honorat quisquis illius mandata implet, multo uero melius hic, qui fide philosophatur. Ille enim ei obedit. hic autem conuenientem de eo opinionẽ accipit, eumq; glorificat atq; admiratur uehementius ipsa operum demonstratione. Illa ergo gloriatio eius est, qui recte aliquod factum præstiterit. Hæc aũt deum ipsum glorificat, ac quanta est, tota ipsius est. gloriatur enim ob hoc ipsum quod magna quædam de eo cõcipiat, quæ quidem in illius gloriam redundant. unde ait erga deum habere ipsum gloriationem, nõ ob hoc autem solum, sed ob aliud. gloriatur enim rursus fidelis, non quod ipsum deum amat solũ germane, sed & quod ab illo magnum honorem assecutus est, magnam item di-

lectionem. Quemadmodum enim ipse illum adamat, magna quædam de illo imaginatus, hoc enim dilectionis argumentũ, sic & deus illum diligit sexcentorum criminum reum, non tantum supplicio liberans, sed & iustum efficiens. Habet igitur quãobrem glorietur, se magna admodũ charitate dignum » habitũ fuisse. Ei uero qui operatur merces nõ im» putatur secundũ gratiã, sed secundũ debitũ. Igitur hoc maius, inquies? nequaꝗ.etẽ credenti imputatur. nũꝗ aũt imputaret, nisi & ipse qdpiã attulisset. Quapropter & hic debitorẽ habet deũ, nec uulgariũ rerum debitorẽ, sed magnarũ ac sublimiũ. Illius porrò iactantiam ubi ostendit, & spiritualem cogi» tationem, non simpliciter dixit, Credenti, sed cre» denti in eum qui iustificat impium. Cogita enim quantum hoc sit, nempe credere, ac certã persuasionem concipere, quod possit deus, eum qui in impietate uitam transegerit, de repente nõ modo merito supplicio liberare, sed & iustum efficere, tum aũt immortalibus illum honoribus dignari. Ne igitur existimes hunc imminui, quod illi non secundum gratiam imputatur. ipsum enim hoc maxime facit, ut fidelis elucescat, quod uidelicet tantã assecutus sit gratiam, tantamꝗ exhibuerit fidem: ac uide & retributionem maiorẽ. illi enim merces datur, huic aũt iusticia. longe aũt præstat mercede iusticia. est enim mul

tiplicem

tiplicem mercedem comprehendens remuneratio,
ipsa iusticia. Id ergo Abrahæ exemplo quum decla
rauit, & ipsum quoq; Dauid adducit ijs quæ dicta
sunt suffragantem. Quid igitur ait Dauid? & quem
tandem beatum dicit? eum qui operibus turget, an
eum qui gratiã assecutus est? eum qui remissionem
ac donum obtinuit, an eum qui fidem ac beatitudi-
nem? beatitudinem porrò quum dico, bonorũ om-
nium fastigiũ dico. sicuti enim iusticia amplius quid
dã est ipsa mercede, ita beatificatio maius quiddam
est ipsa iusticia. quum igitur ostendit iusticiã potio-
rem esse, nõ ob hoc solum, quod eam Abraham ac-
ceperit, sed ab ipsis etiã cogitationibus· habet enim,
ait, quod glorietur, sed non apud deum: & alio rur-
sus modo ipsam augustiorem, ac magis uerendam
ostendit, adducens Dauid illi suffragantem· etenim
hic(ait) eum beatum facit, qui ita fuerit iustificatus,
quum dicit. Beati quorum remissæ sunt iniquita-
tes. Videtur porrò non conueniens testimonium
adducere. neq; enim dixit, beati quorum fides ad iu
sticiam imputata est. Id quod uolens quidem facit,
non etiam ignorans, ut maiorem ostendat hyperbo
len. nam si beatus est hic, qui à gratia remissionẽ acci
pit, multo magis qui iustificatus est, quiq; fidẽ præ
se fert· porrò ubi beatificatio, ibi certe dedecore om-
ni sublato magna gloria existit. est enim ipsa beatifi

 catio

catio mercedis cuiuslibet intentio, incrementum, & gloria. quapropter in quo ille præstat, id non scripto » expressum ponit, dicēs. Ei uero qui operatur mer» ces non imputatur secundum gratiam. In quo autē fidelis præcellit, id per testimoniū scripto expres» sum adstruit, dicens, Sicuti dixit Dauid, beati quo» rū remissæ sunt iniquitates. Quid enī dicit, inquis. quod non secundū debitum, sed secundum gratiam accipit remissionē· sed ecce hic est qui beatur. quem utiqꝫ minime bearet, nisi eundem magnam obtinere gloriam intelligeret. nec ait, remissio igitur hæc in » circuncisionem· sed quid? Beatificatio hæc·(quod » amplius quidem erat) in circuncisionem an in præ» putium? Quæstionis est enim, bonum hoc & magnum cum utro consistat, cum circuncisione, an cum præputio? ac uide hyperbolen· ostendit enim illud non solū præputiū auersari, sed libenter cum eo uersari, uel ante circuncisionē· quādoquidē enim qui sic beat, & ipse circuncisus erat, Dauid, & circuncisos alloquebatur, uide, ut studuerit Paulus, quod dictum est ad præputiatum appellere. Connectens enim iusticiæ beatificationē, ostendensq́ utrunqꝫ unū esse, quærit quo pacto iustificatus fuerit Abraham. Videamus q̄ pacto iustificatus est prę putiatus quum » esset, an circuncisus. præputiatus inquit. Dicimus » enim quod imputata fuit Abrahæ fides ad iusticiā.

Superius

Superius scripturam quum citauisset, Quid enim (ait) scriptura dicit. Credidit aũt Abraham deo, & imputatũ est illi ad iusticiam. Hic & loquentium quoq; fidem assumit, ostenditq; in præputio iusticiam extitisse: deinde ab his obiectionẽ aliam exurgentem soluit. Si enim qui præputiatus erat, inquit, iustificatus est, qua tandẽ causa circũcisio introgressa est? Signum accepit, inquit, & signaculum iusticiæ fidei, quæ inerat illi in præputio. Vides, ut ostenderit Iudęos ueluti assectarum comitumq; loco esse? uel ipsos præputiatos illis adiectos adiũctosq; fuisse? Si enim iustificatus quidẽ est tum, quum præputiatus esset, ac coronatus est, postea aũt circuncisionem accepit, certe posteriores introgressi sunt Iudæi: Igitur præputiatorũ primus est pater Abrahã, eorum inq; qui illi per fidem fuerint consanguinei, & tunc qui in circuncisione. duplex enim est pater. Vides fidẽ splẽdescere? quousq; enim ea accederet, non iustificatus est patriarcha. Vides pręputium impedimentũ nullum afferre? etenim pręputiatus erat, nec phibitus est iustificari. fide igit posterior est circuncisio. & quid miraris si fide circuncisio posterior est, quando & præputio quoq;? non solum aũt fide posterior, sed & ipsa etiã longe inferior, ac tanto certe inferior, quanto signum re ipsa cuius est signũ inferius est. Verbi gratia. quanto militis insigne milite ipso

ipso inferius est.dices,& quamobrem signaculo ege
» bat.nō ipse egebat.quãobrē ergo illud accepit? Vt
» esset ipse pater cõmunis, & credentiũ per præputiũ,
» & eorũ qui in circuncisione essent. Sed nō simplici
ter eorum qui in circuncisione, idcirco adiecit, Iis
» qui non solum genus ducerent à circuncisione. Si
enim præputiatorũ ille pater, non quod præputia-
tus est, quanquam in prεputio iustificatus, sed quod ipsius
fidem sunt æmulati, multo minus circũcisorum erit
pater,propter ipsam circuncisionem,si ipsa fides ab-
fuerit.Circũcisionē enim accepit,ut utrique, ait,ipsum
habeamus patrem,nec qui circuncisi fuerint præpu-
tiatos expellant. uides ut præputiati hi ipsum prio-
res patrem habuerint? Quod si uenerandum quid-
dam est circuncisio,quod iusticiã uidelicet prædicet,
non paruam & præputium præstantiã obtinet, ut
quod iusticiã eam ante circuncisionē acceperit. tum
ergo tibi licebit patrem illum habere, quum ingres-
sus fueris uestigijs fidei,nec contenderis, nec tumul-
tuatus fueris,legem introducens. quãnam, obsecro,
fidem mihi narras? nempe eam quæ fuit in præpu-
tio.Rursus iudaicam turgiditatē ac fastum cõpescit,
iusticiæ tempus in memoriã reducens. & recte dixit
» Vestigijs, ut tu æque atque ille in corporum mor-
tuorũ resurrectione credas.etenim ille circa hoc ipsum
fidem exhibuit.Quare si præputiũ explodis,aperte
discito

discito, ne ipsam quidem circũcisionẽ tibi prodesse. nisi enim fidei uestigijs institeris, ut sexcẽties circuncisus fueris, non eris Abrahæ filius. quãdo & circuncisionem hoc nomine accepit, ut ne qui in præputio esset, te fastidiret ac reijceret. Caue itaq; ab illo id exigas· factum enim eiusmodi tibi, nõ illi auxilio fuit. At illud & iusticiæ signũ ait. & hoc propter te· quando nũc ne hoc quidẽ est. tum enim tu corporeorum signorum egebas. nunc aũt his minime opus. dicet aliquis. nũ à fide ipsa licebat animæ ipsius uirtutem perdiscere? licebat quidẽ, Verũ & hoc insuper additamento indigebas. quãdoquidẽ eñ animæ uirtutẽ nequaq; es æmulatus, neq; uidere potuisti, data tibi est sensibilis circuncisio· ut posteaq; te hac in re corporali exercueris, sensim deducaris & ad animi contemplationem, ac studiose ipsam cõplexus, tanq; dignitatẽ maximã, imitari ac revereri patrem edocearis. atq; hoc nõ in circuncisione modo deus instituit, sed & in alijs item omnibus. nimirum in sacrificijs, in sabbatis, in festis. Nam quod causa ille tua circuncisionem acceperit, audi quæ sequuntur. quũ enim dixisset, quod signum accepit, & signaculum, causam apponit, dicens. Vt ipse esset pater circuncisionis. »
His qui & mentalẽ assumunt. nam si hanc solum habueris, nihil tibi amplius accedit. Signum enim & hoc est, quum ipsa res apud te extiterit, hoc est ipsa

fides.quandoquidem si hac carueris, ne ipsum quidem signũ, signũ esse potest. cuius enim signũ erit? cuius signaculũ? quum non sit qui obsignetur. haud aliter q̃ si nobis balteum ostenderis, signaculũ habens, nulla re intus reposita·quapropter ridicula circuncisio fuerit, nisi fides intus adfuerit. nam si ea iusticię quidem signũ est, iusticia aũt carueris, fit, ut ne signũ quidẽ habeas. hac eñ de causa signũ accepisti, ut rẽ exqreres cuius signũ habes. quãdoquidẽ si ipsã citra hoc exquisiturus esses, huius nõ indigeres. non hoc aũt prædicat solũ circũcisio, iusticiã uidelicet, sed iusticiã, quę in pręputio esset. Aliud igit̃ nihil circuncisio prædicat, nisi q̃ circũcisiõe minime opus. Etenim si ij qui ad legẽ pertinent, hæredes sunt, inanis facta est fides, & irrita facta est promissio. Ostendit quod necessaria esset fides, quod circũcisione uetustior, quod lege fortior, quod legem commendet. nam si omnes peccauere, necessaria, si qui præputiatus esset, is iustificatus est, uetustior. si per legẽ agnitio peccati, absq; aũt lege manifestata est, fortior. si legis testimonio probatur, & legem firmat, non aduersaria, sed amica, & socia: ostẽdit rursus & aliunde fieri nõ posse ut per legem hæreditatem assequaris. quam fidem quum comparasset circuncisioni, uictoriamq; reportasset, eandem rursus legi opponit, sic inquiens. Si enim qui ad legem pertinẽt, hæredes

sunt

ſunt,inanis facta eſt fides. Vt ne quis enim dice- "
ret fieri poſſe,ut fidẽ habeas,legemq́ ſerues,oſten-
dit id eſſe impoſſibile. Nam qui ipſam legẽ ample-
ctitur,tanq̃ quæ ſalutem afferat,is fidei uim impro
bat· ob quod ait, inanis facta eſt fides. hoc eſt,non
opus eſt ſalute ea,quæ per gratiam fit.neq́ enim ea
poteſt ſuum ipſius robur declarare. etenim Iudæus
fortaſſe dixerit.quid enim mihi fide opus? Igitur ſi
hoc uerum,unà cum fide & promiſſio peſſum ĳt.ui-
de ut in omnibus,ab ipſo patriarcha è ſupernis cum
ipſis depugnet. nam quum oſtendit illinc iuſticiam
unà cum fide hæreditariam factam, oſtendit & pro
miſſionem ſimiliter.ut ne enim diceret Iudęus.quid
mihi curæ eſt, ſi per fidẽ iuſtificatus eſt Abraham?
dicit Paulus.ne id quidem quod ad te maxime perti
net,nempe poſſeſſiõis promiſſio, poteſt ſine illa ad
opus deduci: quod maxime illos territat.quamnam
porrò promiſſionem ait?ut mundi hęres ſit,& in eo
omnes benedicantur.& quo tandem pacto irrita fa
cta eſt hæc promiſſio? dixerit aliquis. Nam lex "
iram operatur. Cuius enim lex non eſt, huius nec "
tranſgreſſio. Quod ſi iram operatur, & trãſgreſ- "
ſioni obnoxios facit, liquet plane quod & execratio
ni q̃q́·porrò qui execrationi,ſupplicio ac tranſgreſ-
ſioni obnoxĳ ſunt,ĳ ne digni quidem ſint,qui hære
ditatem cernant,imò & pœnas dare, & expelli me-

 rentur

rentur. Quid igitur? Accedit fides gratiam illiciens, ut promiſſio ad opus deducatur. ubi enim gratia, ibi uenia, ubi uenia, ibi nullum ſuppliciũ· ſupplicio porrò ſublato, ac iuſticia à fide accedēte, nihil prohibet hæredes nos fieri promiſſiōis eius, quę à fide datur.

» Iccirco igitur ex fide, ait, datur hæreditas, ut ſecun
» dum gratiã firma ſit promiſſio uniuerſo ſemini, non
» ei quod eſt ex lege tantum, uerumetiam ei quod eſt
» ex fide Abraham, qui eſt pater omnium noſtrum.

Vides quod nō ſolum legem ſtabilit fides, ſed & ipſam hanc dei promiſſionē perire non patitur. Lex autem è diuerſo & fidem irritam facit, præter tempus obſeruata, & promiſſionē impedit. propterea oſtendit nō ſolum non ſuperuacaneã eſſe fidem, ſed & ſic neceſſariam, ut ſine ea ne ſeruari quidē poſſis. Lex enim iram gignit, omnes enim eam tranſgreſſi ſunt· hæc autem iram prorſus coaleſcere nō patitur.

» Cuius enim nō eſt lex, ait, huius neq; trãſgreſſio.

Vides ut non ſolum peccatum exortum deleat, ſed ne ipſum quidem exoriri ſinat. propterea ait,
» Per gratiam. Quamobrem tandem? nō quidem
» ut pudefiamus, Sed ut firma ſit promiſſio uniuer
» ſo ſemini. Duo bona hic ponit. quod uidelicet & firma ea ſint, quæ dãtur, & quod uniuerſo ſemini ea parata ſint· eos qui à gentibus oriundi ſunt cogens, Iudæosq; oſtendens excluſos eſſe, ſi ad fidei auditũ

nomen

nomen contentionem mouerint. Hoc enim firmius illo. neq; enim te fides damno afficit, ne cōtentionem cieas, sed te à lege in periculum adductū, seruat. deinde posteaq; dixit, uniuerso semini, diffinit, qualinā semini. Quod est ex fide, inquit, Connectens cognationem quæ ad gentes pertinet, ostendensq; non posse eos ob ipsum Abraham sibi placere, qui non perinde crediderint, atq; ille. ecce & aliud quiddam tertiū fides operata est. nam cognationē eam, quæ ad iustum pertinet, accuratiorem fecit, tum aūt plurium liberorū patrem declarauit. Vnde non simpliciter dixit Abraham, sed nostri credentiū patris, deinde testimonio dictum obsignans. Sicut scriptum est, inquit, patrem multarum gentium constitui te. Vides hæc iā inde ab initio ordinata? Quid igitur, dixerit aliquis, si de Ismaelitis, aut Amalecitis, aut Agarenis hæc dicit? Hoc certe ulterius progressus manifestius ostendit, nō de illis prolatum fuisse. sed iterum ad aliud festinat, per quod & ipsum hoc declarat, propinquitatis huius modum definiens, ac magno cū consilio ipsum hoc adstruēs. Quid enim ait? Ad exemplum dei cui credidit. Quod porrò ait, hoc est. Quemadmodū deus non est singularium deus, sed omniū pater, sic & ipse. & rursus, sicuti deus pater est nō secundū naturalē cognationem, sed secundum fidei necessitudinem, ita & ipse, obedi

 entia

entia enim patrem facit, ac genitorem omnium no/
strum·quandoquidem enim hanc cognationem ni/
hili faciebant, crassioremq́ illã retinebant, ostendit
hanc esse magis ratam, orationẽ ad deum deducẽs,
ac unà cum his & illud demonstrãs, quod uidelicet
fidei retributionem hãc acceperit. quare nisi hoc ad
fuerit, omniumq́ extiterit pater terram inhabitan/
tium, uerbum id ad exemplum, locum non ha/
bet, sed mancum factum est dei donum·ad exem/
plum enim sonat, perinde. quorsum enim mirũ fue/
rit, obsecro te, patrem illum esse suorũ, & à se genito/
rum? hoc enim quiuis homo assequitur·quod enim
nec opinatum est, illud quidem est·quod uidelicet,
quos à natura nõ habuit, eos ut dei dono acciperet.
Quare si credere uis, patriarcham fuisse honorem
assecutum, credito & illum eundem omniũ esse pa/
trem. Vbi autem dixit, ad exemplũ dei, cui credidit,
non intra ea uerba constitit, sed & addidit. Qui
uitæ restituit mortuos ac uocat ea quæ non sunt tan
quam sint, Iam hinc ueluti iactis fundamentis, de
resurrectione sermonem præparãs, ut qui ei ad rem
propositam accõmodus esset. Si enim possibile illi
mortuos uitæ restituere, & ea quæ nõ sunt, tanq́ ea
quæ sunt producere, possibile eidem & eos, qui ab
ipso nati non fuerint, ipsius filios efficere. ob quod
non dixit qui producit ea quæ non sunt, sed qui uo

cat

cat, maiorem facilitatẽ ostendens. quemadmodum enim nobis facile est uocare ea, quæ sunt, ita ei facile, ac multo facilius, ea quæ non sint, in rerum naturam producere. porrò quum dei donum magnũ esse dixisset, & immẽsum, deq; illius potestate disseruisset, ostendit & Abrahæ fidem dono ipso dignam esse, ut ne putes eum temere honestatũ fuisse excitatoq; auditore, ut ne Iudæus obturbet, aut animi pendeat, ac dicat, qui fieri potest, ut qui filij minime sunt, filij tamen fiant, traducit orationem ad patriarchã atq; ait, Qui præter spem sub spe credidit, se fore patrem multarum gentium, iuxta id quod dictum est, sic erit semen tuum. Quo pacto præter spem sub spe credidit? prętter spem humanã, sub spe dei. ostendit enim & rei magnitudinem, nec sinit tamẽ fidem dicto abrogari, quæ inter se pugnãtia sunt, fide ipsa tẽperãte. Quod si de illis loqueretur qui ab Ismaele ortum habuerunt, superuacanea hæc esset oratio. illi enim non secundum fidem, sed secundum naturam geniti sunt. Sed & Isaac in mediũ adducit. non enim pro illis gentibus credidit, sed pro eo qui ab uxore sterili ædendus esset. si igitur merces est, patrẽ multarum gentium fieri, de illis gẽtibus intellige, pro quibus credidit uidelicet. nam ut scias de his illũ loqui, audi quæ sequuntur. Ac nõ infirmatus fide, haud considerauit suum ipsius corpus iam emortuum.

Vides

Vides ut impedimenta ipsa ponat, & altum iusti animum omnia transcendentẽ. præter spem, inquit, quod promissum erat · primũ hoc impedimentum. neq; enim ipse alterum Abraham habuit, quem uideret sic suscepisse filiũ. nam qui ab illo extitere, ad illum respexere· ille autẽ ad nullũ, sed ad deũ solum. quapropter præter spem dixit. deinde corpus emortuum· hoc secundum. & mortificatio uuluæ Sarræ· hoc & tertium & quartum. Verum ad promissionem dei nõ hæsitauit ob incredulitatẽ. Neq; enim demonstrationem dedit, neq; signum fecit deus, sed uerba erant nuda solum, promittentia ea, quæ natura non pollicebatur. sed tamen nõ hæsitauit, inquit. non dixit illum non incredulum fuisse, sed non hæsitauisse, hoc est ne animo quidem suspenso, ancipiti, ac dubio fuisse. porrò aũt quod tot ei impedimenta existerẽt, inde edocemur, ut innumera etiam, quæ impossibilia quidem uideantur, promittat deus, nec ea admittat qui audierit, eam imbecillitatem non ab ipsarũ rerum nasci ingenio, sed ab eius stulticia, qui nõ admittit. Sed robustus factus est fide. Vide Pauli philosophiam. nam quãdoquidem agebatur tum de ĳs, qui opera præstant, tũ de ĳs qui credunt, fidemq; exhibent suã, ostendit eum qui credit, maius opus illo præstare: tum aũt maiori fortitudine, maiori robore indigere, nec contemptibilẽ ac uulga

rem

rem laborem ſuſtinere·etenim eleuabant Iudæi,atte-
nuabantq́ fidem,tanq̃ quę laborem non haberet.
Igitur aduerſus id ſeſe obfirmãs, oſtendit non eum
ſolum,qui temperantiã,aut aliud id genus meritum
pręſtat,ſed & eum quoq; qui fidem credulitatemq́
affert,magna admodum uirtute ac potentia indige-
re.Quemadmodũ enim roboris ille eget ad propel-
lendos à ſe adorientis intemperantiæ inſultus, ita &
huic quoq; ualido ac potẽti animo opus eſt, ad de-
fendẽdas, explodẽdasq́ incredulitatis cogitatiões.
Qui igit' fortis extitit?Fidei,inquit,nõ cogitationib.
rẽ ipſam cõmiſit.alioqui futurũ erat,ut laberetur,ani
mũq; deſponderet. qui porrò fidẽ ipſam præſtitit?
Tribuẽs gloriã deo, inquit, certa perſuaſiõe cõcepta
q; is qui ꝓmiſerat, idẽ potẽs eſſet & præſtare. Igi-
tur ipſum hoc,nõ curioſe indagare ſcilicet, eſt deum
glorificare,ſicuti curioſe indagare,eſt peccare.Quod
ſi quoties inferiora hęc curioſe nimis ꝑſcrutamur in-
quirimuſq́,deũ minime glorificamus,multo magis
quoties dñi ortum ſuperuacanea curioſitate inquiri
mus,tanq̃ qui iniuriã inferamus,extrema patiemur.
ſi eñ reſurrectiõis typũ exquirere minime oportet,
multo minus arcana illa, & horroris ac reuerẽtiæ ple
na.nec dixit credẽs ſimpliciter, ſed certa perſuaſione
cõcepta.nam tale quiddã fides eſt, nimirũ apertior,
manifeſtiorq́ demonſtratione ea, quam perpẽden

tis animi raciocinatio parit, atq; adeo maiorẽ in suadendo uim obtinet. neq; enim fluctuat, si qua forte alia cogitatio in eam introgressa fuerit. etenim qui perpẽdẽtis hinc inde animi ratiocinationibus paret, is certe & sententiam mutare possit. at qui fide se obfirmat, auditionem suam cogitationibus ijs quæ nocere possunt, ueluti uallo, munitam occludit. Quum igitur dixisset, quod à fide iustificatus esset, declarat quod & deũ à fide glorificauerit, quod ipsum uitæ maxime proprium est. Luceat enim lumen uestrum coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrũ qui in cœlis est. ecce hoc fidei esse apparuit. Rursus aũt ut ipsa opera indigent roboris, ita & fides. In ipsis quidẽ operibus præstandis usu sæpe uenit, ut sudorẽ corpus partiatur: at in ipsa fide, animæ simplicis, ac nudæ meritum existit. quamobrem maior est labor, quum ea uidelicet certaminum socium, participemq; non habeat. Vides ut omnia, quæ operis erant, ostẽdit maiori cum exuberantia ipsi fidei inesse. Verbi gratia, gloriari erga deum, fortitudinis ac laboris egere, deum rursus glorificare. per hæc porrò uerba, » Qui ꝓmiserat idem » potens esset, & facere. Videtur mihi & de futuris prædicere. neq; enim præsentia solum promisit, sed & futura. Hæc enim illorum typus erant. Est igitur incredulitas mentis infirmæ, pusillæ, ac miseræ. Quã

obrem quoties nobis nonnulli ipsam credulitatem uitio uertent, illis contra uitio uertamus incredulitatem, ut miseris, pusillanimibus, insipietibus, infirmis, & asinis ipsis nihilo melius habentibus. Quēadmodum enim credulitas ipsa, animi est magni, ac sublimis, ita ipsa incredulitas animi est exilis, ratione maxime carētis, & ad pecudum amentiā depressi. Itaq; illis omissis ipsum patriarcham ęmulemur, ac deum glorificemus, quemadmodum & ille gloriam illi dedit. Quid porrò illud est, gloriam illi dedit? illius iusticiam, illius immensam potentiā considerauit, tum autem conuenientem de eo cogitationem sibi sumpsit, atq; ita demū plenam ac certam promissorum persuasionem induit. Morale.

Igitur & nos quoq; illum glorificemus, tum per ipsam fidem, tum per ipsa opera, ut mercedem hanc accipiamus, ab illo scilicet ut glorificemur. eos enim qui me glorificant, ait, glorificabo. quanq; si nulla etiā proposita esset merces, uel hoc ipsum gloria fuerit, nēpe quod digni habiti fuerimus, qui deū ipsum glorificemus. Nam si qui regū laudes decantāt, celebrātq;, ij ob hoc ipsum tantūmodo magnopere sibi placent, ut nullus inde alius fructus existat: cōsidera quantæ demum glorię fuerit, si dominus noster per nos glorificetur? quemadmodū & quanti supplicij, si autores ipsi fuerimus, ut per nos ille blasphame-

tur,ac male audiat. Quãtum enim esse putas deum inter & homines discrimen? an quãtum inter homines & lumbricos? sed nullum prorsus dixi discrimen uel tãto à me posito. neq; enim ipsum quantum sit uerbis exprimere queas. Igitur nũ uelles ipse à lumbricis gloriam capere magnam ac splendidam? nequaq̃. ergo si tute gloriæ sitiens, hoc nolles, qui ab hoc affectu liber est, atque eousq; sublimior, is quo tandem pacto gloriæ à te manantis indiguerit? Sed tamen uel minime egens quum sit, ait se illam cupere propter te. si em̃ sustinuit, ut propter te seruus fieret, quid demiraris, si hac eadẽ de causa, & alia q̃q; suscipit, amplectiturq́;. nihil enim se esse indignum existimat, quod quidem saluti nostræ conferat. Hęc ipsa igitur quũ ita se habere nouerimus, peccatum id omne effugiamus, ꝑ quod deus ipse blasphemia afficiatur. ait enim scriptura, tanq̃ ab aspectu serpentis, fuge à peccato. nam si ad illud accesseris, excipiet te. nõ enim illud ad nos accedit, uerum ipsi ad illud transfugimus. Siquidem & huic quoq; rei deus ita prouidit, ut ne uidelicet diabolus sua tyrannide superior nobis esset. alioqui em̃, nullus inueniretur contra illius robur stare ualẽs. propterea habitare illum uoluit, tanq̃ prædonem quempiam, ac tyrannũ. qui nisi quem apprehenderit inermem ac solitarium in suas speluncas descendentem, accedere sanè non sustinet

ſtinet. niſi nos per deſertum iter facientes uiderit, ap propinquare non audet. deſertus aũt diaboli locus aliud nihil eſt, ꝙ ipſum peccatum. opus eſt ergo no bis fidei ſcuto, ſalutis galea, ſpiritus gladio, nõ, ut ne malum aliquod patiamur tãtum, ſed ut illius caput, irruere uolentis, obtruncemus. opus eſt item & aſſi duis precibus ut ille ſub pedibus noſtris conteratur. impudens eſt enim & impurus, & quidem ab infe riori loco depugnans, ſed tamẽ uel ſic uictor euadit. cuius rei cauſa ea eſt, quod ſtudium ipſi nullum ad hibemus, quo ipſi illius plagis altiores nos collloce mus. neq; enim ille potis eſt ſeſe admodum ſurſum attollere, ſed deorſum trahitur, ſerpẽtis formam ge rens. quod ſi initio ſic ordinauit illũ deus, multo ma gis & nunc. qui ſi ignoras quid tandẽ ſit ab inferiori loco depugnare, tibi hic ego enitar pugnę huius mo dum declarare. Quid igitur eſt ab inferiori loco de pugnare? nempe à rebus quæ infra nos ſunt, digla diari, à uoluptate, à diuitijs, deniq; à ſecularibus qui buſuis reb. quapropter ſi quẽ ille uiderit uolatu ad cœlum ferri, primum ſaltu eouſq; contingere haud quaꝙ poteſt. deinde id aggreſſus celeriter labetur. neq; enim pedes habet, ne formides, nõ alas, ne ter reare. ſuper terram trahitur, ijs quæ in terra ſunt ad hæreſcens. Igitur nihil quicꝙ ſit tibi cum terra com mune, ac labore nullo egebis. neq; enim pugnã eam

nouit, quæ aduerso utrinq; cornu geritur. sed ueluti serpens spinis occultatur, intra diuitiarum impostu-ram assidue latitans. qui si spinas incideris, facile au fugiet, timidus redditus, si & in illum diuinas incan-tationes canere noueris, statim uulnerabitur. sunt e-nim nobis, sunt incantationes spirituales. Ipsum no-mē domini nostri Iesu Christi, atq; ipsius crucis po tentia. hæc ipsa incantatio non solum draconē à spe-læis abigit, atque in ignem cōijcit, sed & uulneribus quoq; medet. quod si multi extitere, qui dictis illis precaminibus sanati minime fuerint, accusent illi mo dicā suā fidē, nō dicti infirmitatē. quādo & ipsum Ie sum multi q̄dē pellebāt, ac premebāt, ac nihil tamē inde lucri reportabant. At quæ sanguinis profluuio laborabat mulier, ne tacto quidē corpore, sed ipso tantum uestis limbo, diuturnos sanguinis fontes sti tit. hoc nomen & dæmonibus terribile, & perturba-tionibus, & ægritudinibus. hoc igitur ornemur ipsi, hoc tanq̄ muro nos muniamus. sic & Paulus factus est magnus, quanq̄ & ille eadem nobiscum natura constās. sed illum ipsum fides sibi immutatū, alium pro alio effecerat. quin & cæterorum apostolorum tanta erat fidei abundātia, ut uel eorum uestes ma-gna pollerēt potestate. quo igitur pacto nos ipsi ex cusabimus? si illorū quidem & umbræ & uestes mor tem exegere, quum ne nostræ quidem preces ipsos

affectus compescat· quid tandem causæ est? nempe ingens animi discrepantia. nam quod ad naturam spectat, ea ęqualis quidem est, & cõmunis. Ille enim perinde atq; nos natus est, & educatus, tum aũt terram habitauit, & aerẽ respirauit· at cætera nobis longe maior ac melior, zelum, fidem, charitatem. Ipsum igitur imitemur, præstantes ut per nos Christus loquatur. hoc ille cupidius auet, quàm ipsi nos, atq; ob id organum hoc apparauit· quod quidem nõ uult ille infructuosum atq; iners manere, sed assidue id in manibus habere. quin igitur illud artificis manui accommodum apparas? non etiam demittis cordas, ijsq; mollioribus per delicias effectis, citharã totam illi inutilem reddis? quum eam oporteat constringere, & intendere cantus, & sale spirituali constipare. nam si eam hac ratione aptatã uiderit, per nostram etiam animã resonabit Christus. quod certe quum à nobis factum fuerit, & angelos uidebis exultãtes, & archangelos, & Cherubim. Digni igitur inculpatis illis manibus efficiamur, ipsum exhortemur, & in nostrum quoq; cor pulset. imò uero ne exhortatione quidem ille eget. duntaxat eo attactu cor idem dignũ cõparato. Sic fiet, ut ille ad te prior accurrat. Nam si imparatis ultro etiã accurrit (Paulo enim tali nondum effecto encomij telam orditur) is quum te paratum uiderit, quid tandem facturus non est?

quod

fides.quandoquidem si hac carueris, ne ipsum quidem signũ, signũ esse potest. cuius enim signũ erit? cuius signaculũ? quum non sit qui obsignetur. haud aliter ꝙ si nobis balteum ostenderis, signaculũ habens, nulla re intus reposita·quapropter ridicula circuncisio fuerit, nisi fides intus adfuerit. nam si ea iusticię quidem signũ est, iusticia aũt carueris, fit, ut ne signũ quidẽ habeas. hac eñ de causa signũ accepisti, ut rẽ exqreres cuius signũ habes. quãdoquidẽ si ipsã citra hoc exquisiturus esses, huius nõ indigeres. non hoc aũt prædicat solũ circũcisio, iusticiã uidelicet, sed iusticiã, quę in pręputio esset. Aliud igiť nihil circuncisio prædicat, nisi ꝙ circũcisiõe minime opus. " Etenim si ij qui ad legẽ pertinent, hæredes sunt, inanis " facta est fides, & irrita facta est promissio. Ostendit quod necessaria esset fides, quod circũcisione uetustior, quod lege fortior, quod legem commendet. nam si omnes peccauere, necessaria, si qui præputiatus esset, is iustificatus est, uetustior. si per legẽ agnitio peccati, absq; aũt lege manifestata est, fortior. si legis testimonio probatur, & legem firmat, non aduersaria, sed amica, & socia: ostẽdit rursus & aliunde fieri nõ posse ut per legem hæreditatem assequaris. quam fidem quum comparasset circuncisioni, uictoriamq; reportasset, eandem rursus legi opponit, sic inquiens. " Si enim qui ad legem pertinẽt, hæredes

sunt

ſunt,inanis facta eſt fides. Vt ne quis enim dice- »
ret fieri poſſe,ut fidē habeas,legemq́ ſerues,oſten-
dit id eſſe impoſſibile. Nam qui ipſam legē ample-
ctitur,tanq̃ quæ ſalutem afferat,is fidei uim impro
bat· ob quod ait, inanis facta eſt fides. hoc eſt,non
opus eſt ſalute ea,quæ per gratiam fit.neq; enim ea
poteſt ſuum ipſius robur declarare. etenim Iudæus
fortaſſe dixerit.quid enim mihi fide opus? Igitur ſi
hoc uerum,unà cum fide & promiſſio peſſum ijt.ui-
de ut in omnibus,ab ipſo patriarcha è ſupernis cum
ipſis depugnet. nam quum oſtendit illinc iuſticiam
unà cum fide hæreditariam factam, oſtendit & pro
miſſionem ſimiliter.ut ne enim diceret Iudęus.quid
mihi curæ eſt, ſi per fidē iuſtificatus eſt Abraham?
dicit Paulus.ne id quidem quod ad te maxime perti
net,nempe poſſeſſiōis promiſſio, poteſt ſine illa ad
opus deduci: quod maxime illos territat.quamnam
porrò promiſſionem ait?ut mundi hęres ſit,& in eo
omnes benedicantur.& quo tandem pacto irrita fa
cta eſt hæc promiſſio? dixerit aliquis. Nam lex »
iram operatur. Cuius enim lex non eſt, huius nec »
tranſgreſſio. Quod ſi iram operatur, & trāſgreſ- »
ſioni obnoxios facit, liquet plane quod & execratio
ni q̄q;·porrò qui execrationi,ſupplicio ac tranſgreſ-
ſioni obnoxij ſunt,ij ne digni quidem ſint,qui hære
ditatem cernant,imò & pœnas dare, & expelli me-

rentur. Quid igitur? Accedit fides gratiam illiciens, ut promissio ad opus deducatur. ubi enim gratia, ibi uenia, ubi uenia, ibi nullum supplicium: supplicio porrò sublato, ac iusticia à fide accedēte, nihil prohibet hæredes nos fieri promissiōis eius, quę à fide datur.

» Iccirco igitur ex fide, ait, datur hæreditas, ut secun
» dum gratiā firma sit promissio uniuerso semini, non
» ei quod est ex lege tantum, uerumetiam ei quod est
» ex fide Abraham, qui est pater omnium nostrum.

Vides quod nō solum legem stabilit fides, sed & ipsam hanc dei promissionē perire non patitur. Lex autem è diuerso & fidem irritam facit, præter tempus obseruata, & promissionē impedit. propterea ostendit nō solum non superuacaneā esse fidem, sed & sic necessariam, ut sine ea ne seruari quidē possis: Lex enim iram gignit, omnes enim eam transgressi sunt: hæc autem iram prorsus coalescere nō patitur.

» Cuius enim nō est lex, ait, huius neq; trāsgressio.

Vides ut non solum peccatum exortum deleat, sed ne ipsum quidem exoriri sinat. propterea ait,

» Per gratiam. Quamobrem tandem? nō quidem
» ut pudefiamus, Sed ut firma sit promissio uniuer
» so semini. Duo bona hic ponit. quod uidelicet & firma ea sint, quæ dātur, & quod uniuerso semini ea parata sint: eos qui à gentibus oriundi sunt cogens, Iudæosq; ostendens exclusos esse, si ad fidei auditū

nomen

homen contentionem mouerint. Hoc enim firmius illo: neq; enim te fides damno afficit, ne cōtentionem cieas, sed te à lege in periculum adductū, seruat. deinde posteaq; dixit, uniuerso semini, diffinit, qualinā semini. Quod est ex fide, inquit, Connectens cognationem quæ ad gentes pertinet, ostendensq; non posse eos ob ipsum Abraham sibi placere, qui non perinde crediderint, atq; ille. ecce & aliud quidam tertiū fides operata est. nam cognationē eam, quæ ad iustum pertinet, accuratiorem fecit, tum aūt plurium liberorū patrem declarauit. Vnde non simpliciter dixit Abraham, sed nostri credentiū patris, deinde testimonio dictum obsignans. Sicut scriptum est, inquit, patrem multarum gentium constitui te. Vides hæc iā inde ab initio ordinata? Quid igitur, dixerit aliquis, si de Ismaelitis, aut Amalecitis, aut Agarenis hæc dicit? Hoc certe ulterius progressus manifestius ostendit, nō de illis prolatum fuisse. sed iterum ad aliud festinat, per quod & ipsum hoc declarat, propinquitatis huius modum definiens, ac magno cū consilio ipsum hoc adstruēs. Quid enim ait? Ad exemplum dei cui credidit. Quod porrò ait, hoc est. Quemadmodū deus non est singularium deus, sed omniū pater, sic & ipse. & rursus, sicuti deus pater est nō secundū naturalē cognationem, sed secundum fidei necessitudinem, ita & ipse, obedi

entia enim patrem facit, ac genitorem omnium nostrum·quandoquidem enim hanc cognationem nihili faciebant, crassioremq́ illã retinebant, ostendit hanc esse magis ratam, orationẽ ad deum deducẽs, ac unà cum his & illud demonstrãs, quod uidelicet fidei retributionem hãc acceperit. quare nisi hoc ad fuerit, omniumq́ extiterit pater terram inhabitantium, uerbum id ad exemplum, locum non habet, sed mancum factum est dei donum·ad exemplum enim sonat, perinde. quorsum enim mirũ fuerit, obsecro te, patrem illum esse suorũ, & à se genitorum? hoc enim quiuis homo assequitur·quod enim nec opinatum est, illud quidem est·quod uidelicet, quos à natura nõ habuit, eos ut dei dono acciperet. Quare si credere uis, patriarcham fuisse honorem assecutum, credito & illum eundem omniũ esse patrem. Vbi autem dixit, ad exemplũ dei, cui credidit, non intra ea uerba constitit, sed & addidit. Qui uitæ restituit mortuos ac uocat ea quæ non sunt tanquam sint, Iam hinc ueluti iactis fundamentis, de resurrectione sermonem præparãs, ut qui ei ad rem propositam accõmodus esset. Si enim possibile illi mortuos uitæ restituere, & ea quæ nõ sunt, tanq́ ea quæ sunt producere, possibile eidem & eos, qui ab ipso nati non fuerint, ipsius filios efficere. ob quod non dixit qui producit ea quæ non sunt, sed qui uocat

cat,maiorem facilitatẽ ostendens. quemadmodum enim nobis facile est uocare ea,quæ sunt,ita ei facile, ac multo facilius,ea quæ non sint,in rerum naturam producere. porrò quum dei donum magnũ esse dixisset,& immẽsum,deq́ illius potestate disseruisset, ostendit & Abrahæ fidem dono ipso dignam esse, ut ne putes eum temere honestatũ fuisse·excitato q́ auditore,ut ne Iudæus obturbet,aut animi pendeat, ac dicat,qui fieri potest,ut qui filij minime sunt, filij tamen fiant, traducit orationem ad patriarchã atq; ait, Qui præter spem sub spe credidit, se fore patrem multarum gentium,iuxta id quod dictum est, sic erit semen tuum. Quo pacto præter spem sub spe credidit? pręter spem humanã,sub spe dei.ostendit enim & rei magnitudinem,nec sinit tamẽ fidem dicto abrogari,quæ inter se pugnãtia sunt,fide ipsa tẽperãte. Quod si de illis loqueretur qui ab Ismaele ortum habuerunt,superuacanea hæc esset oratio.illi enim non secundum fidem,sed secundum naturam geniti sunt.Sed & Isaac in mediũ adducit.non enim pro illis gentibus credidit, sed pro eo qui ab uxore sterili ædendus esset.si igitur merces est,patrẽ multarum gentium fieri, de illis gẽtibus intellige, pro quibus credidit uidelicet. nam ut scias de his illũ loqui, audi quæ sequuntur. Ac nõ infirmatus fide,haud considerauit suum ipsius corpus iam emortuum.

Vides

Vides ut impedimenta ipsa ponat, & altum iusti animum omnia transcendentẽ.præter spem, inquit, quod promissum erat · primũ hoc impedimentum. neq; enim ipse alterum Abraham habuit, quem uideret sic suscepisse filiũ. nam qui ab illo extitere, ad illum respexere: ille autẽ ad nullũ,sed ad deũ solum. quapropter præter spem dixit.deinde corpus emortuum· hoc secundum. & mortificatio uuluæ Sarræ· hoc & tertium & quartum. Verum ad promissionem dei nõ hæsitauit ob incredulitatẽ. Neq; enim demonstrationem dedit,neq; signum fecit deus,sed uerba erant nuda solum,promittentia ea,quæ natura non pollicebatur.sed tamen nõ hæsitauit, inquit. non dixit illum non incredulum fuisse,sed non hæsitauisse,hoc est ne animo quidem suspenso,ancipiti,ac dubio fuisse.porrò aũt quod tot ei impedimenta existerẽt,inde edocemur,ut innumera etiam,quæ impossibilia quidem uideantur, promittat deus,nec ea admittat qui audierit,eam imbecillitatem non ab ipsarũ rerum nasci ingenio, sed ab eius stulticia, qui nõ admittit. Sed robustus factus est fide. Vide Pauli philosophiam. nam quãdoquidem agebatur tum de ijs,qui opera præstant, tũ de ijs qui credunt, fidemq; exhibent suã,ostendit eum qui credit, maius opus illo præstare: tum aũt maiori fortitudine, maiori robore indigere, nec contemptibilẽ ac uulga

rem

rem laborem sustinere·etenim eleuabant Iudæi,atte
nuabantq; fidem,tanq̃ quę laborem non haberet.
Igitur aduersus id sese obfirmãs, ostendit non eum
solum,qui temperantiã,aut aliud id genus meritum
pręstat,sed & eum quoq; qui fidem credulitatemq;
affert,magna admodum uirtute ac potentia indige-
re. Quemadmodũ enim roboris ille eget ad propel-
lendos à se adorientis intemperantiæ insultus, ita &
huic quoq; ualido ac potẽti animo opus est, ad de-
fendẽdas, explodẽdasq; incredulitatis cogitatiões.
Qui igit̃ fortis extitit? Fidei,inquit,nõ cogitationib.
rẽ ipsam cõmisit.alioqui futurũ erat,ut laberetur,ani
mũq; desponderet. qui porrò fidẽ ipsam præstitit?
Tribuẽs gloriã deo, inquit, certa persuasiõe cõcepta
q; is qui pmiserat, idẽ potẽs esset & præstare. Igi-
tur ipsum hoc,nõ curiose indagare scilicet, est deum
glorificare,sicuti curiose indagare,est peccare. Quod
si quoties inferiora hęc curiose nimis pscrutamur in
quirimusq;,deũ minime glorificamus,multo magis
quoties dñi ortum superuacanea curiositate inquiri
mus,tanq̃ qui iniuriã inferamus,extrema patiemur.
si ẽm resurrectiõis typũ exquirere minime oportet,
multo minus arcana illa,& horroris ac reuerẽtiæ ple
na.nec dixit credẽs simpliciter, sed certa persuasione
cõcepta.nam tale quiddã fides est,nimirũ apertior,
manifestiorq; demonstratione ea, quam perpẽden

tis animi raciocinatio parit,atq; adeo maiorē in sua-
dendo uim obtinet. neq; enim fluctuat, si qua forte
alia cogitatio in eam introgressa fuerit. etenim qui
perpēdētis hinc inde animi ratiocinationibus paret,
is certe & sententiam mutare possit.at qui fide se ob-
firmat, auditionem suam cogitationibus ijs quæ no
cere possunt,ueluti uallo,munitam occludit. Quum
igitur dixisset,quod à fide iustificatus esset,declarat
quod & deū à fide glorificauerit, quod ipsum uitæ
maxime proprium est.Luceat enim lumen uestrum
coram hominibus,ut uideant bona opera uestra, &
glorificent patrem uestrū qui in cœlis est.ecce hoc si
dei esse apparuit. Rursus aūt ut ipsa opera indigent
roboris,ita & fides.In ipsis quidē operibus præstan
dis usu sæpe uenit, ut sudorē corpus partiatur: at in
ipsa fide,animæ simplicis,ac nudæ meritum existit.
quamobrem maior est labor,quum ea uidelicet cer-
taminum socium, participemq; non habeat. Vides
ut omnia,quæ operis erant, ostēdit maiori cum exu
berantia ipsi fidei inesse. Verbi gratia, gloriari erga
deum,fortitudinis ac laboris egere, deum rursus glo
» rificare.per hæc porrò uerba, Qui ꝓmiserat idem
» potens esset, & facere, Videtur mihi & de futuris
prædicere.neq; enim præsentia solum promisit, sed
& futura. Hæc enim illorum typus erant. Est igitur
incredulitas mentis infirmæ,pusillæ,ac miseræ.Quā
obrem

obrem quoties nobis nonnulli ipsam credulitatem uitio uertent, illis contra uitio uertamus incredulitatem, ut miseris, pusillanimibus, insipiẽtibus, infirmis, & asinis ipsis nihilo melius habentibus. Quẽadmodum enim credulitas ipsa, animi est magni, ac sublimis, ita ipsa incredulitas animi est exilis, ratione maxime carẽtis, & ad pecudum amentiã depressi. Itaq; illis omissis ipsum patriarcham ęmulemur, ac deum glorificemus, quemadmodum & ille gloriam illi dedit. Quid porrò illud est, gloriam illi dedit? illius iusticiam, illius immensam potentiã considerauit, tum autem conuenientem de eo cogitationem sibi sumpsit, atq; ita demũ plenam ac certam promissorum persuasionem induit. Morale.

Igitur & nos quoq; illum glorificemus, tum per ipsam fidem, tum per ipsa opera, ut mercedem hanc accipiamus, ab illo scilicet ut glorificemur. eos enim qui me glorificant, ait, glorificabo. quanq; si nulla etiã proposita esset merces, uel hoc ipsum gloria fuerit, nẽpe quod digni habiti fuerimus, qui deũ ipsum glorificemus. Nam si qui regũ laudes decantãt, celebrãtq;, ij ob hoc ipsum tantũmodo magnopere sibi placent, ut nullus inde alius fructus existat: cõsidera quantæ demum glorię fuerit, si dominus noster per nos glorificetur? quemadmodũ & quanti supplicij, si autores ipsi fuerimus, ut per nos ille blasphame-

tur, ac male audiat. Quãtum enim esse putas deum inter & homines discrimen? an quãtum inter homines & lumbricos? sed nullum prorsus dixi discrimen uel tãto à me posito. neq; enim ipsum quantum sit uerbis exprimere queas. Igitur nũ uelles ipse à lumbricis gloriam capere magnam ac splendidam? nequaq̃. ergo si tute gloriæ sitiens, hoc nolles, qui ab hoc affectu liber est, atque eousq; sublimior, is quo tandem pacto gloriæ à te manantis indiguerit? Sed tamen uel minime egens quum sit, ait se illam cupere propter te. si em̃ sustinuit, ut propter te seruus fieret, quid demiraris, si hac eadẽ de causa, & alia q̃q; suscipit, amplectiturq;. nihil enim se esse indignum existimat, quod quidem saluti nostræ conferat. Hęc ipsa igitur quũ ita se habere nouerimus, peccatum id omne effugiamus, p quod deus ipse blasphemia afficiatur. ait enim scriptura, tanq̃ ab aspectu serpentis, fuge à peccato. nam si ad illud accesseris, excipiet te. nõ enim illud ad nos accedit, uerum ipsi ad illud transfugimus. Siquidem & huic quoq; rei deus ita prouidit, ut ne uidelicet diabolus sua tyrannide superior nobis esset. alioqui em̃, nullus inueniretur contra illius robur stare ualẽs. propterea habitare illum uoluit, tanq̃ prædonem quempiam, ac tyrannũ. qui nisi quem apprehenderit inermem ac solitarium in suas speluncas descendentem, accedere sanè non sustinet

ſtinet.niſi nos per deſertum iter facientes uiderit,appropinquare non audet. deſertus aũt diaboli locus aliud nihil eſt,quàm ipſum peccatum.opus eſt ergo nobis fidei ſcuto,ſalutis galea,ſpiritus gladio, nõ,ut ne malum aliquod patiamur tãtum, ſed ut illius caput, irruere uolentis,obtruncemus. opus eſt item & aſſiduis precibus ut ille ſub pedibus noſtris conteratur. impudens eſt enim & impurus, & quidem ab inferiori loco depugnans·ſed tamẽ uel ſic uictor euadit. cuius rei cauſa ea eſt, quod ſtudium ipſi nullum adhibemus, quo ipſi illius plagis altiores nos collocemus. neq; enim ille potis eſt ſeſe admodum ſurſum attollere,ſed deorſum trahitur,ſerpẽtis formam gerens.quod ſi initio ſic ordinauit illũ deus, multo magis & nunc.qui ſi ignoras quid tandẽ ſit ab inferiori loco depugnare,tibi hic ego enitar pugnę huius modum declarare. Quid igitur eſt ab inferiori loco depugnare? nempe à rebus quæ infra nos ſunt, digladiari,à uoluptate,à diuitijs,deniq; à ſecularibus quibuſuis reb. quapropter ſi quẽ ille uiderit uolatu ad cœlum ferri, primum ſaltu eouſq; contingere haudquaquàm poteſt. deinde id aggreſſus celeriter labetur. neq; enim pedes habet,ne formides, nõ alas,ne terreare.ſuper terram trahitur, ijs quæ in terra ſunt adhæreſcens.Igitur nihil quicquàm ſit tibi cum terra commune,ac labore nullo egebis.neq; enim pugnã eam

nouit, quæ aduerso utrinq; cornu geritur. sed ueluti serpens spinis occultatur, intra diuitiarum impostu/ram assidue latitans. qui si spinas incideris, facile aú fugiet, timidus redditus, si & in illum diuinas incan/tationes canere noueris, statim uulnerabitur. sunt e/nim nobis, sunt incantationes spirituales. Ipsum no/mẽ domini nostri Iesu Christi, atq; ipsius crucis po tentia. hæc ipsa incantatio non solum draconẽ à spe/læis abigit, atque in ignem cõijcit, sed & uulneribus quoq; medet. quod si multi extitere, qui dictis illis precaminibus sanati minime fuerint, accusent illi mo dicã suã fidẽ, nõ dicti infirmitatẽ. quãdo & ipsum Ie sum multi qdẽ pellebãt, ac premebãt, ac nihil tamẽ inde lucri reportabant. At quæ sanguinis profluuio laborabat mulier, ne tacto quidẽ corpore, sed ipso tantum uestis limbo, diuturnos sanguinis fontes sti tit. hoc nomen & dæmonibus terribile, & perturba/tionibus, & ægritudinibus. hoc igitur ornemur ipsi, hoc tanq; muro nos muniamus. sic & Paulus factus est magnus, quanq; & ille eadem nobiscum natura constãs. sed illum ipsum fides sibi immutatũ, alium pro alio effecerat. quin & cæterorum apostolorum tanta erat fidei abundãtia, ut uel eorum uestes ma/gna pollerẽt potestate. quo igitur pacto nos ipsi ex cusabimus? si illorũ quidem & umbræ & uestes mor tem exegere, quum ne nostræ quidem preces ipsos
affectus

affectus compescat· quid tandem causæ est? nempe ingens animi discrepantia. nam quod ad naturam spectat, ea ęqualis quidem est, & cōmunis. Ille enim perinde atq; nos natus est, & educatus, tum aūt ter/ram habitauit, & aerē respirauit· at cætera nobis lon ge maior ac melior, zelum, fidem, charitatem. Ipsum igitur imitemur, præstantes ut per nos Christus lo/quatur. hoc ille cupidius auet, q̄ ipsi nos, atq; ob id organum hoc apparauit· quod quidem nō uult ille infructuosum atq; iners manere, sed assidue id in manibus habere. quin igitur illud artificis manui ac/commodum apparas? non etiam demittis cordas, ijsq; mollioribus per delicias effectis, citharā totam illi inutilem reddis? quum eam oporteat constringe re, & intendere cantus, & sale spirituali constipare. nam si eam hac ratione aptatā uiderit, per nostram etiam animā resonabit Christus. quod certe quum à nobis factum fuerit, & angelos uidebis exultātes, & archangelos, & Cherubim. Digni igitur inculpa/tis illis manibus efficiamur, ipsum exhortemur, & in nostrum quoq; cor pulset. imò uero ne exhortatio/ne quidem ille eget. duntaxat eo attactu cor idem dignū cōparato. Sic fiet, ut ille ad te prior accurrat. Nam si imparatis ultro etiā accurrit (Paulo enim ta/li nondum effecto encomij telam orditur) is quum te paratum uiderit, quid tandem facturus non est?
quod

quod si Christus resonauerit, tum certe & spiritus omnino præsto aderit, erimusq́ cœlo meliores, non solem habentes ac lunam corpori impressam, sed solis & lunæ & angelorum dominum inhabitantem, & inambulantem in nobis. Hæc autē dico non quo mortuos suscitemus, neq; quo lepras expurgemus, sed ut horum omnium signum charitatem exhibeamus. Vbicūq; enim bonum id affuerit, statim filius præsto est, unà cum patre, inibi etiam & spiritus gratia frequentat. Vbicunq; eñ fuerint (ait) duo uel tres cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio ipsorū. q̄d ipsum magni est affectus, pertinetq́ ad eos qui ualde amāt, amatos scilicet utrinq; habere. Dices, ecquis aūt ita miser est, ut nolit Christū ipsum mediū habere? Certe ipsi nos illi sumus, qui mutuis inter nos seditionibus conflictamur. ac fortasse me ridebit quispiam, ac dicet. Quid ais? uides omnes nos intra eosdem parietes esse, intra unum idemq́ ecclesię claustrum, sub eandem mandram unanimiter coactos, neminē depugnantē, sub uno eodemq́ pastore cōmuniter acclamātes, cōmuniter quæ dicta fuerint exaudientes, cōmuniter preces fundentes, & tu hic tamen pugnæ ac seditionis mētionem infers. pugnę quidem mentionē infero, neq; insanio aut mente alienata sum. Video enim, quæ uideo: nec me latet nos sub unum stabulū coactos, unum pastorem

habere: propterea autem mirum in modum lamentor, quod quum nos tot res copulauerint, seditione tamen agitemur. At quamnam, inquis, seditionem hic uides? hic seditionē quidem nullam. Verum concione hac soluta, hunc ille accusat, alius aperte iniuriā affert, alius inuidet, auaritiæ & rapacitati studēs. alius uim affert · alius perdite amat, alius sexcentos consuit dolos· quod si nostras animas detegere daretur, tum demum hæc, quæ dico, omnia exacte perspiceretis, cognosceretisq; me hac in parte non delirare. An non uidetis in exercitibus id usu euenire, ut milites pacis tempore armis positis nudi & inermes alteri ad alteros transeant? uerum ubi armis sese illi muniunt, ubi & custodiæ, & præsidia, & insomnes noctes, ubi & assidui item ignes incenduntur, iā non pax, factum eiusmodi, sed bellum. Hoc ipsum & in nobis quoq; uidere est. Etenim à nobis ipsi inuicem cauentes inter nos timemus, & ad aurem proximo unusquisq; uerba facimus: ac si alium accedentem uiderimus, silemus, eoq; sermone medio omnia contrahimus· quod quidem nequaquam confidentium est, sed hominum sibi admodum cauētium. At hęc, inquis, facimus, non quo iniuriam afferamus, sed ut ne patiamur· ob hoc ipse lugeo, quod quū inter fratres uiuamus, ut ne tamen iniuria afficiamur, custodiæ egemus, tot ignes incendimus, tot custodias ac

Cc. præsidia

præsidia adhibemus. Cuius rei causa quidem est mendacij fraudisq; copia, tum autem ingens charitatis extinctæ penuria, breuiter bellum irreconciliabile. Ob quod non paucos inuenias gentilibus plus fidentes, quàm christianis. atqui quàm hæc indigna, quàm hæc inuerecũda, quàm lachrymanda, quàm deplorãda sunt? Dices. quid facias? hic difficilibus atq; incommodis moribus præditus est. & ubi philosophiam istam di dicisti? ubi sunt leges apostolicæ quæ iubent, ut onera inter nos nostra feramus? nam si fratris consuetudine uti nescis, quando unquam poteris externi hominis usum recte ferre? si membrũ nescis contrectare tuum, quando unquã alienum illicere, & tibi ipse coaptare poteris? Enimuero quid iam faciã? ad lachrymas effundendas natura propensus minime sum. quandoquidem abundãtes ex oculis fontes emitterem iuxta prophetam illum, hoc ipso quod hoc in campo bella conspiciam infinita, illis perniciosiora. Ille quidem barbaros irruentes intuitus, dicebat, uterus mihi, uterus mihi dolet: ego uero sub uno imperatore instructos quum uideã, deinde contra se mutuo stantes, mordentes, ac sua inuicem membra diuellentes, hos quidem pecuniarũ, illos gloriolæ nomine, alios temere, ac nulla causa subsannantes, atq; irridẽtes, ac uulnera inter se multa infligẽtes, & mortuos item ijs, qui in bello pereunt, grauius enectos, deniq;

deniq; fratrum nomen nudum duntaxat relictum esse, tum demum ne me habere quidē sentio quamnam deplorationem hac tragœdia dignam excogitem. Vereamini igitur uereamini hanc mensam, cuius omnes participes sumus, Christū propter nos trucidatum, sacrificium eidem mensę superpositum. Prædones salem eundem simul comedentes, prædones esse desinunt, aduersus eos quorum cōuictu usi fuerint, mensa eousq; illorum mores immutante, ut qui feris immaniores erant, eos ouibus másuetiores reddat. Ipsi autem eiusmodi mēsæ ac cibi participes aduersum nos mutuo armamur. quum hoc ipsum aduersus diabolum hostem communem facere conueniat. ob quod nos quidem infirmiores, ille autem fortior in dies singulos euadit. neq; enim cōiunctis uiribus aduersus illum munimur, sed nobis inuicem cōtrarij stamus, atq; eo duce ad eiusmodi acies conflictusq; utimur: quum cōueniat aduersus illum solum depugnare, sed quo tamen relicto aduersus fratres sagittas dirigimus. quasnam inquis sagittas? eas inquam, quæ à lingua, atq; ab ore exeūt. neq; enim ipsa solū iacula, ac tela, sed & uerba quoq; telis ipsis multo letaliora uulnera inferūt. At quî poterimus, inquis, bellū hoc conficere? Si cogitaueris quod fratri tuo dum obtrectas, cœnū ob ore tuo profundis. Si cogitaueris, quod Christi membro calumniaris,

quod carnem propriam deuoras:quod iudicium tibi seuerius reddis,iudicium inquam illud terribile,& incorruptum. quod telum non eum, qui ictus est, sed te qui eiaculatus es, occidit. At me, inquis, iniuria quapiam affecit, ac mihi damno fuit? Suspira, neu male dixeris. Lachrymare non ob tuam iniuriã,sed ob illius perditionem. quemadmodum & tuus dominus Iudam lachrymatus est, non quando quidem ipse crucifigebatur,sed quando quidẽ ille prodebat. iniuria te, & cõuicio affecit? deum hortare ut statim propitius illi fiat. Frater tuus est. membrum est tuum. idem tecum nascendi initium cepit, ad eandem tecũ mensam uocatus est. sed eo magis,inquis, mihi ille insultat. Igitur hac quidem ratione, maior tibi merces. hac ratione potissimum par est, ut iram ponas. quoniam quidem letalẽ acepit plagam,quoniam quidem ipsum uulnerauit diabolus. ne igitur & tu insuper ferias neue ipsum unà cũ illo deijcias. nam tantisper dum supersedes, potes ipse & illum seruare:qui si iniuriam iniuria retaliãs, te ipse quoque deieceris, quis tandem uos humi iacentes tollet? ille uulneratus? certe haudquaquam poterit,humi prostratus. an tu qui unà cũ illo collapsus es? ita ne uero qui tibi ipse manũ porrigere nequisti,alteri poteris? Sta igitur generoso pectore,ac scuto opposito,uel mortuum illum è pugna(frater tuus est) per lenitatẽ tra-

hito

hito. Vulnerauit illum ira: ne uulneraueris & tu, sed prior iaculum abijcito· nã si ita inter nos uixerimus, e uestigio sani omnes erimus. sin auté arma in nosmet inuicem sumpserimus, ne diabolo quidẽ opus erit ad nostri internitionem· nam quũ omne bellum perniciosum, tum imprimis intestinum. hoc porrò bellum uel intestino, tanto est perniciosius, quanto maiora nobis sunt uitæ eius quam uiuimus, seu potius cognationis ipsius iura. Quõdam frater interfecit Abel cognato sanguine effuso. Veruntamẽ hæc cædes tanto illa est iniquior, quanto & propinquitas ipsa maior, & mors ipsa grauior. Etenim ille corpus uulnerauit, tu autem aduersus ipsam animã ensem acuisti. At tu iniuriam prior passus es? Verum non quod passus fueris, sed quod feceris, hoc ipsum est iniuriam passum esse. Consydera porrò. trucidauit Cain. trucidatus est Abel. Vter igitur mortuus erat? Is qui post mortem clamabat (Vox enim, inquit, sanguinis Abel fratris tui clamat post me) an qui dum uiueret timidus, trepidusq́ erat. hic enim, hic quouis mortuo miserabilior erat. Vidisti ut melius præstantiusq́ sit iniuria affici, etiam si ad cædem usque quis processerit: disce ut iniuria afficere deterius sit, etiam si ad sanguinem usque quis peruenerit. percussit ille ac deiecit fratrem. Verum hic coronabatur, ille contrà puniebatur. sublatus trucida-

tusq; est preter ius Abel, sed tamen hic quidem mo riens accusabat, damnabat, ac mancipabat. Ille autem uel uiuens obmutescebat, & pudore suffundebat, & reus peragebatur, re ipsa illi contra animi sententiã cedente. Interficiebat enim, quandoquidem dilectum uidebat, expectans à dilectione illum exturbare, extendit autem dilectionem magis ac magis, & ipsum sanè mortuum deus magis inuestigabat quum diceret, Vbi est Abel frater tuus? non enim inuidentia amorem extinxisti, quin potius incendisti magis: honorem cæde non imminuisti, sed eò intendisti magis. antea enim illum tibi subdiderat deus, postea quam uero illum interemisti, uel mortuus te ulciscetur, tanta est mea erga illum dilectio. Vter igitur est reus peractus, qui supplicium affert, an qui supplicium patitur? qui tantum à deo honorem assequitur, an qui nouo cuidam & inspe rato supplicio addicitur? Illum, inquit, uiuentem non timuisti, igitur mortuum timeto. non territus es, gladium impacturus: tremore assiduo corripieris, uel sanguine iam effuso. Viuens tibi seruiebat, neque sustinuisti, ob hoc mortuus tibi factus est territans, dominus. Hæc igitur consyderantes dilecti, inuidentiam fugiamus, extinguamus uitiositatem, charitatem mutuo retribuentes, ut illius fru

ctus

ctus tũ in hac, tũ in futura quoq; ui a decerpamus: gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem, & cũ quo, patri gloria, unà cum sancto spiritu, in secula seculorum Amen.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA
PER HIERONYMVM FROBENIVM
AC NICOLAVM EPISCOPIVM
ANNO M. D. XXXIII
MENSE MARTIO.

FRO BEN.

